

Kent Akademisi Urban Academy Journal of Social Sciences

Volume: 10 Issue: 2 Summer 2017 | Yıl: 10 Sayı: 2 - Yaz 2017 | bilgi@kentakademisi.com

ONLINE INFORMATION-COMMUNICATION AND MEDIA SERVICES

Karadeniz Yazarlar ve Şairler Derneği Yayınları (KAŞYAD) | Black Sea Writers and Poets Association Publishing
Ahmet Emin Fidan Cultural and Research Center, Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU
Publication Technical E Mail: online@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com

For article submit: bilgi@kentakademisi.com, editor@kentakademisi.com

Phone / Fax: +90 425 310 20 30

Corporate GSM: +90532 486 45 03

* * *

Our journal undertakes to comply with the professional principles of the press. All legal rights of the articles belong to their writers. It cannot be quoted partly or completely without the permission of our writers and without giving reference in anywhere.

Publication Type:

Scientific, International Refereed Indexed Journal

* * *

Publication Period:

Urban Academy is Published Tri-monthly

PUBLICATION MANAGEMENT	YAYIN YÖNETİMİ
<p>Online Information, Culture, Art, Communication and Media Services Owner in the Name of Sites Community M. Edip DEMİR Advertising and Promotion Coordinator Nurdan KIZILAY Legal Advisers Lawyer Gamze AKDERİN Lawyer Sibel SEVİNÇ Informatics Technical Adviser Baran Kadir GERAY *****</p> <p>REPRESENTATIVE AGENCIES Ankara Regional Representative Mustafa Nevruz SINACI İstanbul Regional Representative Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ Black Sea Regional Representative Asst. Prof. Dr. Osman SİRKECİ Akdeniz Regional Representative Prof.Dr. Yakup BULUT</p>	<p>Online Bilgi, Kültür, Sanat, İletişim ve Medya Hizmetleri Siteler Topluluğu Adına Sahibi M. Edip DEMİR Reklam ve Tanıtım Koordinatörü Nurdan KIZILAY Hukuk Danışmanları Av. Gamze AKDERİN Av. Sibel SEVİNÇ Bilişim Teknik Danışmanı Baran Kadir GERAY *****</p> <p>TEMSİLCİLİKLER Ankara Bölge Temsilcisi Mustafa Nevruz SINACI İstanbul Bölge Temsilciliği Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ Karadeniz Bölge Temsilcisi Yrd.Doç.Dr. Osman SİRKECİ Akdeniz Bölge Temsilcisi Prof.Dr. Yakup BULUT</p>

EDITORIAL BOARD

EDITORIA	EDİTÖRYAL KURUL
<p>Executive Editor Asst. Prof. Dr. Ahmet FİDAN Editor in Chief and Managing Director Dr. Halit SUİÇMEZ Publication Editor Assoc. Prof. Dr. Armağan ÖZTÜRK</p> <p>BRANCH EDITORS Prof. Dr. Bilal UÇAR / Public Administration Assoc.Prof. Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Architecture and Urbanism Prof. Dr. Mehmet TEKİN / Transportation Shipment Prof. Dr. İsmet BALIK / Maritime Management Assoc. Prof. Dr. Gürol ÖZCÜRE / Labour Economics Asst.Prof.Dr.Ercan YÜKSEKYILDIZ / Maritime Transportation Asst.Prof.Dr. Osman SİRKECİ / International Finance Prof. Dr. A. İhsan KOLCU / Literature Asst.Prof.Dr. Hasan YILDIZ / Civilization History</p> <p>TECHNICAL EDITORS Resc.Asst. Enes Fatih PEHLİVAN Proof Reading Editor Emine Dönüş ÖZATAR</p>	<p>Genel Yayın Editörü Yrd.Doç.Dr. Ahmet FİDAN Yazı İşleri Müdürü ve Sorumlu Müdür Dr. Halit SUİÇMEZ Yayın Editörü Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK</p> <p>BRANŞ EDİTÖRLERİ Prof.Dr. Bilal UÇAR / Kamu Yönetimi Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Mimari ve Şehircilik Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Ulaştırma Taşımacılık Prof.Dr. İsmet BALIK / Denizcilik İşletmeciliği Doç.Dr. Gürol ÖZCÜRE / Çalışma Ekonomisi Yrd.Doç.Dr. Ercan YÜKSEKYILDIZ / Deniz Ulaştırma Yrd.Doç.Dr. Osman SİRKECİ / Uluslararası Finans Prof.Dr. A. İhsan KOLCU / Edebiyat Yrd.Doç.Dr. Hasan YILDIZ / Uygarlık Tarihi</p> <p>TEKNİK EDİTÖR Arş.Gör. Enes Fatih PEHLİVAN Redaksiyon Editörü Emine Dönüş ÖZATAR</p>
<p>INTERNATIONAL SCIENTIFIC ADVISORY BOARD</p> <p>(Hierarchic Criteria: Academic Title and Alphabetical)</p> <p>Prof.Dr. Adem ESEN / İstanbul University Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK / Kadir Has University Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU / Giresun University Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER / İzmir Demokrasi University Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ / Balıkesir University Prof.Dr. Cavide UYARGİL / İstanbul University Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN / Sakarya University Prof.Dr. Hülya BAYKAL /Marmara University Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY / Transylvania University Prof.Dr. İnci ARTAN / İstanbul University Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Gaziosmanpaşa University Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI /Yüzüncüyıl University Prof.Dr. Mustafa ILICALI / Erzurum Milletvekili Prof.Dr. Ruşen KELEŞ / Ankara University Prof.Dr. Thomas A. BRYER / University of Central Florida / School of Public Administration Prof.Dipl.Ing. Ulrich EXNER / Siegen University Germany Doç.Dr. Aynur CAN / Marmara University Faculty of Political Sciences Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Yıldız Teknik University Doç.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA / Middlebury Inst. of International Studies at Monterey Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA / Azerbaijan National Scientific Academy Doç.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN / I.U. Faculty of Political Sciences Doç.Dr. Tuna BASKOY / Ryerson University Doç.Dr. Zhanna YUSHA / Rusya Scientific Academy Siberian Institute of Phylology</p>	<p>ULUSLAR ARASI BİLİMSEL DANIŞMA KURULU</p> <p>(Sıralama Ölçütü: Unvana göre, alfabe sırası)</p> <p>Prof.Dr. Adem ESEN / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK / Kadir Has Üniversitesi Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU / Giresun Üniversitesi Prof.Dr. Bedriye TUNÇSİPER / İzmir Demokrasi Üniversitesi Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ / Balıkesir Üniversitesi Prof.Dr. Cavide UYARGİL / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN / Sakarya Üniversitesi Prof.Dr. Hülya BAYKAL /Marmara Üniversitesi Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY/Transylvania Üniversitesi Prof.Dr. İnci ARTAN / İstanbul Üniversitesi Prof.Dr. Mehmet TEKİN / Gaziosmanpaşa Üniversitesi Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI /Yüzüncüyıl Üniversitesi Prof.Dr. Mustafa ILICALI / Erzurum Milletvekili Prof.Dr. Ruşen KELEŞ / Ankara Üniversitesi Prof.Dr. Thomas A. BRYER / University of Central Florida / School of Public Administration Prof.Dipl.Ing. Ulrich EXNER / Siegen University Almanya Doç.Dr. Aynur CAN / Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ / Yıldız Teknik Üniversitesi Doç.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA / Middlebury Inst. of International Studies at Monterey Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA /Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Doç.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN / İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Doç.Dr. Tuna BASKOY / Ryerson University Doç.Dr. Zhanna YUSHA / Rusya Bilim Akademisi Sibirya Filoloji Enstitüsü</p>
<p>REVIEWER BOARD</p> <p>(Hierarchic Criteria: Academic Title and Alphabetical)</p>	<p>HAKEM KURULU</p> <p>(Sıralama Ölçütü: Unvana göre, alfabe sırası)</p>

Prof.Dr. Ahmet Güner SAYAR Beykent University / Faculty of Econ. and Administrative Sciences	Prof.Dr. Ahmet Güner SAYAR Beykent Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Ahmet Vefik ALP Chairman Boss Alp Architects Ing Company	Prof.Dr. Ahmet Vefik ALP Alp Architects Yönetim Kurulu Başkanı
Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK Kadir Has University / The Faculty Aplied Sciences	Prof.Dr. Ahmet YÖRÜK Kadir Has Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Öğr.Üyesi
Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU Giresun University / The Facuylt of Literature and Science	Prof.Dr. Ali İhsan KOLCU Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ Balıkesir University / Necatibey Educational Faculty	Prof.Dr. Cansevil TEBİŞ Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Cavide Bedia UYARGİL İstanbul University / Busines and Economy Instution	Prof.Dr. Cavide Bedia UYARGİL İstanbul Üniv. İşletme İktisadı Enstitüsü Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN Milli Savunma University	Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN Milli Savunma Üniversitesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Gürbüz GÖKÇEN Marmara University / The Faculty of Busines	Prof.Dr. Gürbüz GÖKÇEN Marmara Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Halis Yunus ERSÖZ İstanbul University / The Faculty of Economy	Prof.Dr. Halis Yunus ERSÖZ İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Hamza AL Sakarya University / Faculty of Political Sciences	Prof.Dr. Hamza AL Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA Kocaeli University / The Faculty of Busines	Prof.Dr. Harun DEMİRKAYA Kocaeli Üniversitesi İİBF İşletme Fak. Öğretim Üyesi
Prof.Dr. Havva İnci Erdem ARTAN İstanbul University / The Faculty of Busines	Prof.Dr. Havva İnci Erdem ARTAN İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY Sapientia Hungarian Universty / Faculty of Tech. and Human Sciences	Prof.Dr. Ing. Iuliu (Gyula) SZÉKELY Sapientia Hungarian Universty of Transylvania, Faculty of Tech. and Human Sciences
Prof.Dr. Kemal YILDIZ Marmara University / Faculty of Theology	Prof.Dr. Kemal YILDIZ Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Mehmet TEKİN Gaziosmanpaşa University / Tokat VET School of Technical Sciences	Prof.Dr. Mehmet TEKİN Gaziosmanpaşa Üniv. Tokat Teknik Bilimler MYO Öğr.Üyesi
Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI Yüzüncüyıl University / Faculty of Literature	Prof.Dr. Metin AYIŞIĞI Yüzüncüyıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğr. Üyesi
Prof.Dr. Thomas A. BRYER University of Central Florida / School of Public Administration	Prof.Dr. Thomas A. BRYER University of Central Florida / School of Public Administration
Prof.Dipl.Ing. Ulrich Exner Siegen University / Lecturer Almanya	Prof.Dipl.Ing. Ulrich Exner Siegen University Öğretim Üyesi Almanya
Prof.Dr. Yakup BULUT M. Kemal University / Faculty of Econ. and Administr. Sciences	Prof.Dr. Yakup BULUT Mustafa Kemal Üniversitesi İİBF Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Aynur CAN Marmara University / Faculty of Political Sciences	Doç.Dr. Aynur CAN Marmara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Dünder DENİZER Anadolu University / The Faculty of Tourism	Doç.Dr. Dünder DENİZER Anadolu Üniversitesi Turizm Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Ebru ERDÖNMEZ Yıldız Teknik University / The Faculty of Architeture	Doç.Dr. Ebru ERDÖNMEZ Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA Middlebury Inst. of International Studies at Monterey	Doç.Dr. Mahabat BAIMYRZAEVA Middlebury Inst. of International Studies at Monterey
Assoc.Prof.Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN Erzincan University / The Faculty of Educational Sciences	Doç.Dr. Mahmut Abdullah ARSLAN Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Merziyye NECEFOVA Azerbaijan National Sciences Academy	Doç.Dr. Merziyye NECEFOVA Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN İstanbul University / Department of Urbanisation and	Doç.Dr. Pelin Pınar ÖZDEN İstanbul Üniv. SBF Kentleşme ve Çevre Sorunları Anabilimdalı Öğretim Üyesi

Environment Problems Assoc.Prof.Dr. Serap İNCAZ Nişantaşı University / Faculty of Eco. and Administrative Sciences	Doç.Dr. Serap İNCAZ Nişantaşı Üniv. İİSB Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Sevim BUDAK İstanbul Üniv. Faculty of Political Sciences	Doç.Dr. Sevim BUDAK İstanbul Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr.Serkan PERKEMEN Balıkesir University / Necatibey Educational Faculty	Doç.Dr. Tan BAYKAL The University of Tampa Öğr. Üyesi / Florida
Assoc.Prof.Dr. Tan BAYKAL The University of Tampa / Florida	Doç.Dr. Tuna BASKOY Ryerson Univ. Politics and Public Administ. Öğr. Üyesi/ Toronto
Assoc.Prof.Dr. Tuna BASKOY Ryerson University Politics and Public Administ. Toronto	Doç.Dr. Yüksel DEMİRKAYA Marmara Üniv. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Yüksel DEMİRKAYA Marmara University / Faculty of Political Sciences	Doç.Dr. Zhanna YUSHA Rusya Bilim Akademisi Sibirya Filoloji Enstitüsü Öğr. Üyesi
Assoc.Prof.Dr. Zhanna YUSHA Russia Science Academy / Siberian Institute of Phyology	Yrd.Doç.Dr. Ahmet FİDAN Ordu Üniversitesi Deniz Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi
Asst.Prof.Dr.Ahmet FİDAN Ordu University/ Fatsa Marine Sciences	Yrd.Doç.Dr. Ayşe Derya IŞIK Bartın Üniv. Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
Asst.Prof.Dr. Ayşe Derya IŞIK Bartın University / Faculty of Educatio	Yrd.Doç.Dr. Bora GÖKTAŞ Bayburt Üniversitesi Yönetim Bilişim Sistemleri
Asst.Prof.Dr. Bora GÖKTAŞ Bayburt University / Management Information Systems	Yrd.Doç.Dr. Ercan YÜKSEKYILDIZ Ordu Üniv. Deniz Bilimleri Fakültesi Öğr.Üyesi
Asst.Prof.Dr. Ercan YÜKSEKYILDIZ Ordu University / Fatsa Marine Sciences	Yrd.Doç.Dr. Güran YAHYAOĞLU (Merhum, Dergimizin İlk hakem hey. üyesi)
Asst.Prof.Dr. Güran YAHYAOĞLU (Merhum, The First Review of Our Journal	Yrd.Doç.Dr. Hasan YILDIZ Ordu Üniversitesi Ünye İİBF Öğretim Üyesi
Asst.Prof.Dr.Hasan YILDIZ Ordu University / Faculty of Econ. and Administrative Sciences	Yrd.Doç.Dr. Hatice YALÇIN Karatay Üniv. Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Öğr. Üyesi
Asst.Prof.Dr. Hatice YALÇIN Karatay University / The Faculty of Healt Sciences	Yrd.Doç.Dr. Hülya YOLASIĞMAZOĞLU Giresun Üniv. Eğitim Fakültesi Öğr. Üyesi
Asst.Prof.Dr. Hülya YOLASIĞMAZOĞLU Giresun University / The Faculty of Educational	Yrd.Doç.Dr. İsmail Hakkı TEKİNER Gelişim Üniversitesi Uyg.Bil.Yüks. Öğretim Üyesi
Asst.Prof.Dr. İsmail Hakkı TEKİNER Gelişim University / The Faculty Aplied Sciences	Yrd.Doç.Dr. Nedim DİKMEN Ordu Üniv. Ünye İİBF Öğr. Üyesi
Asst.Prof.Dr. Nedim DİKMEN Ordu Üniv. Faculty of Ünye Econ. and Administrative Sciences	Yrd.Doç.Dr. Osman SİRKECİ Giresun Üniv. Siv.Hav. Y.Okulu Havacılık Yön. Öğr. Üyesi
Asst.Prof.Dr. Osman SİRKECİ Giresun University / School of Civil Aviation	Yrd.Doç.Dr. Serkan PERKEMEN Balıkesir Üniv. Öğr. Üyesi
Asst.Prof.Dr.Nurcan SÜKLÜM Hitit University / Sungurlu Vocational School	Yrd.Doç.Dr. Nurcan SÜKLÜM Hitit Üniversitesi Öğretim Üyesi
Dr. Hasan TAŞÇI The Deputy Mayor Esenler	Dr. Hasan TAŞÇI Esenler Belediye Başkan Yardımcısı
Dr. Halit SUİÇMEZ General Directurate of Productivity / Technology Specialist	Dr. Halit SUİÇMEZ Verimlilik Genel Müdürlüğü Sanayi ve Teknoloji Uzmanı
Dr. Setenay EKŞİOĞLU European Court Of Human Right / Judge	Dr. Setenay EKŞİOĞLU European Court Of Human Right / Judge
Dr. Simon GRİM Malta University Finances and Insurance Department	Dr. Simon GRİM Malta University Finances and Insurance Department
Dr. Kerim TUZCU Manas University	Dr. Kerim TUZCU Manas Üniversitesi

Editörden

Merhaba Kent Akademisi Okurlarımız;

2017 Yaz Sayımıza İlişkin Birkaç Husus

On yıldan bu yana, her yeni sayıda yeni bir heyecan yaşamaktayız. 2017 yılı, bizim için altyapımızı güçlendirme ve atılım yılı olacak demiştik. Bu kapsamda, 2017 başında yayın kurulu olarak dergimizi uluslararası hakemli formata kavuşturduk, yabancı ülkelere yeni hakemlerle her geçen sayı kadromuz gittikçe güçlenmektedir.

2017 başında dergimizi Dergi Park çatısı altına aldık. Dergimizin dergiparktaki arşivlerinin eklenmesi süreci devam etmektedir. Bu süreçte Tübitak Dizini müracaatımız kabul edilmiş olup, izlenme sürecimiz sonunda İndeks listesinde yer almayı bekliyoruz.

2017 Güz Sayımızda Temamız:

2017 Güz sayımızda, kentsel alanlardaki ve özellikle kent merkezlerindeki yoğunlaşmanın doğal sonucu olan vertikal genişleme ve sorunları konusuna yer vermek istiyoruz. Bu konuya odaklanan makaleleri dergimizde yan manşet olarak yayınlayacağız.

Kentsel Alanda Daralma / Vertical Genişleme ve Yoğunlaşma Konusunda Alt Temalarımız

- Kent Merkezlerinde Yoğunlaşma ve Vertikal Genişlemenin Mimari Açısından Dışsallıkları
- Kent Merkezlerinde Yoğunlaşma ve Vertikal Genişlemenin Mühendislik Açısından Dışsallıkları
- Kent Merkezlerinde Yoğunlaşma ve Vertikal Genişlemenin Çevre Bilimleri Açısından Dışsallıkları
- Kent Merkezlerinde Yoğunlaşma ve Vertikal Genişlemenin Beşeri Bilimler ve Sosyal Örgü Açısından Dışsallıkları
- Kent Merkezlerinde Yoğunlaşma ve Vertikal Genişlemenin Kriz ve Güvenlik Yönetimi Açısından Dışsallıkları
- Diğer Sonuçları

Güz sayımızda bu temalar kapsamında makaleleri tercih etmemiz diğler alanlarda makale kabul etmeyeceğimiz anlamına tabi ki gelmemelidir. Dergimiz sosyal bilimler hatta sosyal bilim uzantılı multidisipliner makaleleri kabul etmektedir, uzun süre bu yayın çizgimizi devam ettireceğiz.

Aydınlık yarınlar temennisi ile.

Yrd.Doç.Dr. Ahmet FİDAN

Yayın Kurulu Adına

GENEL YAYIN EDİTÖRÜ

Importance Of Marina Management and Organization For Livable Coastal Cities

Yaşanabilir Kıyı Kentleri İçin Marinaların Yönetim ve Organizasyonunun Önemi

Yrd.Doç.Dr. Aziz MUSLU

Ordu Üniversitesi Fatsa Deniz Bilimleri Fakültesi
Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi
azizmuslu@gmail.com

ÖZ:

Günümüzde işletmelerin artan sosyal sorumlulukları bulunmaktadır. Deniz turizmi tesisi işletmelerinden en önemlilerinden biri olan Marina işletmelerinin sosyal sorumlulukları diğer bütün ticari işletmelerden daha fazladır. Kıyı kentlerinin yaşam kalitesinde marina işletmeleri temel belirleyicilerdendir. Marinalar sadece rekreasyonel faaliyetlerin yapıldığı tekne bağlanan merkezler değildir. Tekne sahiplerinin sosyalleşme alanı olmasının ötesinde buldukları kente sosyal ve kültürel hizmetler sunmalıdır. Kıyı şeridinin tüm toplumun olmasının yasal dayanağı kıyı kanunudur. Kıyıları tüm vatandaşların ortak malıdır. Kıyıların marina işletmelerine tahsis edilmesi toplumun çıkar ve faydası gözetilerek yapılmaktadır. Marina yerlerinin tespitinde bölge insanın kararları ayrıca önemlidir. Marina işletmesi faaliyetlerine başladıktan sonra buldukları bölgeye katkı sağlamaktadır. Yat işletmeleri, tedarikçiler, restoranlar, konaklama işletmeleri gibi birçok iş kolu için dışsal ekonomi yaratarak bölge kalkınmasına katkı sunmaktadır. Marina işletmeleri kendi bünyesindeki hizmetleri organize ederken bölge halkının istek ve taleplerini göz önünde bulundurmalıdır. Bölgenin cazibe merkezi haline dönüşmesini sağlayacak kültürel ve sosyal faaliyetleri bünyesinde gerçekleştirilmelidir. Gerçekleştirilen aktivitelere sponsor olmalıdır. Bünyesine sinema, tiyatro, kütüphane, konferans salonu gibi tesisleri eklemelidir. Bienal, sergi, konser, festival gibi aktiviteler ile yaşanabilir kıyı kentleri oluşturacağı gibi ayrıca marina müşterilerinin memnuniyeti de sağlanacaktır. Marinalarda departmanların işlevsel hale gelmesini sağlayan nitelikli personel istihdam etmelidir. Kültür sanat faaliyetleri ve sosyal faaliyetleri sürekli hale getirecek bölümler organize etmelidir. Tüm çalışanlara marinaların sosyal fonksiyonu olduğu tüm diğer işletmelerden farklı bir misyonu olduğu aktarılmalıdır. Bu doğrultuda kurum vizyonları oluşturulmalıdır. Tüm çalışanlarda oluşturdukları vizyonları doğrultusunda bilinç değişimi geliştirilmelidirler. Yaşanabilir kıyı kentlerinin oluşması için marina yöneticilerinin katkıları oldukça önemlidir.

Anahtar Sözcükler : Deniz İşletmeciliği, Deniz Ekonomisi, Stratejik Yönetim , Yönetim organizasyon , Deniz Turizmi.

ABSTRACT

Importance Of Marina Management and Organization For Livable Coastal Cities

Nowadays business organizations have increasing social responsibilities. Marina business, one the most important marine tourism business, has rather much social responsibility than the others. Marinas are the main determinant on living quality of coastal cities. Marinas are not solely mooring centers for boats for recreational activities, they must provide social and cultural services to the residential cities beyond being a basic club of boat owners where to socialize. The law of coasts is the legal base proving that the public is the owner of coastal line. Coasts are common property of all citizens. Coasts are allocated for marinas by taking into consideration interest and benefit of whole community. Also decision of regional population is very important to determine place of marinas. Marina entity contributes to regional economy after starting activities. Yachting managers, suppliers, restaurants, accommodation business etc are getting external benefits and from these marinas and regional economy feels new development. Marina entities must take into consideration demand and need of regional population besides of organizing their internal services. They must realize social and cultural activities within internal structure but must oversee to built an attractive center for the city. They should be sponsor for sports activities. They should built social facilities like cinemas, theatres, libraries, conference halls within marina. They will satisfy their own customers with some activities like Bienal, exhibitons, concerts, festivals as well as creating livable coastal cities. They should employ qualified personnel to maximize function of all departments. They should establish departments to organize continuous cultural, art, and social activities. All personnel should be recognized how distinctive entity they work for as much as marinas have variable social functions. Organizational distinctive visions should be maintained

and all personnel should be given consious of this vision. Contribution of marina managers are very important to create livable coastal cities.

Keywords: Maritime Management, Maritime Economics, Strategic Management, Managment and organisation, Marin Tourism.

Giriş

Kıyı kentleri için kıyı yapılarının önemi büyüktür. Kıyı yapılaşmasının sürdürülebilir şekilde olması önemlidir. Kıyılarda tersane, limanlar, sanayi tesisleri, turizm ve konutlar gibi çok çeşitli yapılar bulunmaktadır. Bu yapılar kıyı kentlerine ekonomik katkılar, ulaştırma imkanları ve çeşitli sosyal faydalar sağlamaktadır. Kıyılar mülkiyet hakkı açısından devletin kullanım yetkisi altındadır. Bu durum Kıyı kanunu ile düzenlenmiştir. Bu nedenle kıyılar kamunun faydası gözetilerek planlanmaktadır. Özellikle yaşanabilir kıyı kentlerimiz için deniz turizmi tesislerinden marinaların önemi büyüktür. Öncelikle marinaların bütünlüklü kıyı yönetimi planlaması ile sürdürülebilir şekilde yapılması şarttır. Marinalar için yer seçimi doğa ve tabiat varlıklarına zarar vermeden yapılmalıdır. Marinalar kıyılardaki düzensiz bağlama nedeniyle oluşan çirkin yapılaşmaya engel olmaktadır. Kıyı kentlerine uygun kentin mimarisi ile bütünlüklü marina ve bağlama yerleri inşa edilmelidir. Marinalar kıyılardan yararlanma hakkının kamuda olması nedeniyle ayrıca bir sosyal sorumluluk taşımaktadır. Marina yöneticilerin bu hususu göz önünde bulundurarak işletmelerini yönetmeleri gerekmektedir. Marinaların sosyal sorumluluğu birçok ticari işletmeye göre daha fazladır. Yöneticiler buldukları bölgeye katkı sağlayacak aktiviteler ve sosyal faaliyetler düzenlemelidirler. Marina tesislerinin içinde kütüphane, tiyatro ve konser salonları aktif şekilde yer almalıdır. Yöneticiler bu konulara dikkat etmeli sosyal sorumluluk gereği buldukları bölge halkına bu aktiviteleri sunmalıdırlar. Engelli ve yaşlı vatandaşların marinalardan ve aktivelere yaralanması sağlayacak şekilde marina çalışanlarının organizasyonunu geliştirilmelidir. Marinaların çevre kirliliğinin ve deniz suyu kirliliğinin önüne geçmesi, fiziksel olanakların yanı sıra marina yöneticilerinin oluşturdukları organizasyona bağlıdır. Marinalarda verilen hizmet ve süreçler sürdürülebilir şekilde yöneticiler tarafından organize edilebilir. Bütün bu nedenlerden dolayı marinaların yönetim ve organizasyonu yaşanabilir kıyı kentlerinin oluşmasında anahtar role sahiptir.

1. Marina tanımı

En basit anlamıyla “marina”, her boyda teknelerin ve yatların barınmaları için özel bir mendirekle çevrilen veya bir liman içinde ayrılan teknik ve sosyal alt yapı, yönetim, destek,

bakım ve onarım hizmetlerini sunan, rüzgâr ve deniz tesirinden korunmuş kıyı yapıları olarak tanımlanmaktadır (İçemer v.d., 2012). Marina Yabancı dilde liman karşılığı olan ve İngiltere’de özellikle denizden yararlanma imkânlarını tanımlamak için kullanılan terim olup yatların konaklamalarına olanak tanıyan, deniz veya tatlı su limanıdır (Turizm Bakanlığı, 1992) . İngilizlerin denizcilik konusunda öncülüğü günümüzde sürmektedir. Yüz yılın başında İngilizlerin yatçılığa ilgisi Batı Akdeniz’i popüler konuma getirmiştir. Günümüzün önemli yatçılık merkezi Fransız rivierası olarak adlandırdığımız bölge ve çevresidir. Bu bölgede oluşan talep sonucu önemli marinalar inşa edilmiştir. Yat turizmi pazarının önemli aktiviteleri arasında yer alan marina işletmeleri/ yat limanları yatların yanaşma yapabileceği iyi derecede palamar hizmeti sunan ayrıca hem yatçının hem de yatlarının güvenliğinin sağlandığı, yatların karaya güvenle çıkabileceği çekek sahasını ve ekipmanlarını içinde barındıran çeşitli sosyal aktivitelerin yer aldığı alt yapılardır (Diakomihalis, 2007: 444).

Deniz Turizmi yönetmeliğinde; Yat limanları; 5 inci maddedeki niteliklere sahip, yatların bağlanabilecekleri ve yatçıların yatlarından yürüyerek çıkabilmelerine olanak sağlayan iskelelere, dinlenme, konaklama ve alışveriş gibi sosyal tesisler ile yatlara bakım, onarım, karaya çekme ve teknik hizmet sunan birimlere sahip deniz turizmi tesisleridir (Dnz.Tur.Yön.Md.9/1).

Antik dönemden beri, savaş ve ticaret amacıyla kullanılan teknelerin sığındıkları doğal koy ve barınaklardan farklı olarak, yatlara hizmet vermek amacıyla icat edilmiş olan marina olgusu da tıpkı yat olgusunda olduğu gibi modern bir kavramdır(Güner,2004).

Yat limanı türleri şunlardır:

a) Yat limanı: Korunaklı su alanına ve yeterli su derinliğine sahip yatların bağlanabilecekleri ve yatçıların yatlarından yürüyerek çıkabilmelerine olanak sağlayan iskelelere, dinlenme, konaklama, yatlara bakım, onarım ve alışveriş gibi sosyal ünitelere sahip deniz turizmi liman tesisleridir.

b)Yat yanaşma yeri: Yeterli su derinliğine sahip yatların bağlanabilecekleri ve yatçıların yatlarından yürüyerek çıkabilmelerine olanak sağlayan iskelelere, dinlenme, yatlara bakım, onarım, yeme, içme ve alışveriş gibi sosyal ünitelere sahip deniz turizmi liman tesisleridir.

c)Yat çekek yeri: Yatlara, güvenli bir şekilde karaya çekme, bakım ve onarım hizmetleri ile denize indirme hizmetleri sunan deniz turizmi tesisleridir (Dnz Tur.Yön. Md.11).

Marinalar temel görevleri tekneler için emniyetli bağlama yerleri, bakım onarım, güvenlik sunmak olsa da günümüzde yatçıların her türlü hizmet taleplerine cevap vermek zorundadır. Bu hizmetlerin yanı sıra kıyı kentlerine ve o kıyıların vatandaşlarına sosyal ve ekonomik katkıları olmalıdır.

2. Marina işletmeciliğinin tarihçesi

Dünya üzerinde yatçılığın çıkış noktası Hollanda olsa da gelişmesi ve turistik ürün haline gelmesi İngilizlerin denize olan ilgileri ile oluşmuştur. II. Dünya savaşı sonrası yaşanan Keynesçi iktisat politikalarının yaratmış olduğu ekonomik genişleme sonucu refah ile birlikte deniz turizmi alanına olan ilgi artmıştır. Bu ilgi daha çok batı Akdeniz ve güney Fransa'da yoğunlaşmıştır. *'Marina' lafına uygun ilk yapı Fransa'da 1960 senesinde 'Port Canto' adıyla yapıldı. Ondan sonra özellikle Batı Akdeniz'de marinaların sayısı hızla artmaya başladı (Töre, 2011). Bu genişleme dönemi özellikle A.B.D.' inde de rekreasyonel deniz turizmi faaliyetleri artmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında yapılan ciddi yatırımlar neticesinde Akdeniz Bölgesi ve Karayip Adaları dünya yat turizminin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Yat turizminin iki önemli merkezi Akdeniz ve Karayib Adalarıdır. İklimin de yardımı ile bu iki cennet yaz ve kış dönemlerinde birbirlerini tamamlamaktadır (Bezirgan, 2009). Günümüzde Batı Akdeniz bölgesine ilgi yoğunudur. Batı Akdeniz de yaşanan çevresel deformasyon nedeniyle marinalar ve yatçılık bakir doğu Akdeniz bölgelerine yönelmiştir ancak siyasal belirsizlik ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle kısıtlı yerlerde gelişme göstermiştir. Son dönemde Yunanistan'da göçmen krizi nedeniyle deniz turizmi yavaşlamış olsa da Yunan adaları ve çevresi Akdeniz çanağında önemli bir bölge olarak önemini sürdürmektedir. Dünyada bu turizm yine en yaygın olarak Akdeniz'e kıyısı olan bölgelerde, gelişmiş olarak, Yunanistan, Adalar, Balaer Adaları, Karaipler, Fransa, İtalya'da marinacılık yaygınlaşmıştır. Batı Akdeniz bölgesi marinacılığın %80 İspanya, İtalya ve Fransa kıyılarında yapılmaktadır (Duran, 2002) Yat, yatçılık ve yat limanı / marina üçlüsü birbirinden ayrılmayan, birbirlerini destekleyen unsurlardır. Yatçılık sektöründe özellikle Akdeniz çanağına karşı iştah artmış olup Akdeniz çanağı yatçılık ve yat turizmi açılarından dünyanın en önemli bölgesi haline gelmiştir (TTYD, 2010). Akdeniz bölgesine olan ilgi artarak devam etmekte mevsimsel olarak karaip bölgesi tamamlayıcı*

olmaktadır. Kışın Akdeniz bölgesindeki tekneler karaip bölgesine yönelmektedir. *Dünya genelinde 19.000 adet marina/yat limanı mevcut olup, sadece Avrupa genelinde 5000 adet marina/yat limanı mevcuttur* (DTO, 2011). Günümüzde marinalar kıyı kentlerinin gelişmişlik göstergesidir. Bu gelişmişliğin turizm, ticaret boyutu dışında kentlerin sosyal yaşamına ve yaşana bilirliliğine önemli katkıları vardır.

3.Türkiye’de marina işletmeciliği

Türkiye’de marinacılık batı Akdeniz’de başlamasından yaklaşık yarım yüzyıl sonra Türkiye’de başlamıştır. 1967 yılında “Bakanlıklar Arası Yat Limanlarını Planlama Tetkik Komisyonu” kurularak yat limanları konusunda çalışmalar yapılmış, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) döneminde bir yat limanları zinciri kurulması öngörülmüş ve bu tesislerin en verimli şekilde işletilmesinin de Ulaştırma Bakanlığı tarafından gerçekleştirileceği düşünülmüştür. 1970’li yılların sonunda Turizm Bakanlığı bünyesinde yat turizmi gündeme alınarak, çeşitli yat limanı yerleri tespit edilmiş, mülga Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gelişme planları hazırlanmış, 1976 yılında Bodrum, 1977’de Kuşadası Yat Limanları işletmeye alınmış, Çeşme Yat Limanı da aynı yıllarda hizmete açılmıştır (Ubak, 2016). Sonraki yıllarda yaşanan toplumsal olaylar ve askeri darbe süreci ile turizmin geldiği durma noktası marina yatırımlarını da etkilemiştir. Sonraki yıllarda liberalleşme süreciyle marinacılık gelişme göstermiştir. 2014 yılı için aşağıdaki Türkiye deki marina sayıları Deniz ticaret odası yetkililerince ifade edilmiştir. *Bugün, Türkiye Deniz Turizmi, 56 adet Marina ile 15.229 adet yat bağlama kapasitesine ulaşmış olup, bu yıl açılacak yeni yat limanlar ile bu rakam 62 adet marina ile 21.000 bağlama kapasitesine ulaşacaktır* (Okuyucu ve Sapmaz , 2014:46) 2015 yılı itibariyle bu sayı 62 adet marinaya çıkmıştır. *Ülkemizin yat turizminde zayıf yönleri ise marinalarımızın kapasitelerinin layığına kullanılmaması, bürokratik işlemlerin fazlalığı, marina yatırımlarının projelendirilmesi konusunda bürokrasinin azaltılması ve yatırımın hızlandırılması amaçlı “Yuvarlak Masa” yönteminin ülkemizde uygulanmaması, denizcilik ve turizm eğitimi alanındaki eksiklik ve uluslararası lobi çalışmalarının yetersizliği şeklinde sıralanabilir* (Özkan, 2008: 154). *Projelendirilen yat limanlarına ilave olarak ülkemizde bulunan 200’ü aşkın balıkçı barınakları potansiyelinden faydalanılarak her 35 deniz milinde bir olmak üzere yat turizmine gerekli hizmeti sağlayabilecek şekilde yenilenmelerine yönelik çalışmalar ile sektörde önemli bir gelişim kazandırılacaktır. Ayrıca, yeni varış noktalarını destekleyecek nitelikte yat limanları planlanarak*

işletmeye açık olacaktır (Türkiye Turizm Stratejisi 2023, 2007). Marinalar kıyı kentlerimiz için bir ihtiyaçtır. Marinaların sayılarının artırılması ekolojik denge bozulmadan ve sürdürülebilir işletmecilik anlayışla gerçekleştirilmelidir.

5. Marinacılığın Türkiye ekonomisine katkısı

Marinalar ve yat turizmi en hızlı gelişen, sosyal ve ekonomik getirisi yüksek turizm dallarının başında yer almaktadır (Özkan ve Ayıran, 2008). Türkiye'deki Turizm gelirlerinin %25' inin deniz turizminden elde edildiği ifade edilmektedir. *Türkiye, marinaları, yat inşa ve çekek yerleri ile Akdeniz çanağında önemli bir yatçılık merkezi oldu. Türkiye limanlarına gelen yatların dağılımında İstanbul, Antalya ve Muğla ön sıralarda yer alıyor. En çok gelir ise mega yatlardan sağlanıyor* (Vira Haber, 2010). Doğrudan yaptığı katkının dışında bölge ekonomilerine ciddi oranda dışsal katkısı mevcuttur. *Uluslararası rakamlara göre bir marina da bir kişiye iş yarattığımız zaman, dışarıda 11 kişiye iş yaratmış oluyoruz* (Vira Haber, 2011). *Ülkemizde kışlayan yabancı bayraklı bir yatın, bu süre zarfında ortalama harcaması toplam 40 bin ABD Doları civarında gerçekleşmektedir* (Altunay, 2008). Yat yarışları ve festival dönemlerinde ziyaretçi yatçı sayısının artması bölge esnaf ve girişimcilerinin gelirlerini arttırmaktadır. Özellikle yeme içme ve hizmet sektörü bu dönemlerde cirolarını arttırmaktadır. *Bu sektördeki altyapının toplam ekonomik büyüklüğü 745 Milyon \$ mertebesindedir. Mevcut ve Planlanan Yat Limanları ile Turizm sektöründe yatırım ve işletme dönemleri toplamında direk olarak en az 10.000 kişi dolayında istihdam yaratılacaktır* (Arslan, 2010). Marinaların istihdam noktasında yarattığı imkânlar bölge ekonomileri içinde işsizliğe çözüm olmaktadır. *Marinalar faaliyet göstermeyen ya da faal olan sahil dinlenme ve eğlenme yerlerinin yanı sıra civarlardaki ve buldukları yerlere en yakın bölge halkına önemli ekonomik katkılarda bulunurlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde yerli halka hizmet veren dinlenme tesisi marinalar için tahmin edilen katma değer genel olarak iki ila on arasında bir değişim gösterir. Başka bir açıdan ele alındığında marinada harcanan her bir dolar, o bölgeye iki ila on arasında artı bir değer sağlar. İtalya'da yapılan son çalışmalar ise bu katma değerın yaklaşık olarak on olduğunu öne sürer. Rivyera, Virjin adaları, Fiji ya da Tahiti gibi, başlıca ekonomik kaynağı turizm olan tatil yerlerinde ve bölgelerdeki turistlere yönelik işletmeler için bu katma değerın kayda değer ölçüde daha yüksek olduğu izlenmiş ve hatta 15 ve daha yukarı olarak değerlendirmiştir* (Natchez, 2011). *Ülkemize özel yatı ile gelen yatçının ülkemizde kalış süresi, ortalama 31 gün olup, günlük*

harcaması ortalama 104 \$'dır dır. Yani bir yatın getirdiği döviz 30 turistin harcamalarının toplamına eşittir. Ülkemiz yat limanlarında bırakılan, yabancı bayraklı 12 mt. Boyundaki bir yat; yıllık marina ücreti olarak ortalama 3,000\$, karaya çekilmek için 600 \$ ve bakım-onarım talep ettiğinde, hizmetlerine göre 3000\$-5000\$ arası harcamaktadır (Bezirgan, 2009). Marinalarda verilen hizmetler yüksek katma değerli hizmetlerdir. Bütün turizm faaliyetlerine oranla daha yüksek kar bırakmaktadır. Bakanlığının Cumhuriyet'in 100. yılı olan 2023 yılında sayısını ikiye katlamayı planladığı marinalardan 10 milyar dolarlık gelir bekleniyor. Büyük bir bölümü Ege Bölgesi'ne kurulacak olan marinalar sayesinde bölgenin en az 6-7 milyar dolar gelir elde etmesi hedefleniyor (Deniz Haber, 2010).

6. Marinaların sosyal sorumluluğu ve yaşanabilir kıyı kentleri

Ekonomik güçleri sınırlı olan kitlelerin bir takım önlemler ve tesisler yardımıyla turizme katılmaları sosyal turizm kavramını ifade etmektedir (Usta, 2009). Örgütlerin, kârlarını maksimize etmenin ötesinde topluma karşı yükümlülüklerinin olduğu ve topluma olumlu katkı sunmaları beklendiği yönündeki görüşler uzun süredir mevcuttur (Carroll, 1999). Marinalar tüm topluma ait kıyı şeridinde faaliyetlerini gösterirken topluma karşı sosyal sorumlulukları diğer ticari işletmelerden daha fazladır.

Ataköy Marina, Antalya Çelebi Marina, D-Marin Turgutreis Marina, D-Marin Didim Marina, Ece Saray Marina, Kemer Türkiz Marina, Martı Marina, Milta Bodrum Marina, Palmarina Yalıkavak, D-Marin Göcek Marina Deniz Turizmi Tesisleri TYHA The YachtHarbour Association tarafından verilen "5 Altın Çıpalı" tesisleri olarak hizmet vermektedirler. Bu tesisler sadece bir marina değil; su sporları ve alışveriş merkezi, onarım ve bakım üssü, sosyal ve kültürel aktiviteler merkezi bir "marina village", yani "deniz tatil köyü"dür (DTO, 2011). Birer sosyal tesis niteliği taşıyan marinaların buldukları bölgeye katkılarının olması günümüzün stratejik yönetim anlayışının gereğidir ve işletmelere rekabet avantajı sağlamaktadır. Marinaların sadece yat park yeri veya yatların bir geçiş yeri olduğu anlayışı bitmiştir. Marinalar artık geniş potansiyelli topluluklara hizmet veren aktif mekanlar olmuştur. Bu gelişim, ülkemizde sınırlı sayıda marında yaşamasına rağmen yapılan tanıtım çalışmalarıyla uluslararası alanda duyurulmakta ve ülkemize olan talebe katkıda bulunmaktadır (Bezirgan, 2012). Ayrıca kıyı şeridinin düzensiz tekne bağlamaları sonucu oluşan görüntü kirliliğinin önüne geçilmektedir. Bu yanılla buldukları kıyıyı daha yaşanabilir kıldıkları kesindir. İspark, İstanbul koylarındaki

deniz taşıtlarının düzensiz bağlanmasına karşılık Tekne Park'la modern bir çözüm sunuyor. Düzensiz bağlama ve kıyıda yaşanan kirliliğe çözüm bulmak amacıyla İspark, İSMARİN adı altında Tekne Park'lar açıyor. İlk ikisi İstinye ve Tarabya'da 2012 Nisan-Mayıs ayına kadar bitmesi planlanan proje yaklaşık 338 yat ve tekneyi bağlamayı hedefliyor. İki Tekne Park'ın tamamlanmasının ardından Büyükdere, Bebek, Paşabahçe ve Çengelköy'de de yeni Tekne Park'larla yaklaşık 5 bin yat ve tekne için park alanı oluşmuş olacak. Proje elbette İstanbul kıyılarını etkisi altına alan vahim görüntü kirliliğinin yanı sıra atık sorununun da önüne geçmeyi amaçlıyor. Tekne Park'larda parklanan teknelere, elektrik, su, tekne bağlama, otopark gibi hizmetlerin yanı sıra taksi durağı, bisiklet park, dalgıçlık hizmetleri, internet gibi hizmetler de sağlanacak. Tekne sahipleri parklarda kısa süreli bağlama veya haftalık, aylık ve yıllık abonelikten de yararlanabilecekler (Yachting Life, 2011). Başarılı bir marina bu yapılanlara ek olarak bölgeyi kalkındıracak bir donanımına sahip olmalıdır. Sadece deniz araçları için bağlama yeri sunmak marina işletmeciliği için yeterli değildir. Marinalar artık geniş potansiyelli topluluklara hizmet veren aktif mekânlar olmuştur. (Bezirgan, 2012). Turistik İstasyonun doğal peysaj özellikleri; kültürel peysaj özellikleri; tarihsel ve arkeolojik değerler, folklor, festivaller, sanat faaliyetleri, avcılık olanakları, spor etkinlikleri, yarışmalar yatçının marinaya bağlı kaldığı sürecin uzamasını sağlayacak, hem zamanını daha iyi değerlendirebileceği hem de döviz bırakabileceği sosyo-kültürel faktörlerdir (Kocacı, 1996). Yukarıda saydığımız faaliyetlere marinaların rekabet üstü konuma gelmesini sağlarken, diğer yandan bulunan kıyı kentinin sosyal hayatına katkı sunmalıdır. Yapılan masraflar kurumlar yük olarak gözüke de orta ve uzun vadede ekonomik dönüşleri olan sosyal yatırımlardır. Ekonomik veya fiziksel engeller nedeniyle sosyal faaliyet ve aktivitelere erişemeyen toplum kesimlerinin marinalardaki aktivite ve olanaklardan yararlanması marinanın kurum imajına ciddi oranda katkı sunacaktır.

Yurdumuz özellikle yat turizminin gelişmesi için gerekli çevresel imkânlarla sahip dünyanın sayılı ülkelerinden birisidir. Bunun devamı ise kamusal alan olan kıyılarımızı koruma tedbirleri almamızla mümkündür. Bu tedbirlerin başında da marinalar gelir. Çünkü modern bir marina,

- Mevcudiyeti ile deniz araçlarını ve denizcileri,
- Hizmetleri ile doğayı, tekneyi, sahibini koruyan,
- Ülkeye yeni iş sahaları ve döviz geliri sağlayan,

- Eğlence, spor ve sosyal aktiviteler merkezi,
- Yat turizminin kalbi,
- Sahillerimizin medeniyet simgesi tesislerdir (Dağcı, 2004, Akt.Özkan, 2004).

7. Marinaların Yönetim ve organizasyonun önemi

Yönetim, belirli bir takım amaçlara ulaşmak için başta insanlar olmak üzere parasal kaynakları, donanımı, demirbaşları, hammaddeleri, yardımcı malzemeleri ve zamanı birbiriyle uyumlu, verimli ve etkin kullanabilecek kararlar alma ve uygulatma süreçlerinin toplamıdır (Eren, 2003). Günümüzde yönetim anlayışı oldukça değişmiş yöneticilerin sosyal fonksiyonları artmıştır. *İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri aracılığıyla kamuoyunda iyi bir imaj oluşturmaları, kendilerini sosyal sorumluluklara duyarlı bir işletme olarak farklılaştırmaları hem rakiplerine karşı bir üstünlük elde etmelerine, hem de kriz dönemlerini daha az zararlarla atlattıklarına yardımcı olacaktır* (Schnietz ve Epstein, 2005: 327-345). İşletmelerin yerine getirdikleri sosyal sorumluluklar firmalara rekabet avantajı sağlamaktadır. Günümüzde işletmelerin verimlilik düzeylerinin artması amaçlanmış Japonya'da gelişen Toplam kalite yönetimi sadece imalat sanayisinde değil hizmetler sektöründe de kullanılmaya başlamıştır. *Toplam kalite yönetimi örgüt fonksiyonları ve sonuçlar yerine, süreçler üzerinde odaklaşan tüm çalışanların niteliklerinin artırılması ile yönetim kararlarının sağlıklı bilgi ve veri toplanması analizine dayandıran, tüm maddi ve manevi örgüt kaynaklarını bir bütünlük içinde ele alan bir yaklaşımdır* (Ersen, 1997). Toplam Kalite yönetimi bütünsellik anlayışı ile yöneticilerin sosyal stratejilerinin olmasını da içermektedir. *Sosyal sorumluluk bilincine sahip olmak bir işletmenin ya da örgütün sosyal sorumluluğu, paydaşları (çalışanları, tedarikçileri, müşterileri, hissedarları, rakipleri, kamuoyunu ve ihtiyaç sahiplerini) ön planda tutarak, doğal çevre ve sosyal refahın artışına yönelik anlayışı içermektedir* (Torlak ve Dalyan, 2012: 17). Webb (2004) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise, *sosyal sorumluluk sahibi olarak tanımlanan örgütlerin yönetim kurullarının diğer örgütlere göre daha etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS), dünya genelinde sayıları giderek artan örgütlerin benimsediği kurumsal bir davranış ve yönetim felsefesidir* (Carroll ve Shabana, 2010). *Dünya Bankası, kurumsal sosyal sorumluluğu; "Toplumun ekonomik gelişimi, eğitimi, felaket yaralarının tedavisi, çevrenin korunması, sağlık sorunlarının çözümü ve devletlerin etrafındaki*

daha birçok sorunun çözülmesi konusunda bir araç” olarak tanımlamıştır (Bryane, 2003: 116). Sosyal sorumluluk kavramındaki modern görüşe göre, işletmelerin sosyal vicdanları olmalıdır. Bu kapsamda işletmeler çalışan hakları, çevre kirliliği azınlık hakları gibi birçok sosyal konuda topluma karşı sorumlu olmalı ve gerekli düzenleyici önlemler almalıdır (Friedman, 2000: 406). Bu düzenleyici önlemler yöneticilerin sosyal sorumluluklarının farkında olması ile mümkündür. Marina işletmelerinde yöneticiler oluşturacakları organizasyon ve bu organizasyondaki düzenlemeler ile sosyal sorumluluklarını yerine getirecektir. Marinacılık kendine özgü özellikleri ve kıyıların düzenlenmesi noktasında bulunduğu kente karşı sosyal sorumlulukları diğer işletmelerden daha fazla olan bir işittir. Marina işletmeciliği çok fazla paydaşa sahip bir işletme türüdür. Deniz turizminin özel bir dalı olan yat turizmi iki bileşenden oluşmaktadır. Hizmeti veren yat limanları ve yat limanından hizmeti alan yatlar (Oral, 334). Yat Limanı ve Marina işletmeciliği yüksek talep esnekliğine sahip bir hizmet faaliyetidir. Deniz alanında yatlara güvenli bağlama ve çekek hizmeti sunmakta olup, karada da yat ve yatçılara yönelik hizmetler sunmaktadır (Ahipaşaoğlu ve Arıkan, 2005: 101).Bu hizmetlerin kalitesinin yanı sıra müşteri tercihinde yönetim ve organizasyonun sosyal stratejileri de etki etmektedir. Marinalar buldukları bölge insanına katkı sunmak zorundadır. Kıyı bölgesinin çehresini olumlu yönde değiştirmek zorundadır. Çevre kirliliğine neden olmanın ötesinde kendi işletmesinin paydaşları dışında çevreye verilen zararı bertaraf etmek ile mükellef olmaları marinaların sosyal sorumluluğunun gereğidir. Son zamanlarda çıkarılan bazı yönetmeliklerde marina ve yatlarla çevre yönetimi konusunda bazı zorunluluklar getirilmiştir. Bunlardan birisi de 21 Kasım 2008’de 27061 sayılı Resmi gazetede 24 Temmuz 2009 Tarih, 27298 sayı ile Resmi Gazete yayınlanan “Çevre Denetim Yönetmeliği”’dir. Yönetmeliğe göre marinalarda çevre yönetim birimi oluşturularak marinalarda çevre yönetim sisteminin oluşturulması istenmektedir (İçemer v.d., 2010). ISO 14001 ve ISO 14005 çevre yönetim standartları olarak marinaların uygulayacağı standartlardır. Ayrıca mavi bayrak ödülü marinalar içinde verilmektedir. Çevre standartlarına uygun marinalara mavi bayrak ödülü verilmektedir. Mavi Bayrak, gerekli standartları taşıyan nitelikli plaj ve marinalara verilen uluslararası bir çevre ödülüdür (TÜRÇEV, 2012). Chapman (2005: 34-40) Güney Avustralya’daki The Marina Hindmarsh Island’ı sürdürülebilirlik konusunda örnek olarak göstermektedir. Söz konusu marina, çevreci bir marina olarak planlanmış, kanalizasyon sistemi, marina içi su sirkülasyonu ve çevresel düzenlemeler konularında doğal habitata en az zarar gelecek şekilde yapısal unsurlar düşünülmüştür. Ayrıca,

marinanın işleme açılması sonrası yat sahiplerinin davranışlar yakından gözlenmesi, hassas bölgelerde ziyaretçi sayısının sınırlandırılması, su kalitesinin sıklıkla ölçümü ve tüm paydaşlara çevresel eğitimlerin sürekliliği konularında çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu marina, ISO9001, Clean Marinas ve 5 Altın Çıpa ile ödüllendirilmiştir. Yat Limanları Birliği, sunulan hizmetlerin çeşitliliği ve kalitesi, teknik altyapı, çevre düzeni ve temizlik, personel ve fiyatlandırma gibi konularda belirlenen kriterlere göre değerlendirme yapıyor (Deniz Haber, 2011). Marinalar marinaya gelen yatçıların ihtiyaçlarına cevap verirken buldukları şehrin vatandaşların denizden istifadelerini sağlayacak uygulamaları sunacak bir organizasyon yapısı oluşturmalarıdır. Öncelikle marina yöneticileri bu sosyal sorumluluğun gereğini yerine getiren bir örgüt kültürünü kurumlarında oluşturmalarıdır. Altın çıpa ödülü marinalar için önemli bir sertifikasyon sistemi olup Yat Limanları Birliği (The Yacht Harbour Association) tarafından verilmektedir. Marinaların kalite standartlarını ölçen bir sertifikasyon sistemidir. Marinaların çevre standartlarına uygun ve kaliteli işletmeleri marina yöneticilerinin doğru personel örgütlenmesiyle gerçekleşir. Marina işletmeleri oluşturdukları örgüt kültürü ile çalışanların sosyal sorumluluk taşımalarını sağlamalıdır. Marinaların paydaşlarının önemli bir parçası marinalardan hizmet almayan bölge halkıdır. Marina organizasyonları oluşturulurken bu husus önemle göz önünde bulundurulmalıdır. Bu konuda çalışma yapan bölümler oluşturulmalıdır. Bu bölümler organizasyon içinde yapacakları çalışmalarda güçlendirilmeli ve yetkilendirilmelidir. Marinalar sadece bağlama yerinin ötesinde fiziksel olarak buldukları yöreyi güzelleştirdikleri gibi sosyal ve kültürel çekim merkezi haline getirmelidirler.

Sonuç

Marina işletmeleri sadece fiziksel bağlama yerleri olmanın ötesinde nitelikli insan kaynağı ile iyi örgütlenmiş bir organizasyon olmak zorundadır. İşletmenin Kurucuları örgüt kültürünü sürdürülebilir işletmecilik anlayışı ile oluşturmalarıdır. Marinaların kuruluş safhasında özellikle marina yeri seçimi konusunda; teknik ve mühendislik anlamda yetkili otoritelerin görüşlerinin yanı sıra bölge halkının tercihleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yer seçiminde doğaya ve ekolojik yaşama zarar verilmemesine dikkat edilmelidir. Günümüzde artık işletmelerin sosyal sorumluluğu asli görevleri haline gelmiştir. Çevreye duyarlı işletmecilik anlayışı kurumsallaşmanın gereği olarak yaygınlaşmıştır. Marina yatırımları sermaye yoğun yatırımlardır. Yanlış yer seçimi geri dönüşü olmayan bir karardır. Yatırımın finansal geri dönüşünün göz

önünde bulundurulması kadar ekolojik sisteme zarar vermemesine de önemlidir. Marina faaliyetleri sadece bağlama yeri olarak düşünülmemelidir. Marinalar kültürel ve sosyal çekim merkezi olmalıdır. Marinaların sosyal sorumluluğu diğer işletmelerden fazladır. Bunun en önemli nedeni kıyıları toplumun ortak malıdır. Kıyıların tahsis edilmesinde toplumsal fayda sağlanması göz önünde bulundurulmaktadır. Marinalar buldukları kıyıları için önemli ekonomik çıktılar sağlamakta ve istihdama katkı sunmaktadır. Buldukları kıyı şeridinde su kirliliğine neden olmamalıdır. Kirlilikle mücadele etmelidirler. Bu bilinç Marina organizasyonlarına bir örgüt kültürü olarak yerleşmelidir. Çevreci uygulamalar yönetim kademelerinde yer almalı kalite sistemleri bu doğrultuda oluşturulmalıdır. Toplumun dışlanmış kesimlerinin, yaşlılarının, engellilerinin marinalardan istifade etmesi sağlanmalıdır. Yapılacak sosyal ve kültürel aktiviteler süreklilik arz etmelidir. Kütüphanesi, tiyatro salonu ve kültürel kompleksleri sadece bina olarak değil yaşayan aktif mekanlar haline getirilmelidir. Yelken yarışları ve spor aktiviteleri gerçekleştirilmelidir. Marinalar, yöredeki gençleri su ve yelken sporlarına yönlendirilmelidir. Marinalar bölgenin deniz kültürüne katkı sağlayarak uzun vadede işletmelerinin rekabet gücünü de arttıracaklardır. Marinaların görev ve vizyonlarında marinaların sosyal sorumluluğu ve sürdürülebilir işletmecilik anlayışı yer almalıdır. Marinaların yaşanabilir kıyı kentlerinin oluşmasında önemi büyüktür. Marina yöneticilerinin bu durumun farkında olarak marinalarını yönetmeleri gerekmektedir. İdari bölümler ve marina organizasyonu bu anlayışla oluşturulmalıdır. Marinaların kaliteli yönetilmesi için sosyal sorumluluklarını yerine getirmesi gerekir. Bu sayede rekabet avantajı elde edebilecek ve tercih edilme oranı artacaktır. Marinalar buldukları kıyı şeridi ile anılmaktadır. Buldukları kıyı kentine katkı sundukları oranda başarılı olacaklardır. Bu noktada marina yöneticilerinin ve marina organizasyonlarının önemi büyüktür.

Kaynakça :

Ahipaşaoğlu, H., S. ve Arıkan, İ. (2005). Seyahat İşletmeleri Yönetimi ve Ulaştırma Sistemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.

Altunay, S. (2009) Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 Yılında Deniz Yolu Alt Yapısı, 10. Ulaştırma Şurası "Hedef 2023", İstanbul.

- Bezirgan, A.E. (2009), Türk bayrağına neden geçmiyorlar ? <http://www.gazetevatan.com/elif-ergu-257671-yazar-yazisi-turk-bayragina-neden-gecmiyorlar/> (Erişim Tarihi:22 Aralık 2013)
- Bezirgan, A.E. (2012), “Marinalar inşa edilmeden deniz turizm sektörü oluşturulmaz” <http://www.virahaber.com/marinalar-insa-edilmeden-deniz-turizm-sektoru-olusturulmaz-24347h.htm> (Erişim Tarihi:22 Aralık 2013)
- Bryane, M. (2003). “Corporate Social Responsibility in International Development: An Overview and Critique”, Corporate Social Responsibility and Environmental Management, Cilt:10, Sayı:3, s. 115-128.
- Carroll, A.B. (1999), “Corporate Social Responsibility: Evolution of a Definitional Construct”, Business and Society, 38,pp. 268–295.
- Chapman, T. (2005) Sustainable Waterfront Marina Development. International Congress on Coastal& Marine Tourism. s: 33-40.
- Carroll, A. B. and Shabana, K. M. (2010), “The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice”, International Journal of Management Reviews, 12(1), pp. 85–105.
- Deniz Ticaret Odası, (2012): 2011 Deniz Sektörü Raporu, İstanbul.
- Diakomihalis, M. (2007). “Chapter 13/ Greek Maritime Tourism: Evolution, Structures and Prospects”. (Maritime Transport: The Greek Paradigm). Research in TransportationEconomics. (21): 419-455.
- Duran, T. (2002): Türk Denizciliği ve Deniz Ticareti Kaynakları, 1.Basım, Araştırmalar Vakfı İstanbul Araştırma Merkezi, İstanbul, ISBN:9756926090.
- Eren, E. (2003): Yönetim ve Organizasyon-Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar, Beta Basım Yayın, ISBN : 9786053779759

- Friedman, M. (1970), The social responsibility of business is to increase its profits, The New York Times Magazine, September 13, Applied Ethics: Critical Concepts in Philosophy, 5. Cilt Yazar: Ruth F. Chadwick, Doris Schroe, der s.57-63
- Eren, E. (2003): Yönetim ve Organizasyon-Çağdaş ve Küresel Yaklaşımlar, Beta Basım Yayın, ISBN : 9786053779759
- Ersen, H. (1997): Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi, Verimli ve Etkin Olmanın Yolu, 2.Baskı. Alfa Yayınları, İstanbul.
- Güner, D. (2004) Amfibi Mekanlar Marinalar, Yat Limanları, Çekek Yerleri ve Barınaklar, Ege Mimarlık,2004/4 – 52.İzmir.
- İçemer, G.T. ve Diğerleri (2010): Yat Limanlarında Atık Alımı ve Yönetimi, Türkiye Kıyıları'10 Türkiye'nin kıyı ve Deniz Alanları VIII.Ulusal Kongresi, Trabzon .
- Oral, E.Z. (2008)Yeni Nesil Yat Limanları” Türkiye'nin Kıyı ve Deniz Alanları V. Ulusal Konferansı, Türkiye Kıyıları 04 Konferans Bildiriler Kitabı 4-7 Mayıs 2004, Adana, E. Özhan ve H. Evliya (Editörler).Adana.
- Özkan, Ö., (2008). Türkiye’de Marinaların Kamusal Kullanıma Etkileri ve Öneriler, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- Özkan, Ö. (2008): Türkiye’de Marinaların Kamusal Kullanıma Etkileri Ve Öneriler,(Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü İstanbul.
- Özkan, Ö. ve AYIRAN, N. (2008): Marinaların Kamusal Kullanıma Etkileri Ve Öneriler, İTÜ Dergisi Mimarlı, Planlama, Tasarlama Diyalog Dergisi, Eylül 2008, Cilt 7, Sayı 2.İstanbul.
- ÖİK (Özel İhtisas Kurulları). (2014). Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Özel İhtisas Kurulu Turizm Raporu. Ankara,
<http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/OzelIhtisasKomisyonuRaporlari.aspx>, Erişim tarihi: 06.01.2016.

- Kocabıçak, H.Y. (1996): Kuşadasında Yat Turizminin Bölgenin Ekonomik ve Turistik Gelişmesine Katkısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Natchez, D. (2011): Kordon Gelişmelerinin Ekonomik Etkisi (I) ”, Deniz Ticareti Dergisi, Deniz Ticaret Odası, Temmuz, İstanbul,
- Milta Marina, 5 Altın Çıpa Ödülü kazandı (2011), Deniz Haber Portalı, <http://www.denizhaber.com.tr/milta-marina-5-altin-cipa-odulu-kazandi-haber-36264.htm> (Erişim Tarihi:22 Aralık 2013)
- Ülkemizde Yat Limanı (Marina) İşletmeciliği (2016), Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/DTGM/tr/Belgelik/guncel_haber_arsiv/20131212_151112_64032_1_64480.pdf (22Temmuz 2016).
- Sapmaz, İ. ve Okuyucu, M. F., “Deniz Turizminin Dünü, Bugünü, Sürdürülebilirliği”, II. Ulusal Deniz Turizmi Sempozyumu, 28 Şubat 2014 , İzmir.
- Schnietz, Karen E., Epstein, Marc J. (2005), “Exploring the Financial Value of a Reputation for Corporate Social Responsibility During a Crisis”, Corporate Reputation Review, Cilt:7, Sayı:4, s. 327-345.
- Torlak Ö. ve Dalyan F. (2012), İşletmelerde Sosyal Sorumluluk ve Etik, (1. Baskı) Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Türkiye Turizm Stratejisi-2023 - Resmi Gazete www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070302-17-1.doc (22Temmuz 2016).
- T.C. TURİZM BAKANLIĞI (1992): Yat Turizm Master Planı,” Yatırımlar Genel Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Dairesi, Ankara.
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2009): Deniz Turizmi Yönetmeliği, Sayı: 27298
- T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI, (2010): Deniz Turizmi Yönetmeliği Uygulama Tebliği, Sayı: 27565

T.C. ULAŞTIRMA BAKANLIĞI DEMİRYOLLAR LİMANLAR VE HAVA MEYDANLARI
İNŞAATI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (2010): Turizm Kıyı Yapıları Master Plan
Çalışması –Sonuç Raporu, Yüksel Proje Uluslararası A.Ş. ve Belde Proje ve
Danışmanlık Tic. LTD. Şti. Ortak Girişimi. Ankara.

Töre, E.(2011). Erbil Töre'den "Türkiye'nin marinacılık raporu"

http://www.turksail.com/index.php?option=com_content&view=article&id=5167:erbil-toere-tuerkiyedeki-marinacl-anlatt&catid=39:genel-haberler&Itemid=66 , (Erişim Tarihi:22 Aralık 2011)

Usta, Ö. (2009). Turizm Genel ve Yapısal Yaklaşım. Detay Yayıncılık, Ankara.

Yatçılık Sektör Dergisi

<http://www.yachtinglife.com.tr/kategoriler/105/marinalar/2281/istanbul&#8217%3Bda-ismarin-donemi-basliyor> , (Erişim Tarihi:16 Ocak 2011)

Yat Sektör Raporu, Türkiye Turizm Yatırımcıları Derneği, <http://www.ttyd.org.tr/sektorel-tyd-raporlari.html>, (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2012)

Webb, E. (2004), “An Examination of Socially Responsible Firms’ Board Structure”, Journal of Management and Governance, 8(3), pp. 255–277.

Kent Akademisi

Healing Gardens In The Mega Cities; Example Of Tehran

Sima POUYA¹

¹Peyzaj Mimarı (Dr.) Karadeniz Teknik Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
sima_pouya2002@yahoo.com

¹SimaPOUYA 1984 yılında İran’da doğdu. 2006 senesinde Tebriz Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı bölümünden mezun oldu. 2012 senesinde K.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı’ndan yüksek lisans ve 2016 Kasım ayında aynı okuldan doktora öğrenimini tamamladı.

Bu çalışmanın amacı, Tahran’daki binaların çatısında iyileştirici bahçeler oluşturmak için gerekli olan bazı faktörlerin ve kriterlerin belirlenmesidir. Bu doğrultuda, çatı bahçeleri ve iyileştirme bahçelerinin entegrasyonu analiz edilip değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda, Tahran gibi mega kentlerde, bu tür alanların tasarlanması ileriye dönük bir adım olabilir. Bu alanlar, şehir ve bölge planlamacıları ve peyzaj mimarları için çatı alanlarında iyileştirme bahçelerinin oluşturulmasına yönelik planlama ve tasarım özellikleri sunarak, bir yol gösterici olabilir.

Mega Kentlerde iyileştirme bahçeleri; Tahran Örneği

ÖZ

Yapılan araştırmalar, iyileştirme bahçelerinin sadece hastaneler ve sağlık merkezlerinde değil, kentsel alanlarda da vatandaşlar için özel bir yeri olduğunu göstermektedir. Kentsel alanlardaki araştırmalar, vejetasyona sahip kentsel yerleşim sakinlerinin daha fazla sosyal temasta bulunduğunu vurgulamaktadır. Özellikle Tahran (İran başkenti) gibi mega kentlerde nüfus ve yapıların artmasından dolayı, iyileştirme bahçeleri oluşturmak için açık ve uygun yer belirleme oranı daha düşüktür. Tahran’da genellikle bahçeler şehir merkezlerinden uzakta tasarlandığından, bu alanların kullanılabilirliği ve kullanımı, özellikle yaşlılar ve çocuklar için sınırlıdır. Bu kentte en hızlı büyüyen yapılanmalardan biri, çıplak çatı alanlarında huzurlu mekanlar oluşturmak için yeşil çatılar veya çatı bahçelerinin tasarlanmasıdır. Ayrıca peyzaj tasarımcıları yeşil alanların eksikliğini azaltmak için binanın çatısını yeşilendirmektedir. Çatı ve iyileştirme bahçeleri göz önünde bulundurulursa, bu iki bahçenin binaların çatıları ile birleşmesi halkın iyileşmesi ve sağlık problemlerine yardımcı olmasının yanı sıra çevreye ve ekolojik sisteme katkısı büyüktür. Bu çalışmanın amacı, Tahran’daki binaların çatısında iyileştirici bahçeler oluşturmak için gerekli

olan bazı faktörlerin ve kriterlerin belirlenmesidir. Bu doğrultuda, çatı bahçeleri ve iyileştirme bahçelerinin entegrasyonu analiz edilip değerlendirilmiştir. Bu çalışma sonucunda, Tahran gibi mega kentlerde, bu tür alanların tasarlanması ileriye dönük bir adım olabilir. Bu alanlar, şehir ve bölge planlamacıları ve Peyzaj mimarları için çatı alanlarında iyileştirme bahçelerinin oluşturulmasına yönelik planlama ve tasarım özellikleri sunarak, bir yol gösterici olabilir.

Anahtar Kelimeler: İyileştirme bahçeleri, Çatı bahçeleri, Planlama, Peyzaj Mimarı, Tahran.

Abstract

Studies showed about healing gardens have confirmed obligation and specific place of these gardens not only in hospitals and health centers, but in urban spaces for various ages of citizens. Research in urban settings indicates that residents of urban settings with more vegetation have higher social contact too. With growing population and building structures especially in Tehran (capital city of Iran), it is less likely to designate open and suitable place for to create the healing gardens. In most cases, as the gardens are designed far from the city centers, the availability and utilization of the healing gardens are limited specially for elderly people and children. One of the fastest growing tendency in Tehran is the designs of green roofs, or roof gardens, to create peaceful places on otherwise barren rooftop places. Landscape designers used to create the roof of building in order to decrease the lack of green spaces in Tehran. In this research, with regard to benefits and advantages roof garden and healing garden, the integration of these two garden in the rooftop buildings, can contribute to the health problems of the residents as well as providing ecological profits and ecosystem services. The goal of this article is to provide some factors and criteria which are essential to create healing gardens in the roof of the buildings in Tehran. To do so, roof gardens and their integration with healing gardens are analyzed and evaluated. The result of this article can be an initiative step for creating these kinds of spaces in the mega cities such as Tehran. Appropriate characteristics of these spaces planning and designing can be a valuable guide for landscape and urban planners to create roof healing gardens.

Key words: Healing gardens, Roof gardens, Planning, Landscape Architect, Tehran

1. Introduction

It goes without saying that being in direct contact with green spaces and being involved in nature significantly influences health (1). The advantages that persons might receive from plants and nature have been examined and argued for several years (Figure 1) (2). However, there has recently been a considerable rise in global interest to the role and importance of the healing environments (3).

Several studies have highlighted the importance of interaction with nature and its role in human health. Different facets of nature including trees, grass, water, visible sky, rocks, flowers and also birds have been named to be effective in humans' health (4; 5; 6; 7 & 8). With regard to hospitals

and other healthcare facilities, there is remarkable evidence contending that gardens effective and beneficial settings to enhance restoration for stressed persons, family members, and personnel (9).

The term *healing garden* is typically used to refer to the gardens in which recuperation from illness is intended. In such a context, 'healing' does not necessarily mean treatment, but it means the general enhancement of health (Figure 2. These gardens mostly deal with spiritual, psychological and physical facets of health improvement (10). "Healing environment" might be explicated as the general context (both physical and non-physical) that helps to the recovery procedure. Unlike curing, healing is a psychological and spiritual concept of health. Because perception is also psychological, it is likely to be a tie between healing and the physical context (3).

Figure 1. Interact with nature has psychological and physical effects on people (11)

Some scholars appear to assert that the gardens belong to hospitals and health care centers (12), while others contend that they are personal spaces that could be successfully located in private houses. Vapaa (2002) stated that, "a healing garden is a place in which the designer pay close attention to the needs and likes of the user(s) or client(s) and is able to provide therapeutic qualities in the space that addresses them" (13). Stark (2004) has a vision of the healing garden as a microcosm of the larger world, where each feature of the garden is to present a larger

characteristic in the landscape. He asserts that through this modelling healing would be able to "stimulate the senses, improve immune response, and promote recuperation from physical and emotional illness .... a healing garden is a keeper of a sacred place. Its users can also experience higher levels of spiritual power by their simple presence in its space" (14). Starks sees the power of the healing garden in its ability to bring the human back to nature. The nostalgic power of nature, embedded in each person's higher cognitive part of the brain, can rest while the old part of the brain is stimulated, which in turn leads to achieving the healing power.

Healing gardens could be divided into different taxonomies as follows: The first type of healing gardens is like a sanctuary or a natural reservoir in which natural and wildlife are preserved. This is presented by the city's green infrastructure encompassing the city's open spaces, green ways, nature parks and greenbelts. The second type is a meditation garden within the premises of a hospital or a health care center. Lastly, the third type is a private garden. Most of healing researchers believe that this type of healing gardens is the best type of meditation garden with highest healing effect as humans are in high contact with nature (15; 13 &5).

Rapid growth of cities as a result of modernization and urbanization has caused populations to choose urban areas as their environment over rural areas which in turn has resulted to denser urban areas. However, the psychological and social aspects of design of public space and buildings has not been properly taken into consideration(16). Additionally, this has led conurbations to have further infrastructure and less nature. On the other hand, modern lifestyle has provided various choices including computers, internet, TV, mobile and all other modern electronic gadgets which renders us to experience pressure to achieve all the demands of a so-called-social life. Accordingly, the rate of stress and stress-related diseases has considerably increased (17).

Figure 2. The Olson Family Garden at St. Louis children's hospital, Legacy Good Samaritan
Rooftop garden (18 & 19)

Society is now encountering increasing challenges concerning stress-related diseases. Knowing about how different landscapes and landscape factors might affect health improvement could help to provide new design solutions concerning human health. Several studies focusing on stress and human health state that stress should be restored and recovered so that the negative effects of stress on human health would be released. Researches in environmental psychology have also contended that there is a direct relationship between human health and access to nature. They also state that a natural environment could be one of the answers which may be highly helpful to restoration and recovery from mentioned issues (7; 20; 21 & 22). Many have indirectly experienced this feeling of restoration (17).

Moreover, the solutions of these problems, made by the urban life conditions, are in the urban setting. These conditions might be improved by reasonable planning and administration. Due to the lack of enough unoccupied lands by buildings and also increase of building construction, roof green technology has recently become the most effective way for implementing greening in the mega cities including Tehran (23).

In this research, with regard to benefits and advantages of roof garden, It can also be designed as a healing garden, can contribute to the health problems of the residents (all the age groups) as well as providing ecological profits and ecosystem services. Nowadays, the roof gardens are being used on the roof of building in Tehran. Therefore, there is a need of developing some strategies about creating roof gardens in directions of healing and calming effects for various user groups in the big city. Since, not all gardens have healing effects, they should have special characteristics in order to be called a healing garden. The goal of this article is to provide some factors and criteria which are essential to create healing gardens in the roof of the buildings. To do so, roof gardens and their integration with healing gardens are analyzed and evaluated. Considering the small level of the building roofs, some specific activities and functions of healing gardens which need small amount of spaces, should be considered in the planning process.

2. Material and Method

2.1. Tehran

Tehran is a rare capital not found by any sea or river. The city is separated 22 districts with and have 700 km² area. There are four full seasons, with about 230 mm rainfall (24). City, of north to east, surrounded by mountains. But there is the semi-arid area in the southern region.

In this geographical situation, Tehran is normally regarded as a non-green city. Also it is one of the most crowded cities in the world. With the development of urbanization and industrialization, this situation is getting worse every day. (Figure 3).

Figure 3. Tehran, capital of Iran (25)

Twenty years ago, about 98.7% of the city's population lived in the Tehran region. However, in recent years this rate has dropped to 67% and about 33% of the population has been moved to the rural areas. This was due to the rapid growth of the population. Therefore, due to population growth and displacement, most of the surrounding areas, fruit gardens, agricultural lands and rural natural resources have been converted into settlements. Because of this transformation, this mega-city was met with an unsustainable environmental problem (Figure 4) (26). And thus air pollution and other environmental problems are gaining importance (24).

Figure 4. Dense construction will result in no vacancies and the construction of tall buildings in Tehran led to the selection of roof green as the effective technology (27).

2.2. Why roof garden

Throughout history, green roofs have been used to provide insulation and protection in cold climates, especially in the northern parts of Europe, While it have been used in hot dry climates, to cool the enclosed air and to replenish moisture content through evaporation processes. Green roofs are now being applied not only as thermal insulation features, but also as a way to meet the lack of green areas lost.

Different studies investigating the effects of green roofs have focused on a number of basic utilities. These are; decrease in energy consumption, reduction in greenhouse gas emissions, decrease in heat island effect, improvement in air quality, urban noise reduction, storm water management and various social and recreational opportunities(Figure 5 & 6) (28; 29; 30; 31; 32).

Figure 5. Roof garden in the private building, Karaj, Iran (33)

Figure 6. An extensive green roof, Ekbatan green roof project, Tehran (23).

2.3. Healing Garden Design

Whereas the healing garden is used as a method to heal a specific disease or to positively affect the healing process in a therapy. In general, the design of a healing garden makes it possible for individuals to recover from mental illness. Overall, a healing garden must be calming and renew the spirit. The design method provided may vary. The designer healing area can sometimes be created with a simple chair and sometimes with a mixed design it is possible. So it is important that the designed element is the match with the mood and spiritual aspect of individual (34).

As written in the books of Clare Cooper-Marcus and Marni Barnes, Healing gardens provide physical healing for both patients and all people, Alleviation of physical symptoms And the provision of healing in general health. Well-done gardens have the following design principles, diversity of space, promotes the spread of green material, encourages exercise, provides positive distraction, minimize intrusions, minimize ambiguity (35; 34).

In addition, in the topics that will help to achieve the required healing garden design goals:

include the user / visitor throughout the design, to warn users, different and creative use of water elements, ease of understanding and utilization, mobility and sport, interior and exterior views, all kinds of wildlife, using the cycle of life and season, to encourage reflection and self-awareness, private entrances that invite users to the garden, special measures for garden walls, use of water elements, creative use of color and light, utilizing white noises whenever possible, connection points and creative nodes, emphasis on natural features as emphasis points, the integration of art and garden, living areas(36; 37; 14; 13; 5; 12; 38).

3. Result and Discussion

3.1. Design principles of roof garden with the healing effects

Roof gardens in the mega cities such as Tehran, so that they can have healing and restorative effects on users (residents, staff etc.), it had better be designed with the principles of healing garden design. In this type of designs (design healing gardens on the roof of buildings) it is important designers attention to the principles and guidelines which are listed below;

3.1.1. Feeling of security and safety

Healing gardens should provide a feeling of security and safety (39). In big cities like Tehran, the issue of safe is a very important issue. In roof gardens, these gardens can be peaceful and calming with the design of safe and quiet areas. The garden is creating the effect of security and peace with its life-giving resources (such as; trees, trees, flowers, water etc.) to visitors (40 & 17). People maybe escape from stressful and crowded environments with their own desires and find peace in the designed roof gardens. Designers may create peace and security in the garden, with special forms or sculptures. They must also avoid sculpture and forms that reflect fear and mystery (Figure 7).

Figure 5. Landscape architect can provide safety in the garden with the appropriate design of the lights (41).

3.1.2. Understanding user groups and their needs

The healing gardens must have calming and restorative properties, So before designing of these gardens, designers need to recognize the user segment (family, child, elderly ...). They usually have different demands, the child goes to the roof garden to play with his/her friends and the old aunt goes to plant vegetables in the flowerboxes. So, designers have to understand kind of age profile of the residents who lives in the building and for this it is necessary, analyzing before the design.

3. 1. 3. Accessibility and availability

Accessibility it's necessary for residents using wheelchairs, transport vehicles, walking stick or any kinds of movement tools (42). The gardens must have appropriate conditions for all kinds of users to be able to use them equally and to share their experiences. For example, the height of areas where experimental activities are to be designed should be as high as possible for user's vehicles. The width of the roads in the garden and the paving stones used must be suitable for all users.

3. 1. 4. Offering different types of activities

Various activities in healing gardens should be given according to different age groups. Sometimes it relates to demanding environment. For example pools or pond can be the least

demanding section or agriculture in garden can be considered as the most demanding. Another hand, there are different sections according to the spiritual capability of the residents (40). According to Ottsson the experiences from the nature rely on ones' life condition. So the healing garden should offer kind of demand for the user group (43).

It is not possible to design various activities in this kind of healing garden because the area of the roofs of settlement buildings is generally small. So the landscape designer should give importance to some activities according to the her/his analysis. Tranquil and peaceful activities and at the same time less space is preferred. Such as; design flowerboxes to horticulture activities of elderly and parents, an area designed for children to deal with soil and water, an area dedicated to contact with small pets, or an area designated for sports and physically activities.

3. 1. 5. Privacy and social interaction

Exercise diminishes stress and depression, another hand actual exercise enhances psychological healing (Cooper Marcus & Barnes 1999). There should be a equality between the agriculture activities and just being passive by experiencing the garden (40). Studies indicate that people who are socially, mostly less stressed and they have better welfare conditions than people who are more socially isolated. Researches also indicate that people prefers natural, spatially open areas for passive activities like as; sitting and thinking, watch the landscape, nature or the other people. Areas with vegetation are more choose over building for the kind of activities (5 & 44). Landscape designers should be created the balance between the social aspect and privacy. Roof gardens, be as a meeting or speech place for building residents and neighbors. So it is necessary, to design some social small areas for sitting and talking comfortably.

Moreover, since Iran is an Islamic country, the issue of privacy is also a very important issue in design (Figure 8). In the culture of this country, families not prefer to be seen from the outside or other people and doesn't like to draw attention in generally. In the design of the roof gardens, natural or artificial elements can provide privacy. In a way not visible from other buildings, as well as creating a peaceful and spacious environment. In a crowded and stressful cities like Tehran, people are looking for a place to stay alone. Natural areas, reduce stress and give the opportunity to think calmly. Designers should design private spaces for visitors to stay alone and feel safe at the same time. Sometimes in family struggles, individuals want to be away from the

home environment and if roof gardens carefully designed by landscape designers, they can be taken away from the home environment and relax.

Figure 8. Culture of Iran, Afif abad garden, Shiraz (Photos by Sima Pouya)

3. 1. 6. Children nature interaction

Provide the options to interact with nature through activities for children who will use their feelings and /or hands. From a child's point of view, the essence of a healing garden is to experience the sensual richness and the quality of life of direct nature (5). Diversity and change are key criteria. The natural environment should contain as many plants as possible. These plants should be selected according to their annual performance from the beginning of spring to the end of autumn. Every time of the year, a new nature event must take place in the garden. Flowers, fruits and other plants should be species that can be harvested and used directly by children as play objects .

3. 1. 7. Surrounding and views

The geographical situation and environment of the garden affects the garden and its users. It is important to know the buildings and structures are besides the building. The history of the place is also important, because it shows how the area turned into to the now appurtenance (17). The landscape architects should be aware of the historical monuments and structures which maybe in the surroundings of the garden. The landscape architect, after doing some analysis on the area, maybe to close some views of the garden and to open some other special views (Figure 9).

Figure 9. The landscape architects should be aware of the historical monuments and structures which maybe in the surroundings of the garden (45).

3. 1. 8. Climate

Providing protective sunshade against the summer sun. Children have sensitive skins and if they stay too high under the burning summer sun, their skin is easily damaged. Children with limited mobility are not vulnerable to sunlight because they cannot move quickly. For this reason, shade areas are needed (46). The light obtained with many latitude filters is the best. Very shadow or dark areas, they are not impressive for people. In addition, in spring, autumn and winter (higher or lower depending on gardens) the children should play outdoors in order to warm up with the sun's rays. Lack of lighting in the garden creates an unfavorable situation during the activities.

Ensuring that the area receives daylight in winter, spring and autumn. At many latitudes, the direct arrival of sunlight makes the open air areas more attractive and comfortable. Areas of activity should be established in the northern hemisphere in the south facade, in the southern hemisphere in the north facade. The tree species should be carefully selected and designed in such a way as to provide sunlight in warm and cold seasons, in conjunction with the activity areas of the shaded buildings.

3. 1. 9. Selection of plants

Another issue that needs to be considered in the design of healing gardens in the rooftop is the selection of plants. With regard to the specific circumstance of a place in this kind of garden,

designers usually can't design any desired plant. With despite of these limitations, there are some issues should be taken in plant selection.

Many users calls the healing gardens "green oasis". Plants mostly have very important characteristics and they provide the essence of the "healing" situation in the healing gardens. (46). But the plants need the sun to grow. So designer must pay attention to this subject. The healing gardens should contain as many plants as possible. These plants should be select according to their annual performance from the beginning of spring to the end of autumn. Every time of the year, a new nature event must take place in the garden. Flowers, fruits and other plants should be species that can be harvested and used directly by children as play objects (5).

It is better use of aromatic and medicinal herbs which grow up locally in the city. Using medicinal and aromatic plants by landscape architects and city planners brings some advantages. Since the water needs of local plants are less than of foreign plants, they contribute to water saving and reduce irrigation costs considerably.

People's daily encounters with medicinal and aromatic plants indicate that they are prone to traditional and natural treatments. With regarding to the low cost of such treatments and the low level of side effects, the health level of the population may increase in society. In planting, less attention is paid to the effect of color and light so the created spaces, it cause negative impacts on people, increase stress and uneasiness and concentration and visual impairment. Because the difference in the leaves of the plants causes different reflections (47).

Although the plants are in a composition, they undergo seasonal color changes during the year and they have different color effects at different times. It is important to achieve this color effect with flowers, fruits, leaves, trunk-branches, colors in during the year. In addition, the air pollution of Tehran is an undeniable fact (48). Selected plant species should be standing against to the air pollution as well as contributing to the reduction of pollution.

4. References

1. Adhémar, A. J. Nature as clinical psychological intervention: evidence, applications and implications. 2008, *University of Arthus*, 7.

2. Whitehouse S. et al. Evaluating a Children's Hospital Garden Environment: Utilization and Consumer Satisfaction. *Journal of Environmental Psychology* Vol. 21, 2001, 301-314.
3. Ghazali, R., & Abbas, M. Y. Paediatric wards: Healing environment assessment. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, 2(1), 2011, 63-75.
4. Olds, A. R. Nature as healer. *Children's environments quarterly*, 6, 1989, 27-32.
5. Cooper Marcus, C.C. & Barnes, M. *Gardens in health-care facilities: uses, therapeutic benefits, and design recommendations*. 1995, Martinez, CA: The Center for Health Design.
6. Ulrich, R.S., *Effects of gardens on health outcomes: Theory and research. in healing gardens therapeutic benefits and design recommendations*, ed. Clare Cooper Marcus and Marni Barnes, 27-86. 1999. New York: John Wiley & Sons.
7. Kaplan, R., Kaplan, S., *The Experience of Nature*, 1990. Cambridge University Press.
8. Pouya, S., & Demirel, Ö. What is a healing garden?. *Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 28(1). 2015.
9. Ulrich, R. S., Health benefits of gardens in hospitals. In *Paper for conference, Plants for People International Exhibition Floriade*, Vol. 17, 5, 2002, 2010.
10. Nedučin, D., Krklješ, M., & Kurtović-Folić, N., Hospital outdoor spaces: Therapeutic benefits and design considerations. *Facta universitatis-series: Architecture and Civil Engineering*, 8(3), 2010. 293-305.
11. <http://www.smdailyjournal.com/articles/news/2013-07-15/older-and-isolated-expanding-aging-population-seeks-social-interaction/1771750.html> Erişim tarihi: 02.06.2017.
12. Stigsdotter, U. A., *Landscape Architecture and Health: Evidence-based health-promoting design and planning*. Doctoral thesis. Department of Landscape Planning Alnarp. 2005. Swedish University of Agricultural Science.
13. Vapaa, A.G., *Healing Gardens: Creating places for restoration, meditation and sanctuary*, Master thesis, College of Architecture and Urban Studies. 2002, Virginia Polytechnic Institute and State University.
14. Stark, A., *Creating Outstanding Environments with Geomancy and Feng Shui: Guidelines for Healing Gardens*, 2004. Available online at: <http://www.alexstark.com>
15. Hopper, L. J., *Landscape Architectural: Graphic Standards*. John Wiley and Sons. Inc. 2007, Hoboken. New Jersey.
16. Gehl, J., *Life Between Buildings, Using Public Space*, 2010, Copenhagen: The Danish Architectural press.
17. Shahrads, A., *What are the design principles of healing gardens*. Degree Project in Landscape Planning , 2013. Swedish University of Agricultural Sciences, Faculty of Landscape Planning, Horticulture and Agricultural Sciences.
18. <https://landperspectives.com/tag/therapeutic-garden/> Erişim tarihi: 02.06.2017.
19. <http://www.djc.com/news/co/11184021.html> Erişim tarihi: 02.06.2017.
20. Ulrich, R.S., Simons, R., Losito, B.D., Fiorito, E., Miles, M.A., Zelson, M., Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, Vol.11, 1991, 201-230.
21. Van den Berg A.E., Hartig, T., Staats, H., Preference for nature in urbanized societies: stress, restoration, and the pursuit of sustainability. *Journal of Social Issues*, Vol. 63(1), 2007, 79-96.

22. Pouya S, Development planning approach for children with orthopedic disabilities; example of METU Eymir Lake (Ankara), Dissertation, 2016, Karadeniz Technical University.
23. Samiei, K. Vertical Greenery In Iran-Attitudes and Prospects. Case Study: City of Tehran. 2012, The City as Nature - Exploring New Urban Aesthetics and Ethics : Biotope City Journal.
24. Asadi A. Role of NGOs in green space development in Tehran, 2005, The 8th Asian Urbanization Conference, 20-23 August, 2005, Japan.
25. <http://www.northeasttexas.com/headlines/2016/6/19/letter-to-boeing-american-companies-should-not-be-complicit.html> Erişim tarihi: 02.06.2017.
26. Kalantari, Kh. Investigating Factors Affecting Environmental Behavior of People in Urban Areas (A Case Study of Tehran's Residents), 2005, The 8th Asian Urbanization Conference, 20-23 August, 2005, Japan.
27. <http://www.middleeastgreenbuildings.com/12089/tehran-rooftop-gardens-as-a-growing-trend/> Erişim tarihi: 02.06.2017.
28. Martens, R., Bass, B., & Alcazar, S. S., "Roof-envelope ratio impact on green roof energy performance". Urban Ecosystems, 11(4), 2008, 399-408.
29. Ignatieva M, Stewart SG, Meurk, C., "Planning and design of ecological networks in urban areas". Landsc Ecol Eng 7:17-25
30. Kaplan R, Kaplan S (1990) Restorative experience: The healing power of nearby nature. In The meaning of gardens, ed. Francis M, Hester R T, 2011. 238-244. Cambridge, MA: MIT Press.
31. Osmundson, T. , "Roof gardens: history, design, and construction". W.W. Norton & Co. Ltd, 1999, New York.
32. Beyhan, F., & Erbas, M. "A Study on Green Roofs with the Examples from the World and Turkey", Gazi University Journal of Science, 26(2), 2013, 303-318.
33. Nektarios, P. A., Ntoulas, N., Paraskevopoulou, A. T., Zacharopoulou, A., & Chronopoulos, I., "Substrate and drainage system selection and slope stabilization in an intensive-type roof garden park: case study of Athens Concert Hall". Landscape and ecological engineering, 10(1), 2014, 29-46.
34. <https://www.chidaneh.com/ideabooks/chidaneh-tours/residential-spaces/67876>
35. Larson, Jean, and Mary Jo Kreitzer. "Healing by design: Healing gardens and therapeutic landscapes." *Implications* 2.10, 2005, 1-5.
36. Severtsen, B. Healing Gardens. *Open Space Seattle 2100: Designing Seattle's Green etwork for the next century*. 2015.
37. Marcus, C. C., Francis, C. People Places: Design Guidelines for Urban Open Spaces, 2nd ed. 1998. John Wiley and Sons, Inc., NY.
38. Foley, R., Healing Waters: Therapeutic Landscapes in Historic and Contemporary Ireland. Ashgate Publishing Company, 2010. Burlington, USA.
39. El Barmelgy, H., *Healing Gardens' Design, International Journal of Education and Research Vol. 1 No. 6, 2013*
40. Tenngart Ivarsson, C., *On the Use and Experience of a Health garden*. Diss. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences, 2011.
41. Stigsdotter U. A. and Grahn P., What makes a garden a healing garden? *Journal of Therapeutic Horticulture*, Vol. 13, 2002, 60-69.
42. <https://www.outdoorlights.com/residential/pathway/> Erişim tarihi: 02.06.2017.

43. Pouya,S., Bayramoğlu, E. ve Demirel, Ö, Investigation of Healing Garden Design Methods, Kastamonu University, Journal of Forestry Faculty, 15, 1, 2015, 15-2.
44. Ottosson J. *The Importance of Nature in Coping, Creating increased understanding of the importance of pure experiences of nature to human health*, Diss. Alnarp: Swedish University of Agricultural Sciences. 2007.
45. Pouya, S., Bayramoğlu, E., & Demirel, Ö. Restorative Garden As An Useful Way To Relieve Stress In Megacities, A Case Study In Istanbul. İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, 6 (13), 2016.
46. <http://www.rooftoprestaurants.com/rooftop-restaurants-Iran.htm>. Erişim tarihi: 02.06.2017.
47. Akın, Z. Ş., Çocuklar İçin İyileştirme Bahçeleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara. 2006.
48. Sevimli, G., Aydınlatmada Işık ve Renk Etkilerinin Ankara Kent İzmir Caddesi YAYA Bölgesi Örneğinde Peyzaj Tasarımı Açısından İrdelenmesi, Yüksek Lisans, Tezi, Fen bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi. 2011.
49. Hosseinpoor, A. R., Forouzanfar, M. H., Yunesian, M., Asghari, F., Naieni, K. H., & Farhood, D. Air pollution and hospitalization due to angina pectoris in Tehran, Iran: a time-series study. Environmental Research, 99(1), 2005.126-131.

Kent Akademisi

Isaiah Berlin Düşünüşünde Özgürlüğün Sınırları

***

The Limits Of Freedom In Isaiah Berlin's Thoughts

Yrd.Doç.Dr. Armağan ÖZTÜRK

Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü
armagan1789@artvin.edu.tr

ÖZ:

Bu makalede Berlin'in özgürlük kavramlaştırması tartışmaya açılacaktır. Düşünür özgürlüğün negatif ve pozitif yorumlarını birbirinden ayırt eder. Ona göre negatif özgürlük engellenmeden eylemde bulunma ihtimali, pozitif özgürlük ise kişinin kendi iradesi ya da benliği üzerinde kurduğu hakimiyettir. Berlin için özgürlüğün negatif karakteri pozitif olana göre daha önemlidir. Kadim anlayışa karşı modernlerin özgürlük yorumunu da karakterize eden negatif özgürlük otoriteyi engeller ve kişisel seçimi kolaylaştırır. Pozitif özgürlük ise otorite yaratan karakteriyle totaliter akımlar tarafından kullanılmaya daha müsaittir.

Berlin kavramsal açıdan yanlış, siyasal açıdan ise tehlikeli gördüğü tekçi anlayışla özgürlüğün pozitif yorumu arasında güçlü bir bağlantı öngörür. Ona göre ne tarihin sabit bir yönü ne de tarihsel açıdan kaçınılmaz yasalar vardır. Ayrıca birden fazla birbiriyle çelişen değer ve doğru söz konusudur. Bu nedenle makul ve medeni bir yaşantı için çoğulculuk gerekir. Berlinci düşünüş içerisinde liberalizm çoğulculuğun en önemli garantisini oluşturur. Çoğulcu yaklaşım hiçbir fikri en baştan gerçek özgürlüğe aykırı diye yadsımaz. Dahası çoğulcu yaklaşım demokratik toplum içerisinde müzakereyi destekler. Açık fikirlilik ve esneklik gibi değerler bakımından çoğulculukla demokrasi arasında olumlu bir etkileşim vardır. Çoğulcu yaklaşımdan uzaklaşıldıkça insanı maliyeti yüksek olan sosyal ve siyasal seçenekler ön plana çıkar. Tek bir yüksek iyiye dayanarak tüm çatışmaları çözme iddiası zorunlu olarak bazı iyi tercihlerini dışarıda bırakır. Adil olmaya çalışmak kişiyi merhametten uzak bir davranış kodunu benimsemeye itebilir mesela. Ayrıca çoğulculuğun alternatifi tek bir büyük iyi adna insanları büyük fedakarlıklara sürükleyen ütopyacı ve kapsayıcı çözümleri beraberinde getirir. Bir kez bu yola girildiğinde

varılacak yer kaçınılmaz bir şekilde totalitarizmdir. Bu son hatırlatma bağlamında Berlinci düşünüş sadece totalitarizme yönelik bir itirazı değil aynı zamanda ütopyacılığa karşı aşırı temkinli bir tavrı da içerisinde barındırır.

Makalede temel tezleri tartışmaya açılan Berlin düşünüşü için bir dizi eleştiri de dile getirilecektir. Öncelikle Berlin çoğulculuk yanlısı ama görecelik karşıtıdır. Ancak çoğulculukla görecelik arasında çizdiği sınır bir hayli keyfidir. Ahlakilikte evrensel bir asgari boyutun, nesnel bir minimum noktanın veya tüm uluslar bakımından ortak bir ahlaki noktanın olduğunu düşünür Berlin. Neyin yanlış olduğunu asgari ölçülerde bilebilen insanlığın neden tek bir ortak doğruyu bilemediğini rasyonel bir şekilde açıklayamaz. Dahası Berlin çoğulculuğu sadece göreceliğe değil aynı zamanda pragmatizme karşı da savunmasızdır. Çünkü onun dizgesi bakımından evrensel bir reçetenin olmaması rasyonelliği ortadan kaldırmaz. Ayrıca akılcı çözümler için tüm değerleri hizaya sokacak bir üst değere atıfta bulunmak gerekli değildir. Peki, hangi çözümün diğerinden daha rasyonel olduğu veya hangi değer diğer değere göre daha tercih edilebilir olduğu soruları nasıl yanıtlanır? Berlin doğrunun koşullar tarafından belirlendiği kanaatindedir. Koşullar ve tarihsel durum rasyonel durumu açıklar. Kolaylıkla fark edileceği üzere bu yanıt çoğulculuk, görecelik ve pragmatizm arasındaki tüm ayrımları keyfi hale getirir. Doğru ve iyi Berlin'in söylediği gibi koşullara bağlıysa doğuyu ve yanlışını birbirinden ayırt eden tüm saptamalar tarihte ve kültürde görece hale gelir.

Bir diğer sorunlu nokta liberalizmle ahlaki çoğulculuk arasındaki gerilimde somut bir içeriğe kavuşur. Locke, Mill, Hayek gibi pek çok liberal düşünür ahlaka ve siyasete tekçi bir şekilde bakar. Liberalizm de tekçi olabildiği için düşünür tarafından dile getirilen ve çoğulculuğun garantisini liberalizmde bulan okumaya belli bir ihtiyat payı ile bakmak gerekir. Ayrıca tekçi pozisyonla totalitarizm arasında kurulan neden-sonuç ilişkisi de yeniden kurgulanmalıdır. Çünkü sonuçta hemen tüm ortak iyi/ortak yarar anlayışları ahlaki anlamda tekçi varsayımlara sahiptir. Berlin'in yaptığı üzere tekçi yaklaşımın reddi ortak iyi düşüncesinin reddi anlamına geliyorsa bu pozisyon eleştirilebilir.

ANAHTAR KELİMELER: Isaiah Berlin, Özgürlük, Çoğulculuk, Totalitarizm

ABSTRACT

In this paper, Berlin's conceptualization of freedom will be discussed. The philosopher distinguishes between negative and positive interpretations of freedom. According to him, negative freedom is the possibility of acting without being interfered with whereas positive freedom is the sovereignty that the individual establishes over his/her will or self. For Berlin, the negative character of freedom is more important than its positive character. Negative freedom which also characterizes the interpretation of freedom of the moderns against the ancient understanding, obstructs authority and facilitates individual choice. Whereas positive freedom is more fit to be used by totalitarian currents due to its authority-generating character.

Berlin predicts a strong connection between the positive interpretation of freedom and monist thinking which he considers conceptually wrong and politically dangerous. According to him, neither history has a constant direction nor there are historically inevitable laws. Besides there are multiple values and truths that contradict each other. Therefore pluralism is required for a decent and civilized life. Liberalism constitutes the most important guarantor of pluralism in the Berlinian thought. The pluralist approach denies no idea from the very beginning because it is against true freedom. Moreover pluralist approach supports deliberation in a democratic society. In terms of values like broad-mindedness and flexibility, there is a positive interaction between pluralism and democracy. As the pluralist approach is left behind, social and political options with high human cost come into prominence. The claim to resolve all conflicts based on a single high good necessarily omits some options of good. For instance, trying to be fair may prompt one to adopt a code of conduct devoid of mercy. Besides, an alternative to pluralism brings along utopian and overarching solutions which drive people to make sacrifices in the name of a single great good. Once this path is taken, destination is indispensably totalitarianism. Within the context of this last reminder, the Berlinian thought contains in itself not only an objection to totalitarianism but also an extremely cautious attitude towards utopianism.

Also a series of critiques will be mentioned regarding the fundamental theses of the Berlinian thought which is opened up for discussion in the paper. To begin with, Berlin is pro-pluralism yet anti-relativism. However, the line he draws between pluralism and relativism is quite arbitrary. Berlin holds that there is a universal minimum aspect to morality, an objective minimum point or a moral point shared by all nations. He cannot explain why the humanity which knows what is

wrong on a minimum level fails to recognize a single common truth. Moreover, Berlinian pluralism is vulnerable not only to relativism but also to pragmatism. This is because in terms of his system, not having a universal prescription does not eliminate rationality. Plus, it is not necessary to refer to a meta-value that will make all values shape up for rationalist solutions. But how can we answer the questions like which solution is more rational than the other or which value is more preferable than the other? Berlin is of the opinion that truth is determined by circumstances. Circumstances and historical condition explain the rational condition. As it can be easily seen, this answer renders all distinctions between pluralism, relativism and pragmatism arbitrary. If truth and good depend on circumstances as Berlin says, all determinations that distinguish between right and wrong become relative in history and culture.

Another problematical point gains a concrete content in the tension between liberalism and moral pluralism. Many liberal thinkers like Locke, Mill and Hayek have a monist perspective regarding morality and politics. Since liberalism can also be monistic, the interpretation that is articulated by the philosopher and finds the guarantee of pluralism in liberalism should be approached with some caution. Also, the cause and effect relationship established between monist position and totalitarianism should be reconstructed. This is because ultimately all common good/common benefit understandings have morally monist assumptions. If dismissal of a monist approach comes to mean dismissal of a common good as is the case in Berlin, then this position can be criticized.

KEYWORDS: Isaiah Berlin, Freedom, Pluralism, Totalitarianism

GİRİŞ

Özgürlük

Bu makalede Berlin'in özgürlük kavramlaştırması tartışmaya açılacaktır. Hobbes'tan beri burjuva düşüncü içerisinde gittikçe daha karmaşık bir içerikle savunulan ve zamanla liberal ideolojinin temel izleklerinden biri haline gelen negatif özgürlük fikri Berlin'in yürüttüğü özgürlük tartışmasının merkezinde yer alır. Düşünür sayısız farklı özgürlük tanımı olabileceğini, ama

kendisinin sadece iki başat okumayla ilgilendiğini belirtir (Berlin, 2002: 168). Negatif özgürlük bize engellerin yokluğunu, pozitif özgürlük ise benlik üzerinde kurulan hakimiyeti anlatır (Berlin, 1997a: 387-8, 392-3; Öztürk, 2015, : 125; Öztürk, 2016: 108). Berlin özgürlüğün negatif ve pozitif yorumları arasındaki farkın önemli ölçüde bahsi geçen kavramların formüle edilmesi sırasında kullanılan sorulardan kaynakladığını düşünür. En yalın anlatımla negatif özgürlük seçeneklerin sayısı ve niteliğiyle pozitif özgürlük ise seçeneklerin kim veya ne tarafından kontrol edildiği meselesiyle ilgilenir (Turhan ve Uluşahin, 2007: 102-3; Öztürk, 2015: 126, Öztürk, 2016: 108).

Negatif özgürlüğü siyasi düşüncenin evrimi bağlamında nispeten yeni bir özgürlük yorumu olarak gören Berlin, pozitif özgürlüğün uygarlık tarihi içerisinde daha eski bir özgürlük tahayyülüne karşılık geldiği gerçeğinin altını çizer (Berlin, 2002: 176; Öztürk, 2015: 126; Öztürk, 2016: 108). Bu hatırlatma Constant'ın antiklerin özgürlüğü ile modernlerin özgürlüğü arasında yaptığı ayrımının Berlin tarafından da benimsendiğini gösterir. Sadece kavramların adı değişmiştir. Constant'ın modern özgürlük dediği şeyi Berlin negatif özgürlük olarak tanımlamaktadır. Yeni nasıl eskiden daha önemliyse negatif özgürlük de pozitif özgürlük karşısında belirleyici ve önceliklidir.

Müdahale olmadığı müddetçe insanların özgür olduğunu ileri süren negatif özgürlük nosyonu müdahale kavramını oldukça dar bir içerikle ele alır. Kişiyi dışarıdan yöneltilebilen kasıtlı engeller müdahale sayılmalıdır. Bunun dışındaki her olasılık, kişisel yetersizlikler mesela, birey eylemini sınırlarsa dahi özgürlük kaybı olarak görülmezler (Berlin, 2002: 169; Öztürk, 2016: 108). Berlin'e göre dışarıdan gelen müdahaleleri önleyen özgürlüğün negatif yorumu birey üzerinde otorite kurulmasını engeller. Pozitif özgürlük ise aksi yönde bir etki yaratmakta; bireyi katılmaya ve hakimiyet kurmaya zorlayarak otoriteyi güçlendirmektedir.

Berlin negatif özgürlüğü formüle ederken müdahalenin yokluğu dışında seçim yapma imkan ve hakkını da önemser. Özgür insan hem engellenmeyen hem de tercihte bulunan kişidir. Bu nedenle özgürlüğü seçim özgürlüğünden bağımsız bir şekilde ele almak olanaksızdır (Berlin, 2002: 204, s. 217; Gray, 1995: 15; Öztürk, 2015: 126-7, Öztürk, 2016: 108). Seçim, özgürlüğün iki kurucu ögesinden biri olduğu için seçimi engelleyen veya anlamsızlaştıran her türlü okuma tarzı Berlin tarafından eleştirilir. Bu bağlamda özellikle determinizmin olumsuz etkisine dikkat çekilebilir. Doğa ve tarih kavramları üzerinden kurgulanan her türlü belirleme ilişkisi sorunludur.

Sabit bir insan doğası olmadığı gibi tarihin sonul bir amacı veya yasası da yoktur (Berlin, 1997b: 119-137; Galipeau, 1994: 77; Gray, 1995: 13-4; Öztürk, 2015: 127; Öztürk, 2016: 110).

Özgürlük bahsini kapatmadan önce iki hususun altı özenle çizilmelidir: Düşünür negatif özgürlükle demokrasi arasında zorunlu bir bağ olmadığı kanaatindedir. Pozitif özgürlük ise yönetim ve katılım gibi meselelerle daha iç içe bir konumlanma tarzına sahiptir. Negatif özgürlük bireyin özgürlüğüdür ve son kertede otorite karşıtı bir içeriğe sahiptir. Negatif özgürlük otoriteden kaçınmanın özgürlüğü olduğundan böylesi bir anlayışın egemen olduğu bir dizgede özel alana dokunmamak kaydıyla kimin yönettiğinin bir önemi yoktur. Pozitif özgürlük ise otorite yaratır ve özel alanı kamusal alana bağlar. Modern insanın ihtiyaç ve eğilimleri bakımından negatif özgürlüğü özgürlüğün pozitif yorumundan daha değerli gören düşünür aynı zamanda negatif özgürlük için demokrasiyi zorunu bir unsur olarak değerlendirmedikinden liberal olması kaydıyla antidemokratik bir rejimde dahi özgürlüğün olabileceğini prensip olarak kabul etmiş olur (Gray, 2004: 80). Bu yorumun kendi kendini yöneten bir cumhuriyetin halkın yönetime katılmadığı bir mutlak monarşiden daha özgür sayılmayacağını savlayan Hobbesçu iddianın devamı niteliğinde olduğu açıktır (Berlin, 2002: 176-7, 204-212; Öztürk, 2015: 127-8; Öztürk, 2016: 108; Çelik, 2010: 163). Tabii son kertede Berlin düşüncesinin Hobbes'tan yine de bir farkı vardır. Düşünür özel alan ile kamusal alan arasındaki farklılığı açıklığa kavuşturmak ve özel alanda bireyin özgürlüğünü korumak için yasaya önem verir. Özgürlük Hobbes da olduğu üzere yasanın sessizliği gibi bir anlama gelmez. Ancak demokratik katılım dolayısıyla yasa yapım süreçleri üzerine hassasiyet gösterilmediğinden yasaya yönelik Berlinci ilgi oldukça araçsal bir niteliğe sahiptir (Berlin, 2002: 173-7; Gray, 2004: 80; Öztürk, 2015: 127-8; Öztürk, 2016: 108).

Pozitif özgürlüğün arkasındaki mantığın otoriter niteliğini yoğun bir şekilde vurgulayan Berlin bu kanaatini bir takım kanıtlarla somutlaştırmaya çalışır. Öncelikle pozitif özgürlükte anti-bireyci bir yan vardır. Kişiler kendi eksikliklerini kolektif varlıklara referans vererek önemsizleştirmeye çalışır. Ayrıca pozitif özgürlük bir tür kurtuluş öğretisi olarak kullanılmaya fazlasıyla elverişlidir. Özgürlük gelecekte ulaşılabilecek mükemmel toplumun bir niteliği ve bugün çekilen acılar karşısında bir mükâfat olarak görülür (Berlin, 2002: 212). Özgürlükle mükemmellik arasında kurulan bağlantı pozitif özgürlükçü yorumu toplum mühendisliği tasarımlarına ve tabii ki totaliter siyasi pratiklere yaklaştıır (Berlin, 2002: 209; Öztürk, 2015: 129-130; Öztürk, 2016: 109).

Totaliterleşmiş özgürlük algısında özgürlüğün gerçek anlamını küçük bir azınlık bilir. Kültürel ve politik rolü itibariyle elit bir grup gibi davranan bu azınlık aydınlanmamış büyük çoğunluğa şekil verme hakkını kendinde görür (Berlin, 2002: 178-181; Öztürk, 2015: 130-1; Öztürk, 2016: 109). Özellikle Hegel ve Marx gibi örneklerde somut bir içeriğe kavuşan gelenek özgürlüğü özgürleştirme veya özgürlüğe zorlama gibi bir içerik temelinde yorumladığı için pozitif özgürlük despotizmin ana kaynaklarından biri haline gelir (Berlin, 2002: 189-196).

Özgürlük önündeki engelleri sadece fiziksel ve yasal sınırlar ile seçim olanaklılığı bakımından ele alan Berlinci perspektif kişinin kendi kendisinin efendisi olmasını ve bu bağlamda akılsal özdenetiminin özgürlük yolunda yarattığı olumlu ritmi hakkaniyetli bir şekilde değerlendirmez. Özellikle yoksulluk meselesi bu bahsi geçen kuramsal ihmal toplum içerisinde bireyin diğer bireyler karşısında eşit özgürlüğü açısından ciddi sorunlar çıkarır. Ayrıca demokrasiye karşı ilgisiz özgürlük anlayışı siyasal anlamda kendi kendini yönetmenin modern toplumun politik gerçekliğinde birey özgürlüğü için ne kadar önemli olduğunu tahlil etme noktasında yetersiz kalmaktadır (Çelik, 2010: 176).

Çoğulculuk

Berlin liberalizmi negatif özgürlükle çoğulculuk arasında içsel ve kopmaz nitelikte bir bağ olduğunu düşünür. İki kavramı birbirine totalitarizm karşıtlığı bağlar. Totalitarizm çoğulculuğun anti-tezidir. Negatif özgürlükten uzaklaştığımızda yüzleşmek zorunda olduğumuz toplumsal ve düşünsel vasat da çoğulculuğun anti-tezi, dolayısıyla totalitarizmdir (Öztürk, 2016: 110; Boravali, 2007: 224; Zakaras, 2013: 70).

Berlin tekçi düşüncüyü tartışmaya açar. Tekçilik gerçekliği tek bir doğru ve (veya) birbiriyle uyumlu doğrulardan oluşmuş tek bir hiyerarşiyle açıklayan düşünme tarzıdır. Tekçi bakış tüm gerçek soruların cevaplanabileceği, insanın sorulara yanıtlar vererek evrensel gerçeklere ulaşabileceği ve doğru değerler arasında çatışma olmayacağını ileri sürer. Tekçi bakışın temsilcilerine göre evren kaos değil kozmostur (Berlin, 1990a: 183-184; Berlin, 1990c: 5-6; Berlin, 2004: 40-41). Platon'dan Marx'a kadar Batı düşünce geleneği içerisinde hakim konumda olan tekçi bakış genelde mükemmel bir ahlak ve toplum düzenine atıfta bulunur. İdeal topluma ulaşma yolunda mesianik karakteri ağır basan bir davranış tarzını ön plana çıkarır. Bu bağlamda kurtuluş öğretileriyle tekçi bakış arasında bağlantı vardır. Şüphesiz ki bir kez böyle bir yola

girildiğinde faşizm ve komünizm gibi öğretilerinin uygulamalarına referansla despotizm kaçınılmaz hale gelir (Berlin, 2004: 21; Öztürk, 2016: 110).

Berlin tekçi teze karşı çoğulcu bir gerçekçiliği vurgular. Hiçbir zaman kendi içerisinde uyumlu ve herkes için objektif bir değerler hiyerarşisi söz konusu olmamıştır. Ayrıca hiçbir zaman mükemmel bir bilgi seviyesine ulaşamayacağız. İnsanlar hemen her durumda iyi olarak gördükleri ve birbiriyle çelişki halindeki istem ve değer arasında seçim yaparlar. İyiler arasındaki indirgenemezlik ve çelişki hali kişisel hayat deneyimi bakımından rahatsız edici sonuçlara yol açabilir. Mesela özgürlüğü seçersek daha az verimli olabiliriz. Adaleti seçersek merhameti feda edebiliriz. Eşitliği seçersek bireysel özgürlüklerimiz tehlikeye girebilir. Şüphesiz ki, ahlak felsefesi ve siyaset felsefesini motive eden asıl unsur da önemli ölçüde bu kaotik durum üzerine bina edilmiştir (Berlin, 1979: 31; Berlin, 1990a: 201-202; Berlin, 1990c: 6; Berlin, 1997c: 5-6, 12-13; Berlin, 1997d: 65; Berlin, 2000: 12; Öztürk, 2016: 114; Boravali, 2007: 224, 226-228).

Berlin'in çoğulculuğu aslında bir tür agnotizmdir. Tümüyle rasyonel çözümler olmadığı için tekçilik sorunlu, çoğulculuk daha tercih edilebilir niteliktedir (Crowder, 1995: 51). Agnostik çoğulculuk seçeneğinin bu denli ön plana çıkması bir ölçüde romantizmle de ilgilidir. Berlin romantizmi değerli görür (Riley, 2001: 288-289). Ancak düşünürün romantizmle beslenmiş agnotizmi savunma biçiminde de agnostik bir tutumun olduğu söylenebilir. Çünkü düşünür kendi savını, yani değerlerin karşılaştırılmazlığı ve indirgenemezliği üzerine geliştirdiği tezi çeşitli gerekçelerle yumuşatır. Her şeyden önce değer çoğulculuğu ve çatışmasından kaynaklanan karşılaştırma yapamama durumu istisnaidir. Trajik tercihler ender bir şekilde karşımıza çıkar. Ayrıca ona göre evrensel değerler olmasa dahi, ahlaki bir minimum vardır. Ahlaki alt sınırın altına düşen eylem ve davranışların herkes için yanlış ve kabul edilemez olduğunu düşünür Berlin. Bu hususta verdiği Nazi örneği dikkate değerdir. Dahası liberal kurum ve değerlerin alternatiflerinden mukayeseli olarak üstün olduğu iddiasını dile getirir. Bu tespit Berlin çoğulculuğunda bile bir tür değerler hiyerarşisinin olabileceğini ortaya koyar (Berlin, 1997c: 13-16; Gray, 1995: 157; Riley, 2001: 288-295; Öztürk, 2016: 115; Boravali, 2007: 229, 231-232).

Berlin çoğulculuk önündeki engellerle, yani ütopyacı, ilerlemeci ve kesinlik yanlısı anlayışlarla da hesaplaşır. Basitten karmaşığa doğru ilerleyen insanlık tarihi kavramlaştırmasını yanıltıcı bulur düşünür. Tarihsel bir ilerleme olsa dahi bu bahsi geçen değişim bir örnek değildir. Herder gibi tarihsel gelişme içerisinde kültürel farklılıklara işaret eden düşünürlerin çalışmalarını

oldukça değerli bulur Berlin. Çünkü Herderci anlatı bize kültürler arasında bir öncelik-sonralık ilişkisi kurulamayacağını söyler (Berlin, 1990b: 37-39). Bu tespit kültürel çoğulculuk için uygun bir zemin yaratır. Tek bir ilerleme çizgisi olmadığı gibi tek bir akıl ve evrensellik de yoktur. Montesquieu ve Hume'a başvuran Berlin gerçeklikte kesin ve tek çözümlerin olmadığını savlar (Berlin, 1990b: 43, 48). Ayrıca hem Machiavelli gibi bir realist düşünürün sözlerine hem de realizmle taban tabana zıt bir konumda olan romantik akıma değer vermiştir düşünür. Çünkü ona göre Machiavelli çoğulculuk konusunda bir öncüdür. Hristiyan ve Pagan kültürleri birbirine indirgenemez iki farklı ahlak anlayışı olarak tanımlamıştır. Romantizm ise evrensel yapılar ve kesinlik karşısında iradeyi, akış veya oluşunun kestirilemezliğini vurguladığı için çoğulculuğu destekleyecek bir unsur olarak tarif edilir. Şüphesiz ki, romantizm ilerici olduğu kadar gerici de olabilir. Bu bağlamda romantizmle-faşizm arasında da bir bağlantı vardır. Ancak düşünür bu tehlikeye işaret etmek kaydıyla romantik akımların özgürlüğe ve harekete alan açan konumundan övgüyle bahseder (Berlin, 1990c: 8; Berlin, 2004: 143-144, 164, 171; Zakaras, 2013: 72).

SONUÇ YERİNE

Düşünür kendi ideolojik ve (veya) felsefi konumunu liberal rasyonalist olarak tanımlar (Berlin, 2009: 82). Ancak bu iki kavramın birbirine eklenme biçimi sorunludur. Bu hususta Berlin düşüncesini için bir dizi eleştiri dile getirilebilir. Öncelikle çoğulculuk meselesine değinebilir. Kolaylıkla fark edileceği üzere Berlinci düşünüş sistemik değildir. Kanaat ve fikirleri çok sayıda çalışmaya dağılmıştır (Crowder, 2015: 549-550). Bu bağlamda çoğulculuk Berlin için sadece savunulan bir fikir değil, aynı zamanda düşünürün kendisini ortaya koyma biçiminin kuramsal ifadesidir. Berlin çoğulculuk yanlısı ama görecelik karşıtıdır. Yalnız çoğulculukla görecelik arasında çizdiği sınır bir hayli keyfidir. Düşünür felsefi tutumunu plüralist olarak nitelendirir. Rölativizmle plüralizm arasındaki fark radikal özneliğin sınırlandırılmasına dair çabada somutlaşır (Turhan ve Uluşahin, 2007: 108). Ancak rölativizm kavramsallaştırması çoğulculuğun sınırları üzerine formüle edilen eleştiriye boşa çıkarmaz. Çünkü negatif özgürlüğü oldukça dar bir şekilde tanımlar Berlin. Bu dar tanımın dışında kalan her olasılık -pozitif özgürlük anlatılarının büyük bir kısmı- onun kuramı bakımından sorunludur. Liberal olmayan bakış açısıyla totalitarizm arasında yapısal bir devamlılık vardır. Bu bağlantı çoğulcu bir durumdaki pek çok tercihi ahlaken tartışmalı veya gayrimeşru hale getirerek plüralist konumu sınırlar. Ortaya çıkan tablo şöyle özetlenebilir: Berlin tekçiliğe karşı çoğulculuğun yanındadır. Ama her yaşam biçimi ve her

düşünce yaşamaya layık değildir. Ayrıca pozitif özgürlük totalitarizmi kolaylaştırdığından pozitif özgürlüğe karşı da tedbir alınması gerekir. Böylelikle çoğulculuk daha da kısıtlanır.

Ahlakilikte evrensel bir asgari boyutun, nesnel bir minimum noktanın veya tüm uluslar bakımından ortak bir ahlaki noktanın olduğunu düşünür Berlin. Neyin yanlış olduğunu asgari ölçülerde bilebilen insanlığın neden tek bir ortak doğruyu bilemediğini rasyonel bir şekilde açıklayamaz. Dahası Berlin çoğulculuğu sadece göreceliğe değil aynı zamanda pragmatizme karşı da savunmasızdır. Çünkü onun dizgesi bakımından evrensel bir reçetenin olmaması rasyonelliği ortadan kaldırmaz. Ayrıca akılcı çözümler için tüm değerleri hizaya sokacak bir üst değere atıfta bulunmak gerekli değildir. Peki, hangi çözümün diğerinden daha rasyonel olduğu veya hangi değer diğer değere göre daha tercih edilebilir olduğu soruları nasıl yanıtlanır? Berlin doğrunun koşullar tarafından belirlendiği kanaatindedir. Koşullar ve tarihsel durum rasyonel durumu açıklar (Boravali, 2007: 229). Kolaylıkla fark edileceği üzere bu yanıt çoğulculuk, görecelilik ve pragmatizm arasındaki tüm ayrımları keyfi hale getirir. Doğru ve iyi Berlin'in söylediği gibi koşullara bağlıysa doğuyu ve yanlışını birbirinden ayırt eden tüm saptamalar tarihte ve kültürde görece hale gelir.

Bir diğer sorunlu nokta liberalizmle ahlaki çoğulculuk arasındaki gerilimde somut bir içeriğe kavuşur. Locke, Mill, Hayek gibi pek çok liberal düşünür ahlaka ve siyasete tekçi bir şekilde bakar. Liberalizm de tekçi olabildiği için düşünür tarafından dile getirilen ve çoğulculuğun garantisini liberalizmde bulan okumaya belli bir ihtiyat payı ile yaklaşmak gerekir (Boravali, 2007: 231; Crowder, 2015: 558). Ayrıca tekçi pozisyonla totalitarizm arasında kurulan neden-sonuç ilişkisi de yeniden kurgulanmalıdır. Çünkü sonuçta hemen tüm ortak iyi/ortak yarar anlayışları ahlaki anlamda tekçi varsayımlara sahiptir. Berlin'in yaptığı üzere tekçi yaklaşımın reddi ortak iyi düşüncesinin reddi anlamına geliyorsa bu pozisyon eleştirilebilir (Boravali, 2007: 240-241).

KAYNAKÇA

Berlin, I. (1979). Isaiah Berlin'le söyleşi, İçinde. Bryan Magee (Ed.), Yeni düşün adamları (ss. 3-46). (Çev: Mete Tunçay ve diğerleri). İstanbul: MEB Yayınları.

Berlin, I. (1990a). European unity and its Vicissitudes. İçinde. H. Hardy (Ed.), The crooked timber of humanity (pp. 175-206). London: Fontona Press.

Berlin, I. (1990a). The decline of utopian ideas in the West. İçinde. H. Hardy (Ed.), The crooked timber of humanity (pp. 20-48). London: Fontana Press.

Berlin, I. (1990). The pursuit of the ideal. İçinde. H. Hardy (Ed.), The crooked timber of humanity (pp. 1-19). London: Fontana Press.

Berlin, I. (1997a). Two concept of liberty. İçinde. P. Pettit and R. E. Goodin (Eds.), Contemporary political philosophy: An anthology, Oxford: Blackwell Press.

Berlin, I. (1997b). Historical inevitability. İçinde. H. Hardy and R. Hausheer (Eds.), The proper study of mankind (pp. 119-190). London: Chatto and Windus.

Berlin, I. (1997c). The pursuit of the ideal. İçinde. H. Hardy and R. Hausheer (Eds.), The proper study of mankind: An anthology of essays (pp. 1-16). London: Chatto and Windus.

Berlin, I. (1997d). Does political theory still exist?. İçinde. H. Hardy and R. Hausheer (Eds.), The proper study of mankind (pp. 59-90). London: Chatto & Windus.

Berlin, I. (2000). My intellectual path. İçinde. H. Hardy (Ed.), The power of ideas, Princeton: Princeton University Press.

Berlin, I. (2002). Two concepts of liberty. İçinde H. Hardy (Ed.), Liberty, Isaiah Berlin, (pp. 166-217). Oxford: Oxford University Press.

Berlin, I. (2004). Romantikliğin kökleri (Haz: Henry Hardy) (Çev: Mete Tunçay). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Berlin, I. (2009). Isaiah Berlin'le konuşmalar. Söyleşi: Ramin Jahanbegloo (Çev: Zeynep Kılınç). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Boravali, M. (2007). Ahlaki çoğulculuk ve siyaset, içinde. Murat Koraltürk ve diğerleri (Eds.), Mete Tunçay'a armağan (ss. 221-250). İstanbul: İletişim Yayınları.

Crowder, G. (2015). Value, pluralism, diversity and liberalism. Ethic Theory and Moral Prac, 18, 549-564.

Çelik, Ö. (2010). Isaiah Berlin'in pozitif özgürlük kavramı ve eleştirdiği pozitif özgürlükçü yaklaşımlar. Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 12(3), 150-186.

Galipeau, C. J. (1994). Isaiah Berlin's liberalism. Oxford: Clarendon Press.

Gray, J. (1995). Berlin. London: Fontana Press.

Gray, J. (2004). Post-Liberalizm (Çev: Müfit Günay). Ankara: Dost Yayınları.

Öztürk, A. (2015). Hobbes'tan Berlin'e negatif özgürlük düşüncesi ve Berlin'in agnostik liberalizmi. İçinde Hilal Onur İnce (Ed.), Günümüzde yeni siyasal yaklaşımlar II (ss. 102-138). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Öztürk, A. (2016). Berlin düşüncesinde eleştirel akıl, özgürlük ve çoğulculuk. Felsefelogos, 62(3), 107-119.

Riley, J. (2001). Interpreting Berlin's liberalism. American Political Science Review, 95, 283-95.

Turhan, M. V. & Uluşahin, N. (2007). Isaiah Berlin'in liberalizmi ve değerlerin plüralizmi. Liberal Düşünce, 12(45-6), 83-114.

Zakaras, A. (2013). A liberal pluralism: Isaiah Berlin and John Stuart Mill, The Review of Politics 75, 69-96.

Yerel Yönetimlerde Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) Uygulamalarının İki Yönü: Avantajlar ve Dezavantajlar*

Öğr.Gör. Yusuf UYSAL ⁽¹⁾

yusuf.uyisal@dpu.edu.tr

Dumlupınar Üniversitesi, Gediz Meslek Yüksekokulu¹

Öz

Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) Modeli, 1990'lerden sonra altyapı tesislerinin inşa edilmesi ve kamu hizmetlerinin halka sunulmasında kamu otoriteleri tarafından kullanılan önemli bir alternatif olmuştur. KÖİ'nin en önemli avantajlarından birisi, kamu hizmetlerindeki finansman sorununa çare olmasıdır. Diğer önemli avantajı da kamu hizmetlerinin özel sektör tecrübe ve yöntemleriyle sunulmasını sağlamasıdır. Bunlar ve diğer avantajları KÖİ'nin tercih edilme oranlarını giderek arttırmıştır.

KÖİ, günümüzde yukarıda sayılan fonksiyonları itibariyle özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hem merkezi yönetimlerin hem de yerel yönetimlerin kamu hizmeti yürütme usulleri arasında vazgeçilmez olmaya doğru ilerlemektedir. Bu itibarla KÖİ, kamu hizmetlerinin sunumunda yerel yönetimler için oldukça cazip avantajlara sahiptir. Ancak, kendine özgü bir takım kural ve prosedürlere sahip olan KÖİ, yerel yönetimler için elbette bir takım dezavantajları da bünyesinde barındırmaktadır.

Bu çalışma, yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarındaki avantajlarını ve dezavantajlarını literatür ve uygulama temelinde açıklamak amacındadır. Öncelikle, KÖİ'nin tanımına ve temel özelliklerine yer verilecektir. Daha sonra yerel yönetimler için KÖİ uygulama örneklerine ve KÖİ'nin sağladığı avantajlara değinilecektir. Diğer ana konu olarak yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarındaki karşılaştıkları zorluklar ve dezavantajları açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Kamu Özel İşbirliği, Yerel Kamu Hizmetleri, KÖİ avantajları

Abstract

Two Directions of Public Private Partnership (PPP) Applications in Local Administrations: Advantages and Disadvantages

The Public Private Partnership (PPP) Model has been an important alternative used by public authorities in the construction of infrastructure facilities and public services after the 1990s. One of the most important advantages of the PPP is the solution to the problem of financing in public services. Another important advantage is that public services can be provided by private sector experience and methods. These and other advantages have gradually increased the preference rates of the PPP.

Today, with the above-mentioned functions, the PPP is moving towards becoming indispensable among the public service execution procedures of both central and local governments, especially in developed and developing countries. In this respect, the PPP has quite attractive advantages for the local

¹ Öğretim Görevlisi, Dumlupınar Üniversitesi, Gediz Meslek Yüksekokulu, yusuf.uyisal@dpu.edu.tr

*Bu makale, 14-15 Mayıs 2017 Tarihlerinde Büyükçekmece Belediyesi 1. Uluslararası Yerel Yönetimler Kongresinde Bildiri Olarak Sunulmuştur

administrations in the presentation of public services. However, the PPP which has its own set of rules and procedures, also incorporates a number of disadvantages for local governments.

The purpose of this study is to explain the advantages and disadvantages of local governments in PPP applications based on literature and practice. First of all, the definition of PPP and its basic characteristics will be given. It will then be referred to local administrations examples of PPP implementation and the benefits provided by the PPP. The other main issue is to explain the challenges and disadvantages of local administrations implementation of PPPs.

Keywords: Local Administrations, Public Private Partnership, Local Public Service, Benefits of PPP

1. KAMU ÖZEL İŞBİRLİĞİ: TANIM VE TEMEL ÖZELLİKLER

Altyapı yatırımlarının finansmanı, altyapı yatırımlarının doğasından kaynaklanan “hizmetlerin fiyatının yüksekliği, uzun dönem borçlanma, uzun tasarım (hazırlık) zamanı, talep tahmininin zorluğu, hükümet politikalarındaki değişiklikler, düzenleyici yapı” gibi bir takım zorluklara sahiptir (Satish ve Shah, 2009: 23). Kamu otoriteleri bu zorlukların aşılması ve kamu maliyesi üzerindeki yükün azaltılması için çeşitli yöntemler geliştirme gayretinde olmuşlardır. Özellikle 1970’lerin sonlarından itibaren kamu otoriteleri tarafından kamunun elindeki bazı varlıkların özelleştirilmesi ve kamu hizmetlerine özel sektör temsilcilerinin katılımının mümkün olduğunca teşvik edilmesi, altyapı yatırımlarının finansmanındaki ve kamu hizmetlerinin sunulmasındaki zorlukların aşılmasında kullanılan en önemli yöntemler olmuşlardır.

1980’lerin sonlarından itibaren, bu zorlukların üstesinden gelmek amacıyla kamu hizmetleri altyapı tesislerinin yapımına ve işletilmesine özel sektör kişilerinin dâhil edilmesi ile risk ve sorumluluğun kamu ve özel sektör arasında paylaşılması esasına dayanan Kamu Özel İşbirliği (KÖİ) modeli geliştirilmiştir. KÖİ, 1990’lardan sonra hükümetlerin kamu hizmetlerinin sunumunda öncelikli tercihleri arasında yer almıştır. İlk olarak İngiltere’de 1992’den itibaren Private Finance Initiative (PFI)/ Özel Finans Girişimi(ÖFG) adıyla KÖİ uygulanmaya başlanmış, olumlu sonuçları ve avantajlarını değerlendiren diğer ülkelerde de sağlık, eğitim, ulaştırma konut gibi altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde merkezi ve yerel yönetimler tarafından yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke tarafından yaygın olarak ve çeşitli alt modellerle uygulama alanı bulan KÖİ’nin üzerinde ittifak edilmiş bir tanımı yoktur. Ancak burada KÖİ’nin birkaç tanımına yer vermek gerekmektedir. KÖİ, OECD tarafından, “özel sektörün kamu hizmetlerini, idarenin kamu hizmeti hedefini ve kendi kâr hedeflerini dengeleyecek şekilde yürüttüğü, risklerin bir kısmının da özel sektöre aktarıldığı, idare ile özel sektör arasında imzalanan bir sözleşme” olarak tanımlanmıştır (OECD, 2008: 8). KÖİ, Burger ve diğerleri tarafından da “kamu sektörü ile bir ya da daha fazla özel sektör ortak arasında imzalanan ve özel sektörün belirli bir kalite ve miktarda hizmet sunmayı üstlendiği sözleşmeler” olarak tanımlanmıştır (Burger vd., 2009: 4).

KÖİ daha kapsayıcı bir şekilde, “bir kamu hizmetinin sunulması amacıyla kamu ve özel sektör temsilcileri arasında yapılan bir sözleşmeye dayanarak, altyapı tesisinin planlanması, inşası, işletilmesi, bakımının ve onarımının yapılması ve bir kısım hizmetlerin sunulması gibi faaliyetlerin birinin veya daha fazlasının özel sektöre bırakıldığı, özel sektör ortağının da ya hizmeti doğrudan talep edenlerden ya da kamu ortağından hizmet ve kullanım bedellerini tahsil ettiği, kamu ve özel sektör temsilcileri arasında dengeli bir risk dağılımının benimsendiği, uzun süreli bir işbirliği ilişkisi” şeklinde tanımlanabilir.

Bu uzun tanımda belirtilen özellikler dikkate alındığında KÖİ'nin aslında birçok alt modeli bünyesinde barındıran bir çatı kavram olduğu anlaşılır. Bu alt modellerin belirlenmesinde genellikle, kamu ve özel sektör ortaklarının hangi görev ve sorumlulukları üstlendikleri, özel sektör ortağına ödenecek bedellerin nasıl finanse edildiği, risk paylaşımlarının nasıl yapıldığı gibi kriterler etkili olmaktadır. Örneğin KÖİ'nin bazı alt modellerinde özel sektör ortağına ödenecek bedeller nihai tüketicilerden sağlanan kullanım ücretleriyle karşılanırken, bazı modellerinde ise bu bedeller kamu ortağı tarafından finanse edilmektedir. KÖİ'nin belli başlı alt modelleri özet olarak şu şekilde sıralanabilir:

Yap İşlet Devret (YİD): Bir sözleşme çerçevesinde belirli bir süre için, kanunen sahip olunan bir rant hakkının, yeni bir tesis yatırımı yapılması karşılığında, yatırımı yapma taahhüdünde bulunan başka bir tarafa devredilmesidir (Arioğlu ve Arioğlu, 1996: 236). Bu modelin en önemli özelliği, ülkeye yabancı sermaye girişi sağlayarak, kamunun dış borç stoklarının artmamasını ve ek dış kaynak sağlamayı hedeflemesidir (Manisalı ve Kaplanoğlu, 2000: 116). YİD modeli ile projelerin yatırım aşamasında olduğu gibi işletme aşamasında da özel sektörün ileri teknoloji getirmesi, etkin işletme ve yönetim anlayışıyla projenin üretim ve hizmet etkinliğinin artırılması diğer özellikleridir (Akçay, 2006: 14).

Yap İşlet (Yİ): Devlet tekelinde olan bir görevin, bir sözleşme çerçevesinde kendi denetiminde bir özel şirket eliyle gerçekleştirilmesi olarak tanımlanan YİD modelinde, özel sektör kişinin hizmetin ifa edildiği tesis veya malvarlığı üzerinde bir sahipliği söz konusu değildir. Bundan dolayıdır ki, inşa edilecek tesisler bunu inşa eden şirketin sahipliğinde olmayıp, öngörülen işletme süresi sonunda devlet kuruluşuna devri söz konusudur. İşte YİD modelinin “devret” aşamasına yöneltilecek eleştiriler sonucu (özelleştirme, rekabet açısından) yeni arayışlara girilmiştir. Yeni çözüm, “Yap İşlet Modeli (Yİ)” olmuştur (Akçay, 2006: 14). Bu modelde özel sektör kişisi tarafından yapılan tesis, işletme süresinin sonunda kamuya devredilmemekte, özel sektörün mülkiyetinde kalmaktadır. Daha çok enerji üretim tesislerinin yapımında ve işletilmesinde kullanılan bir modeldir.

Yap Kirala Devret (YKD): YKD, bir kamu hizmetinin yürütülmesi için yapılmasına ihtiyaç duyulan tesislerin veya binaların hazinenin özel mülkiyetindeki taşınmazlar üzerinde bağımsız ve sürekli nitelikte üst hakkı tesis edilmek suretiyle finansmanı, yapımı, bakımı veya onarımının ihale ile özel sektör tüzel

kişisine bırakılması ve inşaatın tamamlanmasından sonra kamuya belirli bir kullanım bedeli karşılığında ve belirli bir süreyle kiralanması/tahsis edilmesi; hizmetin ise tamamen özel sektör kişisi tarafından ya da çekirdek hizmetin kamu tarafından diğer yan hizmetlerin özel sektör tarafında yürütülmesi şeklindeki KÖİ modelidir.

Gelir Ortaklığı Modeli: Bir kamu kurumuna ait bulunan mal veya hizmet üretim birimi veya bizaatihi mal veya hizmetin ihale makamının uygun göreceği proje uyarınca, müteahhidin proje maliyetini karşılayacağı ve sağlanacak gelirin sözleşmede belirlenen esaslara göre taraflar arasında paylaşımını öngören modeldir. Bu modelde idare üzerine herhangi bir mali yük yüklenmemekte, projenin finansmanı yüklenici tarafından yapılmakta ve elde edilen gelir paylaşılmaktadır (Keşli, 2009: 278).

İşletme Hakkı Devri: Kamunun mülkiyetinde bulunan bir tesisin işletmesinin belirli bir süre için özel sektöre devrine dayanır.

Diğer KÖİ Modelleri: KÖİ, sadece sayılan bu modellerle sınırlı değildir. Bunlardan başka, yap sahip ol işlet devret, restore et işlet devret, yap sahip ol işlet, tasarla yap finanse et işlet, yap devret işlet, tasarla yap, modeli gibi modelleri de içine almaktadır.

Green Paper da (Yeşil Kitap) AB üyesi ülkelerde iki farklı şekilde uygulanmasına dayanarak KÖİ ikiye ayrılmıştır: 1) Sözleşmeden Doğan KÖİ ve 2) Kurumsal KÖİ'ler (Commission of The European Communities, 2004: 8-18).

1) Sözleşmeden doğan KÖİ'ler, bir kamu hizmetinin sunulmasında altyapı, tasarım, finansman, işletme gibi bir işin bir sözleşmeye dayanarak özel sektör kişisine verilmesiyle oluşturulan işbirlikleridir(Commission of The European Communities, 2004: 8-18). Bunlar, altyapı veya hizmetin tasarım, finansman, işletme, yenileme veya kullanımını içeren bir veya daha fazla işin özel kişiye verilmesiyle sadece sözleşmeye dayalı ortaklıklar olarak kurulmaktadır. Burada KÖİ sözleşmelerinin de iki ana şekilde yapıldığı belirtilmelidir. Birinci grup KÖİ sözleşmeleri, kamu hizmetinin yürütüleceği tesisin/projenin yapımını, hizmetin sunulmasını üstlenen özel sektör kişisi ile hizmetten yararlananların direk olarak irtibatlı olduğu sözleşme modelleridir. Bu modellerin en belirgin özelliklerinden birisi YİD modelinde olduğu gibi kamu hizmetini yürüten özel sektör kişisi, idarenin yakın gözetim ve denetimi altında hizmeti yürütürken hizmet bedelini hizmetten yararlananlardan tahsil eder. İdare, özel sektör kişisine herhangi bir şekilde ödemedede bulunmaz. KÖİ sözleşmelerinin diğer şekli ise ÖFG veya YKD modellerinde olduğu gibi hizmeti sunan özel sektör kişisi hizmet bedelini hizmetten yararlananlardan değil kamu otoritesinden almaktadır. Bu modelde idare, özel sektör kişisine hizmet bedeli olarak sözleşmede belirlenen bir bedeli yine sözleşmede belirtilen dönemlerde ödemek durumundadır (Turhan, 2011: 278).

2) Kurumsal KÖİ'ler: idare ile özel sektör kişinin birlikte bir şirket kurdukları ve altyapı veya hizmeti ortak şirket aracılığıyla kamu yararına sundukları modeldir. Burada KÖİ'ler kurumsal bir yapıya sahiptirler. Bu yapı itibarıyla, idare ve özel sektör arasında kurulan ortaklık ayrı bir tüzel kişilik altında gerçekleşir. Kamu ve özel ortakların birlikte kurdukları şirket, yapım işleri ve hizmetin kamu yararına sunulması ile görevlidir(Turhan, 2011: 278).

KÖİ, hangi sözleşme şekliyle kurulursa kurulsun sözleşme taraflarının birisi merkezi veya yerel yönetimler iken diğer tarafı kamu otoritesi tarafından belirtilen yeterlilikleri taşıyan özel sektör kişisidir. Buna göre KÖİ sözleşmelerinde özel sektör, modelin işlerlik kazanmasında çok önemli bir rol üstlenmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu, KÖİ projelerinde özel sektörün rolünü dört prensipte toplamıştır: İlave sermaye sağlamak, alternatif yönetim teknikleri ve uygulama becerisi kazandırmak, tüketiciye ve toplumun geneline ilave katma değer sağlamak ve kaynakların daha etkin kullanımını sağlamak (Davies ve Fairbrother, 2003: 3).

Yukarıda verilen alt modeller ve uygulamadaki farklı şekiller göz önünde bulundurulduğunda KÖİ'nin farklı farklı amaçlarla tercih edilebilen bir çatı kavram olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu anlamda KÖİ'nin tercih edilmesinde en önemli faktör, "altyapı tesislerinin yapımı ve hizmetlerin sunumundaki finansal yükün özel sektör kişilerine devredilmesi" olduğu söylenebilir. Bu amacın yanında, özelleştirme yönteminin yoğun eleştirilere maruz kalması, özelleştirmeyle devletin kamu hizmetlerinden tamamen çekilmesiyle inisiyatifin kaybedilmesinin önüne geçmek isteği, kamu sektörünün istikrarı ve güveni ile özel sektörün bilgi, birikim, etkinlik, verimlilik ve esneklik gibi vasıflarının birleştirilerek daha kaliteli ve kesintisiz kamu hizmeti sunulması, özel sektör ortağının hizmetlerin sunulmasında aktif rol alması, kamu ortağının ise yatırımların koordinasyonu, genel planlama, denetleme ve politika belirleme gibi alanlarda odaklaşmasının sağlanması isteği (Kalkınma Bakanlığı, 2016: 7, Davies ve Fairbrother, 2003: 3), altyapı projesine yatırılan para karşılığında daha fazla değer elde etmek, projedeki menfaat sahipleri arasında daha iyi ve uygun risk dağılımının sağlanması, projelerin daha hızlı ve daha iyi uygulanabilmesi, hizmetlerin geliştirilmesi, ekonomi için ilave gelir akışları elde edilmesi, proje yönetimlerinin doğru yürütülmesi ve israfın azaltılması (Mudi, 2016: 2) gibi amaçlar da etkili olmuştur.

2. KÖİ VE DİĞER KAMU HİZMETİ YÜRÜTME USÜLLERİ

Tarihin akışı içerisinde çeşitli dönemlerde toplumlarda hâkim olan devlet ve kamu hizmeti anlayışları, toplumun öncelikleri, tercih edilen siyasi ve ekonomik yapı gibi faktörlere bağlı olarak kamu hizmetlerini yürütme usulleri de zamana ve toplumlara göre değişiklikler göstermiştir. Genel olarak kamu hizmeti görme usulleri, emanet, müşterek emanet, iltizam, ruhsat (izin), vekâlet ve imtiyaz usulleri olarak

sayılabilir. Bu usullerin temel özelliklerini ve KÖİ ile farklarını kısaca belirtmek, KÖİ'yi daha iyi ifade edebilme noktasından fayda sağlayacaktır.

Emanet usulü, kamunun kendi kaynak, işgücü ve sermayesi kullanılarak bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi ve hizmetin herhangi bir aşamasında özel sektöre herhangi bir rol verilmemesi esasına dayanan bir kamu hizmeti yürütme usulüdür. Bu itibarla hizmetlerin sunumunun kamu ve özel sektörlerin işbirliği ile yapılması şeklinde özetlenebilecek KÖİ'den oldukça farklıdır. Müşterek emanet usulünde ise tesis, kamu idaresi tarafından yapılır ve onun mülkiyetindedir. Ayrıca risk ve hasar idareye ait olmak üzere belli bir ücret karşılığında özel sektör kişisine hizmetin gördürülmesi söz konusudur. Oysa KÖİ'de tesis, özel sektör tarafından yapılır ve belli bir dönem özel mülkiyette kalır. Riskler de kamu ve özel sektör arasında paylaşılmıştır. İltizam usulü, idare tarafından kurulmuş bulunan bir hizmetin, özel sektör kişisi tarafından yürütülmesidir. Bu usulün en belirgin özelliği, bir hizmetin finansman ve altyapısı dâhil tüm süreçlerinin kamu idaresi tarafından kurulması ve işletilmesinin özel sektöre bırakılmasıdır. Oysa KÖİ usulünde başta finansman olarak, plan, inşaat ve hizmetin sunulması aşamalarının hepsinde özel sektör kişinin yoğun bir katılımı yani işbirliği söz konusudur.

Kamu hizmetlerinin özel hukuk kişilerince kendilerine verilecek izinle (ruhsatla) işletilmesine ruhsat usulü denilmektedir. KÖİ'de ise bir izinden ziyade kamu ve özel sektör arasında karşılıklı yetki ve sorumlulukların, üstlenilen risk ve maliyetlerin açıkça belirtildiği bir sözleşme çerçevesinde hizmetin birlikte yürütülmesi söz konusudur. Müşterek emanet usulüne benzeyen vekâlet usulünde bir kamu hizmetinin yürütülmesi konusunda idarenin vekil olarak belirlediği bir özel sektör kişinin idarenin nam ve hesabına hizmeti yürütmek üzere görevlendirilmesi söz konusudur. Ayrıca bu modelde vekil, elde ettiği gelirin tamamını idareye vermektedir. KÖİ'de ise özel sektör temsilcisi hizmetten faydalananlardan doğrudan doğruya elde ettiği veya kamu otoritesinden elde ettiği gelirin sahibi olmaktadır.

KÖİ ile diğer kamu hizmeti yürütme usulleri arasında en yüksek oranda benzerlik, imtiyaz usulü ile KÖİ arasındadır. “KÖİ” ile “kamu hizmeti imtiyazı” arasında önemli derecede benzer yönler olsa da aslında bu iki kavram birbirlerinden farklı şeyleri ifade etmektedirler. OECD ye göre, kamu hizmeti imtiyazı, KÖİ'yi de içine alan daha geniş bir kavramdır ve bazen KÖİ'ye uygulanan yöntemlerin benzerleri kamu hizmeti imtiyazına da uygulanır (OECD, 2008: 12). İmtiyaz sahibi, hizmet karşılığında hizmetten yararlananlardan bir bedel almakla beraber hizmeti kâr ve zarar kendisine ait olmak üzere şartlaşma hükümleri çerçevesinde idarenin buyruğu ve sorumluluğunda yürütmektedir (Tan, 1992: 308). Özellikle risk paylaşımı konusunda bu iki kavram birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Ayrıca özel tedarikçiye hükümet tarafından sağlanacak olan kullanım ücreti ve harçlar gibi kaynaklar konusunda da farklılıklar vardır (OECD, 2008: 12).

3. YEREL YÖNETİMLER VE KÖİ

Günümüzde kentlerin, hem yüzölçümü hem de nüfus sayısı itibariyle sürekli büyümeleri, buralarda yaşanan insanların ortak sorunlarının da artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca bir arada yaşayan insanların, sunulan kamu hizmetlerinin kaliteli, sürekli ve vatandaş memnuniyetini esas alması yönündeki beklentileri de artmaktadır. Tüm bu sorunlarla başa çıkmak ve beklentilere cevap verebilmek noktasında mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanması ve yerleşim biriminde yaşayan insanlara kamu yararını esas alarak birçok alanda kamu hizmetlerinin sunulmasında esas yetki ve sorumluluğun muhatabı olan yerel yönetimler, sermaye ve nitelikli işgücü faktörlerine her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar.

Bu ihtiyaç artışına yol açan temel unsur, yerel yönetimlerin görev ve sorumluluk alanlarında meydana gelen artışlardır. Gerçekten yerel yönetimlerin yürütmek zorunda oldukları kamu hizmetleriyle ilgili yetki ve sorumluluklar, yerleşim yerinin büyüklüğü, ülkede tercih edilen ekonomik ve siyasi sistem ve ülkenin kalkınmışlık durumu gibi faktörlere bağlı olarak değişmekle birlikte genellikle yerel ulaşım, altyapı, çevre ve temizlik, arıtma, su temini gibi birçok alanlarda kendisini göstermektedir. Bu temel hizmet alanlarının yanında bugün yerel yönetimlerin çok daha farklı alanlarda birçok hizmeti yürütmek durumunda oldukları bilinmektedir.

Bu durum, 3.7.2005 tarih ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda açıkça görülmektedir. Bu Kanun'un 14 ve 15. Maddelerinde belediyelere çok çeşitli alanlarda altyapı tesisleri kurmak/kurdurmak işletmek/işlettirmek sorumluluk, yetki ve imtiyazlarının verildiği görülmektedir. 14. Maddeye göre belediyeler, imar, kentsel alt yapı; coğrafi ve kent bilgi sistemleri; çevre ve çevre sağlığı, temizlik ve katı atık; zabıta, itfaiye, acil yardım, kurtarma ve ambulans; şehir içi trafik; defin ve mezarlıklar; ağaçlandırma, park ve yeşil alanlar; konut; kültür ve sanat, turizm ve tanıtım, gençlik ve spor, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi hizmetleri yapar veya yaptırırlar.

15. maddeye göre ise belediyelerin yetki ve imtiyazları arasında, kullanma ve endüstri suyu sağlamak; atık su ve yağmur suyunun uzaklaştırılmasını sağlamak; bunlar için gerekli tesisleri kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek; kaynak sularını işletmek veya işlettirmek, toplu taşıma yapmak; bu amaçla otobüs, deniz ve su ulaşım araçları, tünel, raylı sistem dâhil her türlü toplu taşıma sistemlerini kurmak, kurdurmak, işletmek ve işlettirmek, katı atıkların toplanması, taşınması, ayrıştırılması, geri kazanımı, ortadan kaldırılması ve depolanması ile ilgili bütün hizmetleri yapmak ve yaptırmak, belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde taşınmaz almak, kamulaştırmak, satmak, kiralamak veya kiraya vermek, trampa etmek, tahsis etmek, bunlar üzerinde sınırlı aynî hak tesis etmek, toptancı ve perakendeci hâlleri, otobüs terminali, fuar alanı, mezbaha, ilgili mevzuata göre yat limanı ve iskele kurmak, kurdurmak, işletmek, işlettirmek veya bu yerlerin gerçek ve tüzel kişilerce açılmasına izin vermek sayılmıştır. Bu yetki ve

imtiyazların sadece altyapı tesisleri kurmak ve işletmekle ilgili olduğuna, yönetmelik çıkarmak, belediye yasakları koymak ve uygulamak, kanunlarda belirtilen cezaları vermek gibi daha birçok alandaki yetki ve imtiyazlarına burada değinilmediğine dikkat çekmek gerekmektedir. Ayrıca 2005 yılında kabul edilen 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, belediye sınırları dışında özel idarelerine ve 442 sayılı Köy Kanunu da köylerde köy tüzel kişiliğine, belediyelerin yürüttükleri hizmetlere benzer ortak altyapı hizmetlerinin sunulması görevini vermiştir.

Görüldüğü üzere yerel yönetim birimlerinin başta mahalli müşterek ihtiyaçların karşılanmasına yönelik olmak üzere birçok alanda hizmet sunma sorumlulukları vardır. Bu hizmetlerin sunumunda karşılaşılan sorunlarının üstesinden gelme zorunluluğu, yerel yönetim birimlerini hizmetleri öncelikli olarak kendi imkânlarıyla sunmak, bunu gerçekleştirilememesi durumunda da çeşitli hizmet modelleri geliştirmek suretiyle hizmetleri sunmak zorunda bırakmıştır. Yerel yönetimler için eldeki olanaklardan birisi, kamu hizmetleri sunmak için özel sektörle işbirliği yapmak; yani KÖİ uygulamalarıdır (Zaharioaie, 2012, 17) .

Gerçekten 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren siyaset, ekonomi ve yönetim alanlarında meydana gelen değişim ve dönüşümler, kamu hizmetlerinin sunulmasında yerel yönetimleri özel sektör ile işbirliği yapmaya teşvik etmiştir. 1970'lerin ortalarından başlayarak ekonomilerdeki yeniden yapılanma ve sermayenin artan hareketliliği, kentsel mekanda dönüşümlere zemin hazırlamıştır. Bir çok ülkede bir yandan merkezi-yerel yönetim ilişkilerinin yeniden yapılandırılması diğer yandan kentler arasındaki artan rekabet ortamı, yeni stratejilerin uygulanmasını gündeme getirmiştir. Ayrıca yerel yönetimlerin 1980 öncesine göre daha etkin ancak mali kaynaklar açısından daha güçsüz olmaları, özel sektörü kentsel politikaların oluşumunda daha etkin kılarak kentsel girişimcilik (urban entrepreneurialism) kavramının gelişmesine sebep olmuştur. 1980'lerden itibaren kentsel girişimciliğin en önemli araçlarından birisi KÖİ olmuştur (Özdemir, 2004: 1-2).

KÖİ, yerel yönetimler için önemli bir hizmet modeli oluşturmakla birlikte bu modelin hangi hizmetlerin sunumunda kullanılacağı konusu, yerel yönetimler için önemli bir karar sürecini gerektirir. KÖİ'nin, yerel yönetimler tarafından birçok alanda kullanılmakla birlikte daha çok su temini, arıtma ve kanalizasyon sistemleri, deniz suyu arıtma, katı atık toplama ve geri dönüşüm, kent içi taşımacılık, otobüs terminalleri ve duraklarının inşaatı, bazı ticari projeler, sokak aydınlatma projeleri, yüksek kapasiteli kablosuz internet altyapısının kurulması (Ministry of Urban Development Government of India, 2016: 1 vd.), yeraltı ve yerüstü otopark yapımı ve işletilmesinde kullanılabilen bir model olduğu görülmektedir.

Bu alanlarda KÖİ uygulamalarına başvurabilen yerel yönetimlerin KÖİ'yi tercih etmelerindeki amaçlarının da çeşitli olduğu görülmektedir. Elbette en temel amaçlardan birisi, kamu hizmetlerinin mâli yükünden kurtulmaktır. Bununla birlikte, yerel yönetimlerin, kentsel hizmetlerin kalitesinin artırılması,

kamunun finansman yeteneklerinin geliştirilmesi, kamu yatırımlarının verimliliğinin artırılması, tüketici odaklı yönetim uzmanlığının kullanılması (Moszoro ve Krzyzanowska, 2011: 2), yönetişimin geliştirilmesi, KÖİ'nin proje teslimatındaki üstünlüklerinden faydalanılması, tarifelerde indirimlerin gerçekleştirilmesi, hükümet maliyetlerinin azaltılması gibi amaçlarla da KÖİ modellerini tercih ettikleri görülmektedir (Ministry of Urban Development Government of India, 2016: 75).

Yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarında bu amaçların biri veya daha fazlasının gözetilerek plan ve hizmet stratejilerinin oluşturulmasına rağmen KÖİ konusunda yerel yönetim birimlerinde oluşan birtakım yanlış algıların varlığı dikkat çekmektedir. Bu algılar; yerel yönetimlerin KÖİ projeleriyle giderek hizmetler üzerindeki kontrollerini kaybedecekleri, KÖİ'nin sadece altyapı projeleri için geçerli olduğu, yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarına yönelmelerinin temel nedeninin borçtan kaçınmak olduğu, KÖİ'lerde hizmet kalitesinin düşeceği, yerel yönetim personellerinin KÖİ çerçevesinde işlerini kaybedecekleri, hizmet bedelinin, özel ortağın kârını ödemek için artacağıdır (British Columbia, 1999: 11vd.). Bu algılar ve bazı KÖİ projelerindeki başarısız sonuçlar birçok yerel yönetim biriminin KÖİ'ye mesafeli bir yaklaşım benimsemesine sebep olmaktadır. Ancak KÖİ modellerinin kamu hizmetlerinin sunumunda hem mali açıdan avantajları hem de etkinlik ve verimlilik artışı gibi avantajları olduğu sürece, altyapı çalışmalarında karşılaşılan olumsuzlukların üstesinden gelmek için yerel yönetimler KÖİ modeli ile kamu hizmetlerini sunmaya devam edeceklerdir (Zaharioaie, 2012, 17) .

Asında KÖİ uygulamalarındaki bu algıların ve yaşanan bazı başarısızlıkların temel sebebi, temel başarı faktörlerinin göz önündeki bulundurulmamasıdır. Yani karmaşık prosedürler, süreçler ve ilişkileri bünyesinde barındıran KÖİ'lerin yerel yönetimler tarafından başarılı bir şekilde uygulanabilmesi bir takım kurallara, ilkelere ve usullere uyulmasına bağlıdır. Buna göre yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarında göz önünde bulundurmaları gereken faktörler şu şekilde sıralanabilir: ihtiyaç duyulan hizmetlerin açıkça belirlenmesi, mevcut maliyetlerin iyi bir muhasebesinin yapılması, uzun vadeli sözleşmelere girilmesi, alanında yetkin (teknik, hukuki, finansal ve sözleşme yönetimi gibi alanlarda) personele sahip olunması, özel sektörün bağımsız bir şekilde çalışabilmesi ve makul bir kâr elde edebilmesine yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması, finansal risklerin paylaşılmasında istekli olunması, eşdeğer otoriteler, profesyonel meslek kuruluşları, uluslararası ajanslar ve danışmanlardan destek alınması, iyi işleyen ve adil bir yargı sisteminin oluşturulması gerekmektedir (Altan vd.,2013: 12) .

Ayrıca, tüm koşul ve risklerin değerlendirilmesiyle yapılacak iyi bir fizibilite çalışmasının da muhtemel başarısızlıkları ve olumsuzlukları önleme konusunda oldukça etkili bir işlevi vardır. Başarılı bir KÖİ uygulamasında fizibilite çalışması gibi çok önemli faktörlerden birisi de KÖİ'lerin en temel dokümanı ve referans belgesi olan sözleşmelerin iyi hazırlanmış olmalarıdır. KÖİ ile sunulan hizmetler, kamu otoritesi

tarafından oluşturulmuş bir sözleşme temelinde yürütüldüğünden başlangıçta tarafların hak ve yükümlülükleri, risk dağılımı, özel sektöre ödenecek ücretler ve cezai şartlar gibi temel esasların ve unsurların açıkça belirlendiği bir sözleşme yapılması ve bu sözleşme hükümlerinin yeterli yürütme ve denetleme mekanizmalarıyla tam olarak uygulanmasının sağlanması, yukarıda bahsedilen birçok olumsuzluğun önüne geçilmesinde yardımcı olacaktır.

Buradan yerel yönetimler için KÖİ'lerin hiçbir engelin ve zorluğun olmadığı, tüm aşamalarının sorunsuz uygulandığı bir model olduğu sonucu da çıkarılmamalıdır. Bu anlamda KÖİ'yi yerel yönetimlere bir takım önemli avantajlar sağlayan ancak bazı dezavantajları da birlikte taşıyan bir altyapı finansman ve hizmet yürütme modeli olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Yerel yönetimler bir kamu hizmeti sunumuna başlamadan önce bu hizmetin KÖİ ile mi yoksa başka bir kamu hizmeti yürütme modeliyle mi gerçekleştirileceğinin değerlendirmesini yapmalıdır. Bu aşamada KÖİ'lerin yerel yönetim birimi için avantajlarının/faydalarının ve dezavantajlarının/maliyetlerinin değerlendirilmesi iki adımda yapılabilir. İlk olarak yerel yönetim birimi, bir hizmet sunmanın gerçek maliyetini belirlemelidir. Yani hizmetin mevcut veya önerilen bir diğer modelle sunulabilmesi durumunda karşılaşılabilecek maliyet belirlenmelidir. Buna benchmarking veya gölge teklif verme denmektedir. İkinci olarak KÖİ modelinde hem ölçülebilir fayda ve maliyetler hem de ölçülemeyen fayda ve maliyetler sistematik olarak analiz edilmelidir (British Columbia, 1999: 43). Böylece KÖİ'nin kullanılmasının rasyonel olup olmadığı noktasında bir sonuca varılmalıdır.

Konu Türkiye açısından değerlendirildiğinde ise yerel yönetim birimlerinin görev ve sorumluluklarını daha etkili bir şekilde yürütmek amacıyla 2000 sonrası dönemde, Avrupa Birliği sürecinin de etkisiyle, kamu yönetimi sisteminde ve yerel yönetim alanında, katılımcı, demokratik, şeffaf, hesap verebilir, etkin ve verimli bir yönetim anlayışının hayata geçirilmek istendiği görülmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak, geleneksel yönetim anlayışı yerini yeni yönetim anlayışına bırakarak, yerel kamu hizmetlerinin özel sektör kuruluşlarına yaptırılması veya özel sektörle işbirliği içinde faaliyetlerin yürütülmesi yoluna gidilmeye başlanmıştır. Gerçekten Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, Türkiye'de kamu yönetiminde ve yerel yönetimler alanında önemli reformlar gerçekleştirildiği görülmektedir. Yerel yönetimler sadece hizmet sunar konumdan çıkarılarak, hizmet sunulmasını sağlayan ve yaptıran bir hüviyet kazanmıştır. Yerel düzeyde gerçekleştirilen bu düzenlemelerle birlikte, KÖİ konusunda merkezi düzeyde kurumsal ve yasal altyapının sağlanmasına yönelik çabalar dikkat çekmektedir. (Usta ve Bilgi., 2016: 264).

Türkiye'de yerel yönetimlerin KÖİ uygulamaları konusunda müstakil bir kanunu olmamakla birlikte KÖİ modelleri ile hizmetler sunmak isteyen birimlerin önünde herhangi bir yasal engel de yoktur. Hatta 5393

sayılı Belediye Kanunu'nun belediye meclisinin yetki ve görevlerinin sayıldığı 18. Maddesinde “6762 sayılı Türk Ticaret Kanununa tâbi ortaklıklar kurulmasına veya bu ortaklıklardan ayrılmaya, sermaye artışına ve gayrimenkul yatırım ortaklığı kurulmasına karar vermenin” belediye meclisinin yetkisinde olduğu belirtilmiştir. Buna göre en önemli yerel yönetim birimi olan belediyelerin özel sektör kişilerle ortaklık kurabilecekleri ve bu konuda karar merciinin de belediye meclisi olduğu açıkça belirtilmiştir. Görüldüğü gibi yasal yönden bir kısıtlama olmamasına rağmen yerel yönetimler ile özel sektör işbirliğinin istenilen ölçüde sağlanamadığı belirtilmelidir.

Çalışmanın bunda sonraki bölümlerinde KÖİ'nin yerel yönetimler için sağladığı avantajlar ve dezavantajlar başlıklar halinde sıralanacaktır. Ancak gerek uygulamada gerekse de literatürde KÖİ modelinin eksik yönlerini öne çıkararak modele eleştirel yaklaşanlarla, modelin avantajlarını öne çıkararak eksik taraflarını ihmal edenler arasında bir fikir birliğinin sağlanmasının mümkün olmadığı da söylenmelidir (Biginas ve Sindakis, 2015: 6). Buradan yola çıkarak KÖİ modelinin sağladığı faydaların ve avantajların yanında uygulamanın getireceği bir takım dezavantajların ve sorunların varlığının da kabul edilmesi kaçınılmazdır.

4. KÖİ'NİN YEREL YÖNETİMLER İÇİN AVANTAJLARI

Günümüze KÖİ modelinin dünyada yaygın olarak kullanılmasının temel sebebi, KÖİ modelinin hem ortaklığı meydana getiren kamu sektörü ve özel sektör ortaklarının hem de hizmetten faydalanacak olan nihai tüketiciler konumundaki insanların bu modelin avantajlarından faydalanabilecekleri bir yapıya sahip olmasındandır. Çünkü bu model, ilk olarak özel sektör ortağına yeni yatırım alanları sağlamakta, özellikle talep riski gibi bir takım risklerin kamuda kalması suretiyle uzun vadeli gelir garantili bir yatırım imkânı vermektedir. İkinci olarak kamu ortağı da altyapı yatırımlarının finansman yükünü özel sektör ortağına devrederek, burada kullanacağı kaynakları sosyal harcamalar gibi diğer alanlarda kullanabilme serbestisine kavuşmaktadır. Nihai olarak özel sektörün bilgi, birikim ve işletme mantığıyla ortaya konulan kamu hizmetleri, bu hizmetlerin nihai kullanıcıları olan insanların beklentilerinin karşılanmasında da önemli rol oynamaktadır. Proje ortaklarına ve diğer paydaşlara sağladığı bu avantajlar, KÖİ projelerini merkezi yönetimler için olduğu kadar yerel yönetimleri için de cazip bir hale getirmektedir. KÖİ modelinin yerel yönetim birimleri açısından sağladığı avantajlar şöyle sıralanabilir:

A-Yerel Yönetimlerin Kamu Hizmeti Finansman Yükünden Kurtulmaları

Günümüzde gelişmiş ya da gelişmekte olan pek çok ülkede yerel yönetimlerin öneminin hızla artmasına karşın, merkezi yönetimler mali kaynaklar yönünden yerel yönetimler karşısında önemli bir gücü elinde bulundurmakta ve yerel yönetimler kaynak sıkıntısı ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Ulusoy ve Akdemir,

2009: 260). Yerel kamu kaynaklarının kamu hizmetlerinin sunumundaki yetersizliği ve merkezi yönetimlerin de kaynak sıkıntısı yaşadıkları göz önünde bulundurulduğunda, yerel yönetimlerin kaynak ihtiyacının boyutları daha iyi anlaşılabilir. Bundan dolayı yerel yönetim birimleri, kamu hizmetlerinin sunumunda toplam kalite yönetimi, stratejik yönetim, müşteri odaklılık, daha yoğun teknoloji kullanımı gibi bir takım modern yönetim tekniklerini uygulamaya çalışsalar da kamu hizmetlerinin finansmanı sorununa çözüm bulmada çok başarılı olamamışlardır.

Yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinin finansman yükümlülüğünden kurtulmak için başvurabilecekleri önemli bir alternatif KÖİ modelidir. KÖİ, geleneksel olarak kamunun sorumluluk alanındaki yatırımlara özel sektör aktörlerini çekerek hem yerel yönetimler hem de merkezi yöntemler düzeyinde bütçe kısıtlamalarından kurtulmaya imkân verir(Zaharioaie, 2012, 18). Gerçekten KÖİ'nin en önemli avantajlarından birisi, kamu hizmetlerinin sunulması amacıyla gerçekleştirilen büyük yatırımların kamu fonları kullanılmadan gerçekleştirilebilmesi ve kamu otoritesinin harcamalarının azaltılmasıdır(Acartürk ve Keskin, 2012: 26).

KÖİ ile yerel yönetimlerin altyapı projelerinin finansman yükünden kurtulması iki şekilde anlaşılmalıdır. KÖİ modeli ile yapılan tesisin finansman yükünü özel sektör kişisi üstlenmektedir. Ancak, özel sektör kişisi üstlendiği bu finansman yükünü ve bunun üzerine elde etmesi gereken kârı, ya tesisten ve kamu hizmetinden nihai yararlanıcılar olan halktan temin eder ya da kamu otoritesinden temin eder.

KÖİ, genellikle büyük ölçekli tesisler ve kamu hizmetlerinde tercih edilen bir model olduğundan bu tür girişimlere yabancı sermayenin ilgisi daha fazla olmaktadır. Yabancı yatırımcıların ya doğrudan ya da yerel ortaklarla birlikte KÖİ projelerinde yer almaları, ülkeye yabancı sermaye girişine sebep olmaktadır. Finansmanla ilgili tüm bu özellikleri göz önünde tutulduğunda KÖİ, "piyasa dostu" bir model olarak değerlendirilebilir (Karasu, 2011: 217).

B- Etkinlik, Verimlilik ve Hizmet Kalitesinin Arttırılması

Özel sektör, büyük projelerin yönetim, tedarik ve yapılmasında geniş bir tecrübe zenginliğine, kaynaklara ve imkânlara ulaşma potansiyeline sahiptir. KÖİ modelinde kamu ve özel sektör ortaklarına yaptıkları en iyi işin verilmesiyle hizmet sunumunun iyileştirilmesi sağlanır (Partnerships British, 2003: 3). Kamu ve özel sektör arasındaki işbirliği, performansa dayalı izleme ve teşviklerde olduğu gibi teknik olarak ve yönetim uzmanlığı metodu ile daha değerli olabilir. Özel sektörün verimlilik anlayışı ile daha çok verimli olunması veya daha iyi bir yönetim anlayışının ortaya konulması sağlanabilir.(Nikolic ve Maikisch, 2006: 5, United Nations, 2011: 2). KÖİ modelinde, tasarım ve inşaat gibi çeşitli faaliyetlerin birleştirilmesi, daha

esnek taahhüt ve alımların yapılması, sermaye finansmanı için daha hızlı onaylar ve daha etkin bir karar verme süreci gibi faktörler de verimliliğin artırılmasına katkıda bulunabilir (British Columbia, 1999: 14).

Ayrıca KÖİ’de teknoloji transferinin teşvik edilmesi ile daha kaliteli hizmetlerin sunulması sağlanabilir (Nikolic ve Maikisch, 2006: 5). Modern teknolojinin kullanıldığı bir KÖİ projesinde özel sektörün uzmanlık ve yeteneklerinden faydalanılması, kamu sektörü için bir manivela görevi görerek hizmet sunumunda olumlu etkiyi, hizmetlerdeki kalite ve ulaşılabilirliği arttıracaktır (Hamilton ve Diğerleri, 2012: 8). Ayrıca KÖİ modellerinde hizmetlerin destekleyici kaynaklarla daha iyi bütünleştirilmesi, iyileştirilmiş ölçek ekonomileri, hizmet sunumunda inovasyondan yararlanılması ve tipik olarak her KÖİ sözleşmesinde yer alan performans ödülleri ve cezaların bulunması gibi etkenler, KÖİ’nin klasik satın alma yöntemlerine göre daha iyi hizmet kalitesine ulaşılmasını sağlamaktadırlar (Çerçi, 2011: 19).

KÖİ modeli ile ayrıca, bürokrasi ve merkezi yönetimin sıkı denetimlerinden arındırılmış piyasa şartlarına göre hareket eden organizasyonlar (şirketler, ortaklıklar) aracılığıyla daha etkin kamu hizmeti sunumu gerçekleştirilebilmektedir. Bu etkinlik, kamu ve özel sektör arasındaki iletişim ve etkileşim kanalları ve etkileşim oranı artmasına yardımcı olacaktır. Kamunun piyasada meydana gelen ekonomik olaylara vereceği reflexlerin zamanı, sayısı, türü ve şiddetini arttıracaktır. Özel sektörün kamu hizmetinin daha çok içine girmesi, kâr maksimizasyonunun yanı sıra toplumsal olaylara vereceği reflexleri de arttıracaktır. Ürün tanıtıcı reklamların bir kısmı yerine sosyal sorumluluk projeleri ile tanıtım yapma gayretine gireceklerdir. (Mecek ve diğerleri, 2015:496).

C- Risk Paylaşımı

KÖİ modeli ile yerel yönetimler, sermaye, inşaat, çevre, ekonomik ve siyasi riskler ile işletme risklerinin bir kısmını özel sektör ortağına devretmektedirler. Bu risk transferindeki altın kural, kamu ve özel sektör ortaklarının “hangi riskleri daha iyi yönetebileceklerse o riskleri üstlenmeleri” esasına göre risk dağılımının gerçekleştirilmesidir. Böylece, riskler azaltılabilir veya ortaklar arasında daha iyi dağıtılabilir. Örneğin özel sektör ortağı fiyatları ve maliyetleri daha iyi yönetebilir veya program ve tarifeleri daha iyi düzenleyebilir. Bilgi ve uzmanlıkların uygun yönlendirilmesi, uygulamada projelerin gerçekleştirilmesinde daha iyi yönetime sebep olabilir. Kamu ortağı ise, bu faydaları ve kazanımları elde edebilmek için bazı girişimlerde bulunabilir. Daha iyi bir performans ve verim için teşvik edici etkiye sahip olan maliyet ve kâr dengesinin uyumlaştırılması ile riskler minimize edilebilir (Nikolic ve Maikisch, 2006: 5). Bir KÖİ projesinde özel sektör ortağının, inşaat ve bakım/maliyet aşımaları riskini üstlenmesi kamu ortağının ise talep riskini üstlenmiş olması durumunda, ekonomik kriz veya daralma dönemlerinde özel sektörün gelir kayıplarını yaşamaması ve projenin devamının sağlanabilmesi örneğinde de benzer bir durum vardır. Özel sektör tarafından talep riskinin üstlenilmemesi ve kullanım bedeli ve hizmet bedelinin,

sözleşme süresi boyunca kamu ortağı tarafından özel sektör ortağına ödenecek olması, özel sektör ortağı açısından gelir garantisi sağlamakta, olası iflaslarla hizmet sunumunda kesilmelerin önlenmesine sebep olmaktadır.

Ancak burada bir KÖİ projesinde özel sektör ortağına devredilen risklerin büyüklüğü nispetinde özel ortağın kâr oranlarının da yükseltilmesine dikkat edilmelidir. Başarılı bir KÖİ projesinin gerçekleştirilmesinde dengeli bir risk paylaşımının sağlanması nasıl önemli bir faktör ise dengeli bir risk paylaşımının sağlanmasında da özel sektör ortağının üstlendiği risk ölçüsünde kâr oranlarının belirlenmesi de önemli bir faktördür. Böylece projede risk-kâr dengesi sağlanabilir. Bu bağlamda, özel yatırımcılar, öngördükleri kârın, üstlendiği riskle doğru orantılı olduğu sürece daha yüksek riskli projeleri talep etmekten çekinmeyeceklerdir(Zaharioaie, 2012, 20).

D- Paranın Karşılığı Avantajı

KÖİ'nin önemli bir avantajı, paranın karşılığının daha iyi sağlamakta olmasıdır. Bu kavram, aynı kalitedeki bir hizmeti geleneksel tedarik yöntemlerinden daha düşük maliyetle sağlayan bir proje sunma veya aynı miktarda para için üstün kalitede bir proje sunma anlamına gelir. KÖİ projelerindeki risk transferinin gerçekleştirilmiş olması, çıktıları esas alan özellikler, uzun süren sözleşme süreleri, performans ölçümleri ve teşvikler, özel sektörün yönetim becerileri ve rekabet gibi faktörler paranın karşılığının sağlanmasında rol oynamaktadırlar(Herpen, 2002: 3vd).

E- Toplum ve Diğer Paydaşlara Olumlu Etkileri

KÖİ Projelerin yapıldığı bölgede sosyal hizmetler ve altyapı konusu ile ilgili bir takım olumlu gelişmelerin gerçekleşeceği açıktır. Öncelikle bölgenin ulaşım imkânlarının iyileştirilmesi, elektrik, su, haberleşme ve kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin sağlanması, yenilenmesi veya güçlendirilmesi, çocuk bahçeleri, dinlenme alanları, alışveriş merkezleri gibi sosyal tesislerin yapılması ve yerel yönetim birimleri tarafından sağlanan diğer hizmetlerle yaşam kalitesinin yükseltilmesi sağlanmış olmaktadır.

Ayrıca KÖİ projeleri, kuruldukları bölgelerde sermaye birikimine, istihdamın artmasına ve KÖİ projesi ile doğrudan veya dolaylı ürün ve hizmet alanlarının gelişmesine katkı sağlayan bir etkiye de sahiptir. Bu itibarla KÖİ projeleri bölgenin ekonomik canlılığına ve yöresel kalkınmasına uzun vadede katkı sağlayan projelerdir.

F- Proje Finansörleri Açısından Avantajlar

Konu, proje finansörleri açısından değerlendirildiğinde de KÖİ, çeşitli avantajlara sahiptir. Öncelikle finansman şirketleri/bankalar geleneksel bankacılık ve finansman uygulamalarına ilave olarak KÖİ projelerine kaynak sağlayarak gelir kaynaklarını çeşitlendirme ve daha rekabetçi kaynaklar oluşturma imkânına sahiptirler. Bu finansmanların çoğunun merkezi veya yerel yönetimlerin garantisinde olması ile riskin azaltılması, konuyu daha önemli ve daha cazip bir duruma getirmektedir (Chena ve Diğerleri, 2006: 249). Finansmana sağlanan kamu garantileri, hem özel sektör ortağının finansman temininde elini güçlendirerek daha kolay finansman bulmasına katkı sağlamakta hem de tesisin yapımında ve hizmetlerin sunumunda olası kesilmelerin önüne geçilmesini sağlamaktadır.

G-KÖİ Proje Bütünlüğünün Sağladığı Avantajlar

Projenin yatırım ve bakım onarım dâhil işletme dönemlerinin birlikte özel sektöre bırakıldığı durumlarda, özel sektör ortağı, projenin toplam maliyetini en aza indirmek için bütün imkânları ve alternatifleri kullanacaktır. Bu durum, özel sektör ortağının tesislerin yapımında daha ucuz malzeme, işçilik ve yöntemleri kullanarak maliyetlerin azaltılmasına dönük istek ve uygulamalarının önüne geçecektir. Çünkü maliyetleri düşürme amacıyla kaliteden tavizler verilerek inşa edilen bir tesisin bakım onarım maliyetleri yüksek olacak, bu maliyetler yine özel sektör ortağı tarafından karşılanmak zorunda kalınacaktır. Klasik kamu hizmeti tedarik sürecinde bu maliyet avantajını sağlamak genellikle daha zordur (Çerçi, 2011: 19).

Kaldı ki sözleşme ve şartnamelerle, nitelikleri detaylı ve net olarak belirlenmiş bir KÖİ projesinde kullanılacak malzeme ve işçilik standartları da belirlenmiştir. Bu standartların dışına çıkılması da cezai müeyyidelere tabi tutulduğundan özel sektör ortağı, proje bütünlüğü içinde kendi kendini denetleme durumunda kalacaktır. Yine projenin başlaması ve aşamaları ve nihai tamamlama zamanları belirlenmiş olduğundan bunlara uyulmaması durumunda, özel sektör yüklenicisine cezai müeyyide uygulanması söz konusu olacaktır.

H- Projelerin Belirlenen Zaman ve Bütçe Sınırlarında Bitirilmesi

Herhangi bir tesisin inşasında ilk projede belirtilen bütçeyi aşmamak veya belirlenen inşaat takvimi dışına çıkmamak istenilen bir durumdur. Maliyet avantajına ilave olarak KÖİ modelinde, projeler mevcut kaynaklarla, daha kısa zamanda ve belirlenen bütçe sınırları içinde gerçekleştirilerek zamanında teslim edilebilmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi özel sektör ortağının kamu tarafından kendisine yapılacak ödeme akışını bir an önce başlatabilmek için mümkün olan en kısa sürede projeyi bitirmek için oldukça güçlü bir motivasyona sahip olmasıdır (Tekin, 2007: 12, United Nations, 2008: 5). Ayrıca kamu

sektöründe görülen hantallık ve kaynak israfının bu projelerle azaltılabilmesi de mümkündür (Şahin ve Uysal, 2012: 163, Renda ve Schrefler, 2006: 1).

Örneğin Birleşik Krallık'ta 2001 de KÖİ ile gerçekleştirilen projelerin % 76'sı zamanında, % 79'u ise belirlenen bütçe sınırlarında kalınarak bitirilebilmiştir. Bu konu ile ilgili olarak KÖİ ve geleneksel yöntem arasındaki karşılaştırma Tablo 1 de sunulmuştur.

Tablo 1: KÖİ ile Geleneksel Yöntem Karşılaştırması

	Zamanında Teslim Oranı	Bütçe Sınırlarında Kalma Oranı
KÖİ Projeleri	% 76	% 79
Geleneksel Yöntem Projeleri	%30	%27

Kaynak: Martin McKee, Nigel Edwards, Rifat Atun, "Public-private partnerships for hospitals" *Bulletin of the World Health Organization*, 2006;84,11

Bir diğer araştırmaya göre KÖİ projelerinin % 65'i hedeflenen maliyetle veya bu maliyetin daha altında bitirilebilmiştir. % 29'u ise belirlenen maliyetin en fazla % 5 üzerinde bir maliyetle bitirilmiştir. Buna göre projelerin % 94'ü ya önceden tespit edilen maliyetle veya bu maliyetin en çok % 5'i üzerinde bitirilmiştir. Geri kalan % 6 oranındaki projede % 5'den daha fazla bir maliyet artışı görülmektedir. Araştırmaya göre bu % 6'lık oranın yaklaşık % 4'ü belirlenen maliyetin % 5'i ile % 25'i aralığında daha fazla bir maliyetle tamamlanabilmiştir (National Audit Office,2009: 17).

I- Özelleştirmenin Bazı dezavantajlarından Kurtulma

KÖİ modelinin özelleştirme ile aynı veya çok benzer olduğunu savunanlara rağmen², KÖİ modeli, özelleştirmeden birçok açıdan farklı bir hizmet sunum tekniğidir. Bundan dolayı özelleştirmenin bazı dezavantajlarından kurtulma imkânını bünyesinde barındırmaktadır.

Örneğin özelleştirme, kamuya ait olan varlıkların ya da hisselerin kısmen veya tamamen özel sektöre devredilmesi olarak tanımlanmasına karşılık KÖİ, çoğu kez hizmetin kamu ve özel kesimlerince birlikte sunulması anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca özelleştirmede ve KÖİ'de devletin üstlendiği rol de

² Örneğin Karahanoğlu'na göre: Özelleştirmeler, kamunun mülkiyetinde bulunan menkul veya gayrimenkul değerlerin kısmen veya tamamen özel sektöre devredilmesiyle gerçekleştiklerinden, toplumsal tepkilerle yani meşruiyetle belirlenen sınırlarının oluşması sonucunu doğurmuşlardır. Bu noktada KÖİ'ler ekonomik ve politik olarak özelleştirmenin sınırlarına yaklaşan uygulamalardır. Çünkü KÖİ, geleneksel özelleştirmelerde olduğu gibi özel sermayeye yeni bir kârlılık ve piyasa alanı açmaktadır(Karahanoğlu, 2012: 99).

birbirinden farklıdır. Özelleştirmede devletin rolü, aktörlükten düzenleyen, denetleyen ve yönlendiren konumuna düşmektedir(Uz, 2007: 1168). Özelleştirmede hükümet özelleştirme sonrası işlemlerde artık direk olarak rol almazken KÖİ de hükümet halen nihai sorumluluğu sahiptir(Grimsey ve Lewis, 2005: 346).

KÖİ modelinde özelleştirme ile hizmetin sunumunun tamamen özel sektöre bırakılmasında sosyal devlet açısından yaşanabilecek olumsuzlukların da önüne geçilmiş olmaktadır. Çünkü bu modelde devlet, hizmetin sunumundan tamamen çekilmemekte, asıl hizmetin sunucusu ve genel olarak da kamu hizmetinin bir bütün olarak kesintisiz sunulması noktasındaki merkezi veya yerel yönetimlerin temel sorumluluğu devam etmektedir.

İ-Kamu otoritesinin Geniş Bir Tercih ve Karar Verme Yetkisine Sahip Olması

KÖİ, sunulacak hizmetlerin kalite standartları, tesisin ölçeği, hizmet verilecek kitleyi seçme ve hizmetlerin belirlenen kalite standartlarında sunulup sunulmadığının denetlenmesi gibi konularda kamuya geniş bir tercih ve karar verme yetkisi sağlar. Yerel yönetimler tarafında gerçekleştirilen KÖİ projelerinde yerel yönetimler, tesisin inşa edildiği arazinin ve diğer altyapı unsurlarının sahibidir. KÖİ projelerinde altyapının nihai sahibi olan ve hizmet kontrolünü elinde bulunduran yerel yönetimler, fiyat ve performans kriterlerini belirleme ve işletmeyi izleyerek performansın değerlendirilmesinde yetki sahibidir.

J- KÖİ'nin bir "Ortak Akıl Projesi" Olması

KÖİ, projeye dâhil olan ortakların ve paydaşların deneyimlerinin ve uzmanlık alanlarının kullanılmasıyla olumsuzlukların en aza indirildiği, istikrarlı bir ortam yaratılmasına imkân veren bir modeldir. Özellikle bir konsorsiyum şeklinde bir araya gelen özel sektör ortaklarının deneyim ve uzmanlık alanlarından faydalanılması, proje için önemli bir avantaj oluşturmaktadır. Buna ilave olarak kamu ve özel sektör temsilcilerinin bir araya gelerek oluşturdukları sinerji, temsilcilerin her birinin ayrı ayrı yürüttükleri proje ve hizmetlerden çok daha fazla etkinlik ve verimlilik sağlayarak kamu hizmetlerindeki dinamizmin arttırılmasına sebep olabilmektedir. Bu yönleri itibariyle aslında KÖİ projelerinin hem kamu hem de özel sektör için fayda sağlayan "ortak akıl" projeleri olduğu konusunda kuşku yoktur.

K-Tasarrufların Artmasına ve Ekonomik Büyümeye Yönelik Avantajlar

Yerel yönetimler, KÖİ uygulamalarıyla hem sermaye projelerinin inşası, bakımı ve işletilmesinde hem de hizmetlerin sunumunda maliyet tasarrufu gerçekleştirebilirler. Örneğin, inşaat maliyetinin düşürülmesi, aynı sözleşmedeki tasarım ve yapının birleştirilmesi ile gerçekleştirilebilir. Bir ekipteki planlayıcıların ve

inşaatçıların yakın etkileşimi, daha yenilikçi ve daha az maliyetli tasarımlarla hizmetlerin sunulması imkânı yakalanabilir. Ayrıca yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarına yönelmeleri, özel sektörün teşvik edilmesine ve istihdamın ve ekonomik büyümenin artmasına katkıda bulunabilir (British Columbia, 1999: 14).

L- Yeni Pazar Olanaklarına Kavuşma

KÖİ, özel sektöre yeni pazar olanakları sunan bir modeldir. Bu durum iç ve dış girişimcilerin bu yatırımlara yönelmeleriyle yeni kaynaklar elde edilmesine, istihdamın artırılmasına, vergi ve benzeri gelirlerin çoğalmasına teknoloji transferine ve dış ekonomiler ile olan etkileşimin artmasına katkı sağlayacaktır. Kamu hizmetine esas mevcut pazarlara özel girişimlerin sayı ve tür olarak katılımlarının artmasıyla söz konusu pazardaki rekabet olanakları artacaktır. Artan rekabet, maliyet azaltma tedbirlerinin de artmasına sebep olacak, kaynak israfları belli ölçüde azaltılmış olacaktır. Bunun sonucunda da etkin kaynak kullanımı ve nitelikli ürün/hizmet temini sağlanacaktır (Mecek ve diğerleri, 2015:495).

M- Diğer Avantajlar

KÖİ modelinde özel sektörle olan işbirliğinin diğer yönlerden de getirdiği katma değerler bu modelin tercih edilmesine teşvik sağlayıcı roller üstlenmektedirler. Bu katma değerler, yeniliklere açık olma, yeni teknolojilerin kullanımı, yönetsel etkinlik ve girişimcilik, daha iyi hizmetler sağlanabilmesi, projelerin daha iyi izlenmesi ve denetimi ve kaynakların etkili bir şekilde kullanılmasıdır. Bu bağlamda, Avrupa Komisyonu, KÖİ kullanımının sermaye sağlama dışındaki özel sektör işbirliği ile ilgili faydalarını şöyle sıralamıştır: kamu hizmetlerini yönetmede alternatifler sunma, tüketicilere katma değer sunma ve ihtiyaçların daha iyi tanımlanmasını ve kaynakların optimum kullanımı sağlanması(Zaharioaie, 2012, 20).

5. YEREL YÖNETİMLER İÇİN KÖİ'NİN DEZAVANTAJLARI

Hem uygulamalarından edinilen deneyimler hem de bilimsel çalışmalardan elde edilen sonuçlar, yerel yönetimler için KÖİ uygulamalarının avantajları olduğu kadar bazı dezavantajlarının da olduğunu ortaya koymaktadır. Burada kullanılan “dezavantajlar” tabiri, iki farklı anlamı içerecek şekilde kullanılmaktadır. Birinci anlamda, yerel yönetimler tarafından uygulanan KÖİ projelerinde, yerel yönetimlerin ve KÖİ modellerinin yapısal veya işlevsel özelliklerinden kaynaklanan zorlukları/sorunları ifade etmek için kullanılmaktadır. İkinci anlam olarak da yerel yönetimler tarafından uygulanan KÖİ projelerinde herhangi bir zorluk veya sorunla karşılaşılmasa dahi KÖİ'nin diğer kamu hizmeti yürütme usulleri karşısındaki eksik veya zayıf yönlerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Örneğin “KÖİ projelerinde dengeli bir risk dağılımı gerçekleştirilmedeki güçlükler”, bir zorluk veya sorun teşkil ederek doğrudan KÖİ projesinin

yapımı ve işletilmesine etki eden bir faktördür. Ancak “kamu hizmetlerinin özel sektörün kontrolüne verilmesi algısı”, KÖİ projesinin yapımında veya işletilmesinde doğrudan bir olumsuz etki oluşturmamakla birlikte diğer kamu hizmeti yürütme usulleri karşısında (örneğin emanet usulü) KÖİ'nin eksik veya zayıf yönünü oluşturan bir dezavantajdır.

Dezavantaj kavramıyla neyin kastedildiği bu şekilde açıklandıktan sonra dezavantajlar, iki gruba ayrılarak incelenecektir. Birinci grupta merkezi veya yerel yönetim olduğuna bakılmaksızın KÖİ projelerini yürüten her bir ortak için geçerli olan ve KÖİ'nin yapısal ve işlevsel sorunlarından oluşan dezavantajlar bulunmaktadır. İkinci grupta ise yerel yönetimlerin yapısal ve işlevsel özelliklerinden kaynaklanan ve sadece yerel yönelimlerin KÖİ uygulamalarına özgü dezavantajlara değinilecektir. Aşında bu dezavantajlar, Türkiye’de yerel yönetimlerin sorunlarından olan, toplam kamu harcamaları içinde görece olarak düşük paya sahip olma, merkezi yönetim ile uygun olmayan görev dağılımı, yetersiz mali kaynaklar, örgütlenme ve personel sorunları, bazı gereksiz vesayet uygulamaları, şeffaflık ve katılım yetersizliği ve merkezi hükümete aşırı bağımlılık (Dincer ve Yılmaz,2003: 88) gibi yapısal ve işlevsel sorunlarla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan dezavantajlardır. Bu kapsamda yerel yönetimler için KÖİ uygulamalarının dezavantajları şu şekilde sıralanabilir:

A- KÖİ'nin Yapısı ve İşleyişinden Kaynaklanan Dezavantajlar

a. Kamu Hizmetlerinin Özel Sektörün Kontrolüne Verilmesi Algısı

KÖİ modeli ile yapılan projelere ve sunulan hizmetlere yöneltilen temel eleştirilerden birisi, bu tesislerin ve hizmetlerin özel sektörün kontrolüne ve sorumluluğuna verilmesi algısıdır. Kamunun sorumluluğunda olan hizmetlerin özel şirketlere, piyasaya devredilmesinin, sosyal devlet ilkesine aykırı olduğu savunulmaktadır(TBMM, 2013: 27). Ayrıca geleneksel olarak kamu tarafından ücretsiz veya sembolik ücretler karşılığında sunulan kamu hizmetlerinin kârlılık ilkesini gözetken özel sektör kişileri tarafından belli bir tarife ile sunulması, kaçınılmaz olarak bir takım tepkilerle karşılaşmaktadır. Buna ilave olarak özel sektörün çok yüksek fiyatlarla hizmetleri sunduğu, sözleşme süresinin çok uzun olduğu gibi gerekçelerle kamu kaynaklarının özel sektör kişisine peşkeş çekildiği yönündeki kamuoyu algısını yok etmek kolay değildir. Bu duruma karşı geliştirilebilecek en önemli strateji, KÖİ'nin tüm süreçlerinin açık ve şeffaf olarak yürütülmesi ve kamuoyunun doğru bilgilendirilmesinin sağlanmasıdır.

b. Projelerin Toplam Maliyeti ile Özel Sektöre Ödenen Bedeller Arasındaki Yüksek Fark

KÖİ uygulamalarında finansman riskinin özel sektör ortağı tarafından üstlenilmesi, sözleşme sürelerinin uzun olması, özel sektör ortağının kâr gözetimi gibi faktörler birlikte değerlendirildiğinde tesislerin toplam maliyetleri ile özel sektör ortağına ödenen bedeller arasında oldukça ciddi farkların oluşması sonucu ile karşılaşılmaktadır. İster özel sektöre “kira” veya “kullanım bedeli” veya hizmet bedelleri adı altında kamu otoritesi tarafından ödeme yapılması durumu, isterse de özel sektörün nihai tüketicilerden bizzat hizmet bedelleri tahsil etmesi durumunda olsun bu fark oluşmaktadır. Bu durum da tesisin kamu maliyesine ciddi yükler getireceği, aslında geleneksel yöntemlerle yapılması durumunda tesisin çok daha düşük maliyetlerle yapılabileceği ve işletilebileceği gibi iddiaları beraberinde getirmektedir.

c. KÖİ’de Maliyet Etkinliğinin Sağlanamaması

Altyapı tesislerinin finansmanında kamu yerine özel sektöre yer verilmesi anlayışının benimsenmesi, konuyu inceleyen neredeyse tüm yerli ve yabancı literatürde “kamunun finansman olanaklarının sınırlılığı” ve “özel sektörün finansman kaynaklarına müracaat edilmesinin kaçınılmazlığı” gerekçesine dayandırıldığı görülmektedir. Aslında bu tamamen yanlış bir algılamaya dayanmaktadır (Çal, 2008: 251). Özel sektörün yatırımlar için kullanacağı finansmanın tamamını kendi öz kaynaklarından kullanması çoğu kez mümkün olmayan bir durum olup dış kreditorlerden finansman sağlanması yoluna gidilmektedir. Yatırımın devlet eliyle gerçekleştirilmesinde de esas olarak vergilerle veya iç borçlanma yolu ile finansman sağlanmadığı takdirde dış borçlanma yolu tercih edilmesi gerekecektir. Görüldüğü gibi yatırımın devlet eliyle veya özel sektör eliyle sağlanması arasında finansman hacmi açısından bir fark yoktur. Ancak bu durum finansman maliyeti açısından daha farklıdır. Kamu sektörü geleneksel yöntemlerle yaptığı tesislerin finansmanı için çoğu kez borçlanmaktadır. Özel sektör de aynı şekilde bu model ile tesis yapmak için kaynak bulmak yani borçlanmak durumundadır. Oysa kamu, özel sektörden çok daha uygun maliyetli kredi bulabilir, borçlanabilir, maliyet etkinliği konusunda kamu, özel sektörden daha avantajlı bir konuma sahiptir (Price, 2011: 290). Özel sektörün bulduğu krediler aslında devletin kredibilitesiyle sağlanmaktadır. Yani, özel sektörün bulduğu kredi kendi üzerinden değil, devletin üzerinden sağladığı bir finansman özelliği göstermektedir. KÖİ, özel sektör için hükümet garantisi getirdiğinden çoğu zaman geleneksel finansman yönteminden daha yüksek maliyetlere ulaşılmaktadır (International Monetary Found, 2004: 22). Özel finansman ile ilgili son deneyimler maliyetlerin kamusal finansmaninkinden daha yüksek olduğunu göstermektedir (Teisman ve Klijn, 2000: 165 vd.). Özel finansman genel olarak yaklaşık % 1 ila % 2 arasında bir fazla maliyet getirmektedir.

d. KÖİ Süreçlerinin Yeterince Açık ve Şeffaf Olmaması

İhale ve yapım süreçlerinin yeterince şeffaf olmaması da KÖİ'nin dezavantajları arasında sayılabilecek bir durumdur. Projelerde kamu ve özel sektörün risk ve maliyet paylaşımları, projenin toplam maliyeti, özel sektöre ne kadar bedel ödeneceği gibi konularda kamuoyunun yeterince aydınlatılmadığı yönünde yoğun eleştiriler yapılmıştır/yapılmaktadır. Bu durumun da model hakkında kamuoyunda oluşan kuşku artmasına sebep olduğu söylenebilir. Modelin sırlarla kaplı bir uygulama olduğu ve her şeyin açıklıkla ifade edilmediği yönündeki eleştirilere sadece Türkiye'de değil başta İngiltere olmak üzere diğer ülkelerde de rastlanılmaktadır(Price,2011:290).

e. Dengeli Bir Risk Dağılımı Gerçekleştirmenin Zorluğu

Modelin taşıdığı ve yönetilmesi gereken riskler vardır. Bir KÖİ modelinin etkili bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, karar alma mekanizmalarının ve sorumluların finansal riskler ve kazançların tahsisini uygulayabilir mevzuat ve sözleşme çerçevesine göre dikkatli bir şekilde gözden geçirmeleri gerekmektedir (Nikolic ve Maikisch, 2006: 5). Modelin sahip olduğu risklerin iyi analiz edilmeyerek gerekli önlemlerin alınmaması ve risk yönetiminin başarısız olması, projenin başarısızlıkla sonuçlanmasına sebebiyet verebilecektir. Ayrıca Uzun vadeli ve yüksek bütçeli sözleşmelerde risk dağılımının adil ve isabetli bir şekilde yapılamaması bazı güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Sözleşme tasarımında yapılan, risklerin optimal dağılımının yapılamaması, yetersiz veya eksik yaptırımlar gibi esaslı hatalar, ciddi sorunlara yol açabilmektedir(Tekin, 2008: 9).

f. Finansmana Hazine Garantilerinin Getirilmesi

KÖİ modelinin önemli ve potansiyel olumsuzluklarından biri, hem yüklenici hem de kredi kuruluşları açısından yatırımın sağlıklı bir şekilde sonuçlandırılması amacına hizmet etmesi için düşünülen proje finansman anlaşmalarının ve finansman türevlerinin hazine garantisi altına alınmasıdır. Bu garantiler projelerin başarılı bir şekilde bitirilebilmesi ve işletilebilmesi için garanti sağlamakla birlikte, kamu bütçesine ciddi anlamda yük getirebilecek bir risk üstlenimidir.

g. Şimdiki Hizmetlerin Bedellerinin Gelecek Kuşaklara Ödettirilmesi Durumu

Özel sektör kişisi tarafından yapılan tesislerin kullanım bedeli, 20-30 yıl gibi sürelerde özel sektöre ödenecek olduğundan KÖİ aslında şimdiki sunulacak hizmetlerin bedellerinin gelecek kuşaklarda vergi ödeyenlerin sırtına yüklenmesi anlamına gelmektedir. Buna benzer bir durum da şimdi 20-30 yıllık bir

süre için KÖİ sözleşmesi imzalayan ve bu sürelerde özel sektöre bedel ödemeyi taahhüt eden kamu idaresi, aslında gelecek dönemlerdeki yönetimlerin ve kamu idarecilerinin söz konusu konularda hareket kabiliyetlerini ve mali imkânlarını kısıtlamış olmaktadır. Bu bağlamda KÖİ, devletin uzun vadeli iç ve dış borçlanma yolu ile finansman sağlaması ve hizmetleri yürütmesi ile benzerlik göstermektedir.

h. KÖİ'nin Karmaşık Yapısı ve Denetim Zorlukları

KÖİ birçok alt modellere sahip olan çatı bir kavram olmasından uygulayıcı ülkelerde farklı alt modellerle hayata geçirilmesi ve kamu ile özel sektör gibi farklı doğalara ve amaçlara sahip ortakların oluşturduğu bir birliklilik olması gibi sebepler, KÖİ'nin karmaşık bir yapıya sahip olması sonucunu doğurmuştur.

KÖİ sözleşmeleri yapısı itibarıyla detaylı ve karmaşık olduklarından tasarımın ve yönetimin profesyonel görevliler tarafından yapılmaması durumunda yatırım ve işletme döneminde taraflar arasında çeşitli ihtilaflara sebebiyet verebilir. Ayrıca bu sözleşmeler kamuya uzun vadeli ödeme zorunluluğu yarattığından genel bütçe esnekliğini azaltarak, yatırım planlama sürecini daha karmaşık bir hale getirebilir (Şahmalı, 2011:).

Ayrıca, KÖİ uygulamalarının tür ve çeşitliliğinde meydana gelen artışlar, bu uygulamaların hukuki kapsam ve yerindelik açısından kontrolünü zorlaştırmaktadır. Özellikle KÖİ sözleşmelerinin tabi olduğu hukuki rejim, tesis edilen organizasyonun yapısal farklılıkları, öngörülen süreçler ve bu süreçlere ait faktörler uygulamada kargaşaya ya da denetim, değerlendirme, geliştirme ve dönüştürme gibi süreçlerde verimsizliğe neden olabilmektedir. Bu durum kamu hizmetinin sunumundan birinci derecede sorumlu olan kamu sektörünün yapı ve işleyişine olumsuz etki ederek idarenin bütünlüğüne zarar verecektir(Mecek ve diğerleri, 2015:497).

i. Muhasebe ve Raporlama Standartlarında Eksiklikler

KÖİ modellerinde, uygulamalarının muhasebeleştirilmesi ve raporlanması belirli standartlara kavuşturulamamıştır. Bu konuda bazı adımlar atılmış olmasına rağmen bu standartlar netleşmiş değildir. Finansman kayıtlarının belirli standartlarla gerçekleştirilememesi hükümetler tarafından hazırlanan bütçeler üzerindeki belirsizliğe sebep olmaktadır (International Monetary Found, 2004: 22).

j. Özel Sektör Ortağının Ortaklığı Suiistimal İhtimali

Özel sektör ortağı/ortaklarının kurulan ortaklığın gücünden istifade ederek projelerin diğer kamu ortakları üzerinde veya proje ortağı bile olmayan diğer özel sektör aktörleri üzerinde etkilerini arttırmak suretiyle bir takım çıkarlar elde etme yoluna gidebilmektedirler(Keating, 1998: 163).

k. Kamu ve Özel Sektörlerin Amaç ve Kültür Farklılığı

Özel ve kamusal aktörler arasında birbirlerine güven kaybına neden olabilecek bir kültür ve amaç farklılığı vardır (Herpen, 2002: 8). Yerel yönetimlerin toplumun ortak gereksinimlerini karşılayan birer kamu kurumu olması ve özellikle karar mekanizmalarının seçimle oluşmaları, sunmakta oldukları hizmetlerde ticari kaygılardan çok kamu yararını esas almalarını gerektirmektedir. Ancak bu durum, KÖİ modelinde özel ortağın kâr elde etme isteği ile bir ölçüde tezatlık oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında özel sektörün kamu hizmetlerini KÖİ modeli ile yürütmeye başlamasıyla, devletin daha önceleri tamamıyla kamu yararını sağlamaya yönelik yürüttüğü bazı faaliyetlerinin merkezine özel sektörün kâr elde etme amacının geçtiği görülür. Devletin tarihsel gelişim sürecinde kendini ancak kamusal menfaat ile meşrulaştırıp, kamusal yarar amacına ancak vatandaşlar için hayati önemi haiz kamu hizmetleri ile ulaşabildiği düşünüldüğünde, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde kamusal yararının yerini kârın alması devletin geleneksel anlamdaki siyasi meşruluk anlayışının değiştiğini gösterir. Vatandaşlar için hayati önem taşıyan kamu hizmetlerini birincil amacı kâr elde etmek olan özel sektöre KÖİ vasıtasıyla teslimi, devletin artık geleneksel politik-bürokratik mantığı terk ederek bunun yerine ekonomik mantığı tercih ettiğinin göstergesidir (Güneş, 2009: 60-61). Özel sektör kişinin kamu idaresi tarafından kamu yararı esasına göre sunulmakta olan yerel hizmetlerin sunumuna kâr gözeterek dâhil olması kolay kabul edilebilir veya çabuk alışılabilir bir durum olmayıp bir takım olumsuzlukları da beraberinde getirmektedir.

Örneğin içme suyu ve kanalizasyon hizmetleri gibi ticari nitelik taşımayan hizmetlerin piyasa koşullarına ve maliyet esasına göre fiyatlandırılması dünyanın her yerinde bir takım zorluklar barındırmaktadır. Toplumsal algı bu hizmetlerin kamu idareleri tarafından sosyal devlet anlayışının bir sonucu olarak kâr amacıyla değil, kamunun doğal görevi olarak yerine getirilmesi gereken bir olgu olduğu şeklindedir (Atasoy, 2011: 160-161).

I. Yüksek İşlem Masrafları

Bir sözleşmeyi hazırlama, müzakere etme ve koruma ön masrafları ile sözleşmedeki boşluklar, hatalar ve eksiklikler nedeniyle ortaya çıkan maliyetler olarak değerlendirilebilen işlem maliyetleri, KÖİ sözleşmelerinde geleneksel tedarik yöntemlerine kıyasla daha yüksektir. KÖİ'ler, toplam proje maliyetini azaltma fırsatı vermelerine rağmen, ihaleler ve diğer bazı işlemlerin maliyetleri, genellikle geleneksel ihale yöntemlerinden daha yüksektir(Herpen, 2002: 8).

m. İşgücü Kaybı

Kamu idarelerinin bürokratik ve hantal yapısıyla geleneksel yöntemler kullanılarak sunulmaya çalışılan bir kamu hizmetinin, artık KÖİ modeli ile özel sektör işletme mantığı ile sunulmaya başlanması bir miktar işgücünün işlevsiz kalması sonucunu doğurabilir. Ayrıca KÖİ projesi hayata geçtikten sonra özel sektör ortağına ödenecek kullanım ve hizmet bedellerinin tesisin gelirlerinden sağlanması durumunda, özel sektör ortağına bedellerin ödenebilmesi amacıyla zaman zaman maliyetlerin kısılması yoluna gidilmektedir. Maliyetlerin kısılması için akla gelen ilk yöntemlerden birisi de personelin bir kısmının iş sözleşmelerini feshetmek olmaktadır. Bu durum, kamu çalışanları tarafından KÖİ uygulamalarına karşı olumsuz bir tavır geliştirilmesine sebep olmaktadır.

B-Yerel Yönetimlerin Yapısı ve İşleyişinden Kaynaklanan Dezavantajlar

a. Uzman ve Teknik Personel Yetersizliği

Genellikle yerel yönetimlerin bilgi birikimi ve personel kapasitesi, KÖİ modelinin uygulanması için yetersiz kalmaktadır. Geleneksel yöntemlerle hizmetlerin yürütülmesi, büyük veya küçük birçok yerel yönetim birimi açısından mümkün olmakla beraber, KÖİ gibi karmaşık yapıları projeler söz konusu olduğunda yerel yönetimlerin büyük bir kısmının önemli ölçüde teknik desteğe ihtiyacı olduğu söylenebilir. KÖİ'nin yerel yönetimler açısından yeni olması, birimlerin projelerin yürütülmesinde geleneksel yöntem odaklı çalışmaları dolayısıyla karmaşık yapı arz eden KÖİ modellerinde kamu yararı ile özel sektör ortağının kâr beklentisi arasındaki hassas dengenin kurulması noktasında gösterilen zafiyetler, dezavantajlar oluşturmakta ve olumsuz sonuçların doğmasına neden olmaktadır. (Atasoy, 2011: 160-161).

Yerel yönetimler, KÖİ'ye yönelmeden önce KÖİ sürecini yönetebilecek gerekli personel yapısına sahip olmalıdır. Personellerde tecrübesizlik ve yetersizlik söz konusu ise eğitimlerle bu sorunun aşılması sağlanmalıdır. Ya da KÖİ konusunda yeterli uzmanlık ve donanıma sahip personeller istihdam edilmelidir.

KÖİ ile ilgili şu alanlarda uzman personellere ihtiyaç vardır: süreç yönetimi, kamu finansmanı, özel finans, vergi politikası ve yönetmelikleri, muhasebe, sözleşme hukuku, mühendislik, mimari, tesis işletme, gayrimenkul gelişimi, pazarlama ve pazar analizi, varlık değerlendirmesi, ölçümleme, iletişim (British Columbia, 1999: 33).

b. Deneyim Eksikliği

Türkiye’de yerel yönetimlerin KÖİ modelinden yararlanılmasına yönelik çabalar yenidir. Dolayısıyla bu konuda bir bilgi birikimi ve deneyimden bahsetmek mümkün değildir. Örnek alınabilecek başarılı projelerin azlığı, KÖİ’yi yeni uygulayacak olan yerel yönetim birimlerinin cesaretlerini kırmaktadır. Yeterli deneyime sahip olamayan yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilecek KÖİ projelerinde kamunun zarara uğratılması, hizmetlerin sunumunda bir takım aksaklıkların yaşanması, hedeflenen kalite standartlarına ulaşamaması ve vatandaş memnuniyetinin sağlanamaması gibi olumsuzluklarla karşılaşılması muhtemeldir.

Bununla birlikte, Türkiye’deki bu deneyim eksikliği, Avrupa’da ve diğer ülkelerdeki iyi KÖİ uygulama örneklerinden yararlanılarak giderilebilir. Bu örneklerden faydalanılmak suretiyle benzer projeler geliştirilerek yerel yönetimlerde KÖİ uygulanmasına daha çok imkân sağlanmasının yolu açılabilir.(Usta ve Bilgi, 2016: 264).

c. Vesayet Denetimi/İşbölümünün Dengesiz Olması

20. yüzyıl boyunca kamu yönetiminde merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında iş bölümüne bakıldığında, Türkiye’nin önemli oranda merkezîleştiği görülmektedir. Mahallinde çözülebilecek pek çok sorun merkezden çözülmeye çalışılmakta; yerele ait kararlar verilmektedir. Diğer taraftan, 1950’li yıllardan önce yerel yönetimlerin toplam kamu harcamaları içindeki payı oldukça yüksek iken bu oran 1950 sonrası giderek düşmüştür (Dincer ve Yılmaz, 2003: 87). Merkezi yönetimin yerel yönetimler üzerindeki bu pozisyonu, yerel yönetimlerin gerçekleştirmek istedikleri faaliyetlerin ve atılımların zaman zaman çıkmaza sürüklenmesine, yürütülemez olmasına sebep olmaktadır. Merkezi yönetiminin vesayet denetimi, süreçlerin daha bürokratik hale gelmesine ve uzamasına sebep olmaktadır.

Türkiye gibi üniter ülkelerde, yerel yönetimler üzerinde merkezi yönetimlerin bir diğer etkisi de büyük altyapı tesislerinin ve kamu hizmetlerinin birçoğunun merkezi yönetimler tarafından planlanması ve uygulanmasında görülmektedir. Bu tür büyük yatırımların yetki ve sorumlulukları merkezi yönetimlere ait olduğundan bir taraftan yerel yönetimler bu tür girişimleri gerçekleştirmek zahmetinden kurtulmakta, diğer taraftan hizmetlerin sunumunda merkezi yönetimin lehine bir kayma gerçekleşmiş olmaktadır.

d. Mevzuat Altyapısında Eksiklikler

KÖİ, kamu ve özel sektörlerin karmaşık ilişkilerine dayanan bir model olduğundan mevzuat altyapısının sağlam bir şekilde oluşturulmuş olması zorunludur. Türkiye’de YİD, Yİ ve YKD gibi KÖİ modelleri için yasal dayanaklar oluşturulmuştur. Bu modellerle hem merkezi yönetimin hem de yerel yönetimlerin KÖİ projeleri yapmalarının önünde herhangi bir engel yoktur (Atasoy, 2011: 162).

Ancak bu konuda sadece yerel yönetimlerin yürüttükleri hizmetlerin KÖİ ile yürütülmesine özgü bir yasal düzenleme eksikliğinden bahsedilebilir. Gerçekten KÖİ yönteminin uygulanmasına yönelik kurumsal yapılar oluşturulmasına rağmen, Avrupa Komisyonu İlerleme Raporları’nda da belirtildiği üzere, KÖİ modeline yönelik yasal dayanak eksikliği devam etmektedir. Türkiye’de, kamu yönetiminde yeni uygulamaya çalışılan bu yöntem, yerel yönetimlerde henüz yaygın biçimde uygulanmamaktadır. Bunun en önemli sebeplerinden birisinin henüz yasal mevzuatın tam olarak oluşturulamamasıdır. Yerel yönetimlere yönelik yasal mevzuatta, doğrudan olmasa da kamu özel ortaklığına temel oluşturabilecek düzenlemelerin varlığı, bu konuda oluşturulacak mevzuat düzenlemesi ile desteklenebilirse, yerel yönetimlerde hizmet sunumunda kamu özel ortaklığı modelinden faydalanılması mümkün olacaktır(Usta ve Bilgi., 2016: 264).

Örneğin, su temini veya otobüs terminalleri yapımı ve işletilmesi gibi konularda rahatlıkla uygulanabilecek bir model olan KÖİ, bu konular doğrudan düzenleyen mevzuat altyapısının eksikliğinden veya mevcut olan mevzuatın karışık ve uygulanması zor olmasından dolayı bu tesislerde ve hizmetlerde çok uygulanmamaktadır.

e. Siyasi Riskler/Diğer Risklerin Çokluğu

Yerel yönetimler açısından, ele alınması gereken altyapı hizmetlerinde veya bir hizmetin tesliminde kontrol kaybı ve hizmetlerin kullanıcıları için hizmet kalitesinin azalma ihtimali gibi siyasi riskler söz konusudur (British Columbia, 1999: 15vd.) . Ayrıca, kamu ve özel sektör ortakları tarafından analiz edilmesi ve anlaşılması gereken altyapı veya hizmet sunum projeleri ile ilgili olarak bir takım diğer riskler de bulunmaktadır. Bu riskler şu şekilde sıralanabilir: hizmet talebinde azalma veya talebin öngörülenden daha fazla artması, tasarım hataları, sözleşme ve şartname veya kalite standartlarını karşılamada başarısızlık da dâhil olmak üzere inşaat ile ilgili sorunlar, mülkiyet devri sorunları, çevre sorunları, yönetmeliklere ve izinlere uymamak veya düzenlemelerde değişiklik yapmak, istihdam uygulamaları ve iş mevzuatındaki değişiklikler, teknoloji sorunları (mevcut teknolojinin başarısız olması, uyumsuz teknolojinin seçimi), mücbir sebep (doğal afetler, mahkeme emirleri, savaş gibi her iki tarafın kontrolünün

ötesinde ortaya çıkan büyük değişiklikler), özel sektör ortaklarının iflası, enflasyon / döviz kuru, ortaklığın sonunda varlıkların değeri, mülkiyet değerindeki değişiklikler (British Columbia, 1999: 49).

Sonuç ve Genel Değerlendirme

Kamu ve özel sektör temsilcilerinin kendi deneyim, birikim ve imkânlarını ortaya koyarak bir altyapı tesisinin yapılması ve kamu hizmetinin halka sunulması esasına dayanan KÖİ, 1990'lı yıllardan itibaren altyapı yatırımlarının finansal yükünden kurtulmak ve vatandaşlarına kaliteli, kesintisiz ve vatandaş memnuniyetini esas alan kamu hizmetleri sunmak isteyen siyasi iktidarlar için önemli bir finansman ve kamu hizmeti yürütme modeli olmuştur. KÖİ'nin, yeni yatırım alanlarının açılmasına sebep olması ve kamu destekli ve talep garantili bir yatırım olması gibi avantajlar sunması, özel sektör tarafından da ilgi görmesine sebep olmuş, yerel ve ulusal ölçekte ve birçok alanda uygulanmasına yol açmıştır.

Literatürde bazı yazarlar, KÖİ'yi hiçbir şekilde tercih edilmemesi gereken, kamu maliyesini zarara uğraticı ve gelecek nesillere borç aktarım mekanizması olarak görme eğilimindeyken bazı yazarlar da bütün yönleri ile kusursuz ve sihirli bir formül olarak görme eğilimindedirler. Geleneksel kamu hizmeti yürütme modellerine göre daha yeni bir model olan KÖİ, bir bütün olarak değerlendirildiğinde her iki tezin de eksik olduğu, KÖİ'nin avantajları ve dezavantajları olan bir kamu hizmeti yürütme ve finansman modeli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, merkezi yönetimler için geçerli olduğu kadar yerel yönetimler için de geçerli olan bir sonuçtur. O zaman yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarının hizmet alanı ve proje bazında değerlendirilmesi, her bir KÖİ uygulamasının avantajlarının ve dezavantajlarının eksiksiz olarak tespitinden sonra, proje uygulanmaya değer bulunması durumunda tercih edilmesi gerekmektedir. Ancak KÖİ'lerin kamu yönetimlerinin altyapı yatırımlarının finansman yükünden kurtulmaları ve özel sektör yönetim ve işletme mantığı ile yüksek kalitede ve vatandaş memnuniyetini esas alan hizmetler sunmaları gibi iki çok önemli avantaj sağlamaları, yerel yönetimlerin KÖİ'lerin çoğu dezavantajını önemsememeleri veya görmezden gelmeleri sonucunu doğurmaktadır. Çünkü KÖİ'nin sağladığı bu iki avantaj, özellikle hizmet alanları çok geniş olan ancak finansman kaynağı yönünden büyük ölçüde merkezi yönetime bağımlı olan ve yönetim ve karar mercilerinin seçimle iş başına gelmesine bağlı olarak bir sonraki seçime kadar halka ucuz ve kaliteli hizmet sunma gayretinde olan yerel yönetimler için çok cazip bir fırsat sunmaktadır. KÖİ'lerin bu iki önemli avantajının yanında diğer bazı avantajları da yerel yönetimlerce bu modelin tercih edilmesine sebep olmaktadır. Bu avantajlar, yeni pazar olanaklarına kavuşma, tasarrufların artmasına ve ekonomik büyümeye yönelik avantajlar, KÖİ'nin bir "ortak akıl projesi" olması, kamu otoritesinin geniş bir tercih ve karar verme yetkisine sahip olması, proje finansörlerine sağladığı avantajlar, topluma ve diğer paydaşlara olumlu etkileri, KÖİ'lerin proje bütünlüğünün sağladığı avantajlar, projelerin belirlenen zaman ve bütçe sınırında bitirilmesi, özeleştiriminin bazı

dezavantajlarından kurtulmakla sağladığı avantajlar, risk paylaşımına izin vermesi, daha etkin bir kamu hizmeti sunumunun sağladığı avantajlar ve diğer avantajlar şeklinde sıralanabilir.

Bu avantajlara karşılık yerel yönetimlerin KÖİ uygulamalarında önemli dezavantajlar ve sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu dezavantajların bazıları KÖİ'lerin yapısal ve işlevsel sorunlarından kaynaklanmakta; hem merkezi yönetimler hem de yerel yönetimler için söz konusu olmaktadır. Diğer bazı dezavantajlar ise yerel yönetimlerin yapısal ve işlevsel sorunlarından meydana gelmektedir. KÖİ'nin yapısal ve işlevsel özelliklerinden kaynaklanan dezavantajlar olarak, projelerin toplam maliyeti ile özel sektöre ödenen bedeller arasındaki yüksek fark, maliyet etkinliğinin sağlanamaması, süreçlerinin yeterince açık ve şeffaf olmaması, dengeli bir risk dağılımı gerçekleştirilmesinin zorluğu, finansmana hazine garantilerinin getirilmesi, şimdiki hizmetlerin bedellerinin gelecek kuşaklara ödettilmesi durumu, KÖİ'nin karmaşık yapısı ve denetim zorlukları, muhasebe ve raporlama standartlarındaki eksiklikler, özel sektör ortağının ortaklığı suiistimal ihtimali, kamu ve özel sektörlerin amaç ve kültür farklılığı ve işgücü kaybı gibi dezavantajlar sayılabilir. **Uzman ve teknik personel yetersizliği**, deneyim eksikliği, vesayet denetimi/işbölümünün dengesiz olması, mevzuat altyapısında eksiklikler ve siyasi riskler/diğer risklerin çokluğu da yerel yönetimlerin yapısal ve işlevsel özelliklerinden kaynaklanan dezavantajlardır.

Tüm bu dezavantajlara rağmen yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesine özel sektörün dâhil edilmesi anlayışının somutlaşmış hali olan KÖİ uygulamaları, artarak devam etmektedir. Nitelikli uzman ve işgücü ile deneyim ve mevzuat altyapısı gibi yerel yönetimlerin yapı ve işlevinden kaynaklanan sorunları çözüme başarılı olan yerel yönetimler, KÖİ modelinin uygulanmasında daha avantajlı olmaktadır. Kısıtlı finansman kaynaklarıyla yerel halkın beklentilerini karşılamak durumunda olan yerel yönetimler için KÖİ, iyi bir alternatif hizmet yürütme modeli olma özelliğini korumaktadır.

Kent Akademisi

KAYNAKÇA

- Acartürk, Ertuğrul –Keskin, Sabiha (2012), “Türkiye’de Sağlık Sektöründe Kamu Özle İşbirliği Modeli”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.17, S.3, s.25-51
- Akçay, Belgin(2006), “Kamu Alt Yapı Yatırımlarının Sermaye Piyasaları Aracılığıyla Finansmanı”, SPK 7. Arama Konferansları, Ankara
- Altan, Yakup- Kerman, Uysal- Aktel, Mehmet- Metin, Yüksel- Eke, Erdal (2013), “Yerel Yönetimlerde Kamu Özel Ortaklığı Uygulaması: Büyükkabaca Belediyesi Örneği”, Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, Yıl:2013, C:5, S:3, s. 9-17
- Arioğlu, Erdem- Arioğlu, Ergin(1996), “Enerji Sektöründe Yap İşlet devret Modelinin İrdelenmesi”, TMMOB 1. Enerji Sempozyumu, , Ankara
- Atasoy, Hidayet(2011), “Kamu Özel İşbirliği Modeli ve Türkiye’de Belediyelerin Altyapı Projelerinin Finansmanında Uygulanabilirliği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri
- Biginas, Konstantinos- Sindakis, Stavros(2015), “Innovation through Public-Private Partnerships in the Greek Healthcare Sector: How is it achieved and what is the current situation in Greece?”, The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal, Volume 20(1), article 5, s.1-12
- British Columbia(1999), “Public Private Partnership A Guide for Local Government, British Columbia”, http://www.cscd.gov.bc.ca/lgd/policy_research/library/public_private_partnerships.pdf, 15.03.2017
- Burger, Philippe- Tyson, Justin- Karpowicz, Izabela- Coelho, Maria Delgado (2009) “The Effects of the Financial Crisis on Public-Private Partnerships” IMF Working Paper WP/09/144
- Çal, Sedat(2008), Türkiye’de Kamu Hizmeti ve İmtiyazın Dönüşümü Öyküsü, TOBB Yayını, sıra no:58, Ankara
- Çerçi, Ayşegül (2011), “Kamu Özel İşbirlikleri (Public Private Partnership) Modeller, Riskler ve Finansman”, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Sayı: 59
- Chen, Miao Sheng- Lu, Huei Fu- Lin, Huei Wen(2006), “Are the nonprofit organizations suitable to engage in BOT or BLT scheme? A feasible analysis for the relationship of private and nonprofit sectors”, International Journal of Project Management 24, s. 244-252
- Davies, Steve- Fairbrother, Peter(2003), “Private Finance Initiative (PFI) and Public Private Partnership (PPPs): Definition and Sources”, School of Social Sciences Working Paper, 39, Cardiff University
- Diñçer, Ömer- Yılmaz, Cevdet (2003), “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma:1, Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişim”, T.C. Başbakanlık, Ankara
- Commission of The European Communities (2004), “Green Paper, On Public-Private Partnerships And Community Law on Public Contracts And Concessions”, Brussels
- Grimsey, Darrin- Lewis, Mervyn K.(2005), “Are Public Private Partnerships value for money? Evaluating alternative approaches and comparing academic and practitioner views”, Accounting Forum, 29
- Güneş, Ahmet M.(2009), “Kamu Hizmetlerinin Yürütülmesinde Yeni Bir Yöntem: Kamu Özel Ortaklığı, Güncel Hukuk Dergisi, Şubat 2009, s. 58-62
- Hamilton, Geoffrey - Kachkynbaeva , Meerim, Wachsmuth, Isabelle- Masaki,Emi (2012), “A Preliminary Reflection on the Best Practice in PPP in Healthcare Sector: A Review of Different PPP Case Studies and Experiences” UNECE, WHO, and ADB
- Herpen, Van (2002), “Public Private Partnerships: The Advantages and Disadvantages Examined”, AET- Conference, <http://abstracts.aetransport.org/paper/index/id/1466/confid/8>, 10.04.2017

- International Monetary Found (2004), “Public-Private Partnerships”, Fiscal Affairs Department, <https://www.imf.org/external/np/fad/2004/pifp/eng/031204.pdf>,10.04.2017
- Kalkınma Bakanlığı (2012), “Kamu Özel İşbirliğine İlişkin Mevzuat”, Kalkınma Bakanlığı, Yatırım Programlama İzleme ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü Kamu Özel İşbirliği Daire Başkanlığı, Ankara, <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KamuOzelIsbirligiMevzuat.aspx>, 24.03.2016
- Karahanoğlu, Yiğit (2012), “Kamu Özel Ortaklığı Modelinin Mali Değerlendirmesi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No. 2, s. 95-125
- Karasu, Koray (2011), “Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesinde Kamu Özel Ortaklığı”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66 (3), s.217-262
- Karasu, Koray (2011), Sağlık Hizmetlerinin Örgütlenmesinde Kamu-Özel Ortaklığı, Sağlık Alanında KÖO Sempozyumu 6-7 Mayıs 2011, Türk Tabipler Birliği Yayınları, Bursa
- Keating, Michael (1998), “Commentary: Public Private Partnership in the US From a European Perspective” Partnership in Urban Governance: European and American Experience , Editör: John Pierre, Macmillian Press, London
- Keşli, Ahmet T.(2009), “Kamu Özel Sektör İşbirliği (PPP) projelerinin Hukuki Rejimi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul
- Manisalı, Ekrem- Kaplanoğlu, S.Burçin(2000), “Yapı İşlet Devret Modelinde Karşılaşılan Riskler ve Değerlendirmesi”, 2. Yapı İşletmesi Kongresi, İzmir
- McKee, Martin- Edwards, Nigel- Atun Rifat, “Public-private partnerships for hospitals” Bulletin of the World Health Organization, 2006; 84, 11, s. 890-89
- Mecek, Gülsevil- Doğan, Mesut- Kaymaz, Ali Rıza (2015), “Yerel Yönetim Hizmetlerinin Finansmanında ve Sunumunda Alternatif Bir Model,: KÖSİ (Kamu Özel Sektör İşbirliği) Uygulamaları”, İdari ve Mali Açından Türkiye’de Yerel Yönetimler, Editörler: Mehmet Mecek, Mesut Doğan, Bekir Parlak, Bekad Yayınları, Antalya, s.481-506
- Ministry of Urban Development Government of India (2016), “Compendium on Public Private Partnership in Urban Infrastructure Case Studies”, Haryana, INDIA, <http://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/library/compendium-public-private-partnerships-urban-infrastructure-%E2%80%93-case-studies>, 02.04.2017
- Moszoro, Marian- Krzyzanowska Magdalena(2011), “İmplementing Public Private Partnership İn Municipalities”, IESE Business School, WP-908
- Mudi, Adamu(2016), “Quantity Surveyor’s Impact: A Panacea to achieving Critical Success Factors in PPP Implementation”, International Journal of Engineering Science Invention, Volume 15, Issue 3, s. 1-9
- National Audit Office (2009), “Performance of PFI Construction”, https://www.nao.org.uk/wp-content/uploads/2009/10/2009_performance_pfi_construction.pdf, 27.04.2016
- Nikolic, Irina A.- Maikisch, Harald (2006), “Public-Private Partnerships and Collaboration in the Health Sector An Overview with Case Studies from Recent European Experience”, HNP Discussion Paper
- OECD (2008), “Public-Private Partnerships: In Pursuit of Risk Sharing and Value for Money”, http://www.oecd-ilibrary.org/governance/public-private-partnerships_9789264046733-en, 02.04.2017
- Özdemir, Dilek, (2004) “1980 Sonrasında Kamu-Özel Sektör Ortaklıkları ve Birlikte Yönetim”, Kent Gündemi, sayı. 6, s.51-58
- Partnerships British, (2003), An Introduction to Public Private Partnerships, , www.partnershipsbc.ca/pdf/An%20Introduction%20to%20P3%20-June03.pdf, 05.03.2015
- Price, David (2011) , “Dünyada Sağlıkta Kamu Özel Ortaklığı: Kavram ve Değişimler”, Toplum ve Hekim, Temmuz-Ağustos, Cilt 26, Sayı 4, s 289-296

- Renda, Andre- Schrefler, Lorna (2006), “Publi -Private Partnerships Models and Trends in the European Union”, DG International Policies of the Union, Economic and Scientific policy, (IP/A/IMCO/SC/2005-161), Brussels
- Satish, D - Shah, Pragma (2009) “A study Of Public Private Partnership Models” The Icfai University Journal of Infrastructure, Vol. VII, No. 1, s.23-37
- Şahin, Mehmet- Uysal, Özge (2012), “Kamu Maliyesine Etkileri Açısından Kamu Özel Sektör Ortaklıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, Maliye Dergisi , Sayı: 162, s. 155-174
- Şahmalı, Erkan (2011), PPP (KÖO) Uygulamaları ve Entegre Sağlık Kampüsleri, İstanbul–26 Ekim 2011, http://www.projeyonetim.com/newsletter/ppp_koo_kamu_ozel_ortakligi_erkansahmali.pdf, 14.01.2016
- Tan, Turgut (1992) , “Kamu Hizmeti İmtiyazından Yap-İşlet-Devret Modeline”, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt: 47 Sayı: 3, s.307-325
- Teisman, Geert R.- Klijn Erik Hans (2000), “Public Private Partnership in European Union: Officially suspect, Embraced in Dailly Practise”, Public Private Partnership –Teoriy and Practise in İnternational Perspective, Edit: Stephen P. Osborne, Routledge, London and New york, 2000, pp.165-186, Aktaran:Mehmet Şahin, Özge Uysal, Kamu Ekonomisi Perspektifinden Kamu Özel Sektör Ortaklıkları, Ekin Yayınevi,Bursa, 2008,s.36
- Tekin, Ali Güner (2008), Kamu özel İşbirlikleri/Ortaklıkları (PPP) &Türkiye Deneyimi, Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, Akara
- Turhan, Mine Kasapoğlu (2011), “Çeşitli Ülkelerdeki Kamu Özel Ortaklığı Uygulamalarının Hukuki Açından Değerlendirilmesi”, Toplum ve Hekim, Cilt 26, Sayı 4, s. 274-288
- Türkiye Büyük Millet Meclisi(2013) 24. Yasama Dönemi, 3. Yasama yılı, Sağlık Bakanlığınca Kamu Özel İşbirliği Modeli ile Tesis Yapıtırılması, Yenilenmesi ve Hizmet Alınması Hakkında Kanun Tasarısı ile Tokat Milletvekili Şükrü Ayalan ve Çankırı Milletvekili İdris Şahin ile 4 Milletvekilinin; Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi ile Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, Muhalefet şerhi
- Ulusoy, Ahmet -Akdemir, Tekin (2009), “Yerel Yönetimler ve Mali Özerlik: Türkiye ve OECD Ülkelerinin Karşılaştırmalı Analizi” Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12 Sayı 21, s.259-287
- United Nations (2008), “Guidebook on Promoting Good Governaanace in Public-Private Partnership”, United Nations Economic Comission For Europe
- United Nations (2011), “A Guidebook on Public-Private Partnership in İnfrastructure, Economic and Social Commission For Asia and the Pasific”
- Usta, Sefa- Bilgiç, Erdal (2016), “Yerel Yönetimlerde Hizmet Sunumu: Kamu Özel Ortaklığı Modeli”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2016/1, Sayı:23, s.249-268
- Uz, Abdullah (2007), “Kamu-Özel Ortaklığı/Public-Private Partnership (PPP) (Kavram ve Hukuksal çerçeve)”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XI, Sayı 1-2, s. 1165-1182
- Zaharioaie, Marina (2012), “The Utility of Using Using Public Private Partnerships For Local Government, Journal of Public Administration”, Finance and Law, Issue 2/2012, s. 17-24

Akıllı Kent İdealine Ulaşmada Büyük Verinin Rolü

Emrah AKDAMAR

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ekonometri Bölümü
emrahakdamar1@gmail.com

ÖZ

Günümüzde hızlı nüfus artışına paralel olarak, özellikle kentlerde yaşayan insan nüfusu da hızla artmaktadır. Dolayısıyla, kentlerin kaynaklarını daha verimli kullanabileceği, bilgi ve iletişim teknolojilerinden etkin yararlanabileceği, çevre ve insan odaklı kent sistemlerine giderek daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Akıllı kent kavramı, veriye dayalı çözüm önerilerini ileri teknoloji ile hayata geçirebilen sistemler sunar. Günümüz bilgi çağında ve yoğun rekabet ortamında önemli bir fırsat olan, akıllı kent idealine ulaşmada, çeşitli gereklilikler bulunmaktadır. Büyük veri ile ona ilişkin yöntem ve teknolojileri etkin bir şekilde kullanmak, bu gerekliliklerin başında gelmektedir. Kentler, büyük veri tanımına uyan yüksek hacim, hız ve çeşitliliğe sahip veriler üretmektedirler. Dolayısıyla, etkin, sürdürülebilir ve akıllı bir kent yaratmada büyük veri ile ona ilişkin yöntem ve teknolojilerin rolünü ortaya koymak bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu amaçla, akıllı kent kavramı, büyük veri kavramı tanımlanmış, ardından büyük veriye ilişkin kullanılan yöntem ve teknolojiler tanıtılmıştır. Son olarak, literatürde kentlere ilişkin gerçekleştirilen büyük veri uygulamaları incelenmiş ve büyük verinin, ona ilişkin yöntem ve teknolojilerle bir bütün olarak ele alınmasının kent uygulamaları açısından daha yararlı olacağı kanısına varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Akıllı kentler, Büyük veri, Nesnelerin interneti, Veri madenciliği, ISO 37120:2014

The Role of Big Data in Reaching Smart City Ideal

Abstract

Today, in parallel with rapid population growth, the population of people living in urban areas is increasing rapidly. Therefore, there is a growing need for environmental and human-focused urban systems, where cities can use resources more efficiently and take advantage of information and communication technologies more effectively. The concept of smart city offers systems that can pass on solutions based on the data to advanced technology. There are various requirements in reaching the ideal of smart city which is an important opportunity in today's information age and intense competition environment. The use of big data and related methods and technologies is at the top of these requirements. Cities generate data with high volume, velocity and variety that fits the definition of big data. Therefore, it is the theme of this paper to put forth big data and the role of the methods and technologies related to it in creating an efficient, sustainable and smart city. For this purpose, the concept of smart city, the concept of big data

has been defined, followed by the methods and technologies that are used in relation to big data. Finally, in the literature, big data applications related to cities have been examined and it has been concluded that the handling of big data as a whole with its related methods and technologies will be more beneficial in terms of urban applications.

Key words: Smart cities, Big data, Internet of things, Data mining, ISO 37120:2014

1. Giriş

Kentler, 21. yüzyılın tanımlayıcı bir olgusu olan kentleşme ile birlikte demografik koşullarda egemen olmuştur. Günümüzde, küresel nüfusun çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Bu demografik değişim, küresel anlamda şehir liderleri için yeni problemler ortaya çıkarmaktadır (1). Akıllı kent kavramı, bu hızlı değişen yeni dünya düzeni içerisinde, vatandaşların hayatını iyileştirmek için geleneksel politikaların ve stratejilerin ötesine geçmesi, teknolojiyi toplumsal yaşamla bütünleştirilmesi ve yaşam kalitesine çözümler sunmada pratikliği nedeniyle dünyada hızlı bir şekilde yaygınlaşmaktadır (2). Akıllı kentler aşırı nüfusun yanında, ulaşım, kirlilik, sürdürülebilirlik, güvenlik, sağlık ve iş dünyası gibi toplumumuzdaki en büyük problemlerle baş etmenin bir konseptidir (3). Akıllı olarak nitelendirilen bu kentler, vatandaşların varlıklarının ve faaliyetlerinin akıllı kombinasyonu üzerine inşa edilmiş; ileriye dönük ekonomiye, insanlara, yönetişime, hareketliliğe, çevreye ve yaşama olumlu bakan kentlerdir. (4). Diğer taraftan bu kentler, kent operasyonlarını daha iyi anlamak, kontrol etmek ve sınırlı kaynakların kullanımını optimize etmek için günümüzde birbirine bağlı tüm bilgileri en iyi şekilde kullanan kentlerdir (5). Bir başka tanıma göre bu kentler, mevcut ve gelecekteki zorlukları çözmek ve yeni hizmetler yaratmak için her yerde bulunan iletişim ağlarının, kablosuz sensör teknolojisinin ve akıllı yönetim sistemlerinin gücünü kullanan kentlerdir (6).

Görüldüğü gibi literatürdeki akıllı kent tanımları içerisinde, “bilgi” ve “teknoloji” kelimeleri sıklıkla kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada, günümüzde önemli bir artış kaydeden ve gün geçtikçe daha da artacak olan veri miktarı, hızı ve çeşitliliği ile bu miktarda, hızda ve çeşitlilikteki veriyi işleyebilecek bilgi teknolojilerinin, akıllı kent vizyonuna ulaşmadaki rolü irdelenmiştir.

2. Akıllı kentler

Giriş kısmında tanımı verilen akıllı kentlerin, literatürde en sık karşılaşılan sınıflandırmaya göre(7); aşağıda sıralanan 6 karakteristiğın akıllı kombinasyonundan oluştuğu söylenebilir (4):

- Akıllı ekonomi: Yazarların, akıllı kentlerin ekonomilerini; inovasyon ruhuna, girişimciliğe, işgücü piyasasının esnekliğine, uluslararası piyasaya entegrasyona ve dönüşüm kabiliyetine bağladığı bir yönünü ifade eder.

- Akıllı insan: Esneklik, yaratıcılık, hoşgörü, kozmopolitlik ve kamusal yaşama katılım ile bağlantılı olan insan ve sosyal sermayenin niteliğinin ifadesidir.
- Akıllı yönetim: Karar alma süreçlerine katılım, yönetim sistemlerinin şeffaflığı, kamu hizmetlerinin varlığı ve siyasi stratejilerin kalitesi ile ilgilidir.
- Akıllı hareketlilik: Yerel erişilebilirlik, bilgi ve iletişim teknolojilerinin varlığı, modern, sürdürülebilir ve güvenli ulaşım sistemlerini ifade eder.
- Akıllı çevre: Doğal koşulların çekiciliği, kirliliğin olmaması ve kaynakların sürdürülebilir yönetimi açısından anlaşılması gereken bir karakteristiktir.
- Akıllı yaşam: Kültürel ve eğitimsel hizmetlerin bulunabilirliği, turistik yerler, sosyal uyum, sağlıklı çevre, kişisel güvenlik ve konut bakımından hayal edilen ve ölçülen yaşam kalitesini kapsamaktadır.(7)

Akıllı kentlere olan eğilimi arttıran etkenler ise şu şekilde sıralanabilir (6):

- Kentler, yetenekler noktasında, giderek artan küresel bir rekabet içerisindedirler.
- Büyüyen kentsel nüfus şehir altyapısını ve kaynakları baskı altına almaktadır.
- İklim değişikliği enerji verimliliğini acil bir konu haline getirmektedir.
- Kentler, dijital paylaşımı kapsayan hizmetler sağlamalıdır.
- Patlama yaşanan veri sayısı, teknolojinin kentlerde yaygınlaşmasını gerekli kılmaktadır.

Akıllı kent halen geleceğe ilişkin bir vizyondur. IDC Government Insights, kentlerin bu vizyon doğrultusunda hareket etmesine yardımcı olmak için aşağıda detayları açıklanan şekliyle bir akıllı kent geliştirme modeli önermiştir. Bu modelin aşamaları şu şekilde sıralanmaktadır (6):

- Özel bir bölüm kurulması: Akıllı kente ilişkin, özel, planlama ve proje bazlı ayrı bir bölüm oluşturulması.
- Fırsatçılık: Projelerin dağıtılması, departmanlar arası ve bölümler arası proaktif iş birliği, kilit paydaşların başlangıç stratejisi etrafında toplanması; stratejinin benimsenmesi için engellerin tanımlanması.
- Tekrar edilebilirlik: Entegrasyon için projelerin, olayların ve süreçlerin tekrarlanması.

- Yönetim: İş / veri akışı için formal sistemler, yerinde teknoloji, standartlar, sonuçlara dayanan performans yönetimi, değişim kültürü, bütçeler, bilgi teknolojileri yatırımı ve yönetim yapısı gibi yönetsel işleyişlerin sürdürülmesini ön gören bir aşamadır.
- Optimizasyon: Sürdürülebilir şehir içi platformların; çevik, sürekli gelişen stratejilerin; bilgi teknolojileri ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesi; entegre sistem içinde özerklik sağlanması ve farklılaşmayı sağlayan üstün sonuçlar elde edilmesi, bu aşamadaki hedeftir.

Literatürdeki tanımlamalarından da anlaşılacağı üzere, akıllı kent idealine ulaşmak için bazı gereksinimler bulunmaktadır. Şüphesiz ki önemli gereksinimlerden biri, akıllı süreçler geliştirmek, mevcut süreçlerin etkinliğini ve verimini arttırmak için veri odaklı yönetim yaklaşımı benimsemektir. Bu konuda bir örnek olarak, Uluslararası Standardizasyon Organizasyonu- Intenational Organization for Standardization (ISO), Uluslararası ISO 37120:2014 *Toplulukların sürdürülebilir kalkınması şehir hizmetleri ve yaşam kalitesi göstergeleri standardı* ile kentlere yardımcı olmaktadır. Söz konusu standart, büyüklüğüne ve konumuna bakılmaksızın, her türlü şehir, belediye veya yerel yönetimin karşılaştırılabilir ve doğrulanabilir bir şekilde performansını ölçmek için kullanılabilir (8). Standart içerisinde, 17 adet anahtar performans göstergesi, 100 adet alt gösterge ve 39 adet profil göstergesine yer verilmiştir (9). Standart içerisinde yer alan göstergeler ve alt gösterge sayıları Tablo 1.'deki gibidir.

Söz konusu standarda, bu çalışmada büyük verinin ve ona ilişkin yöntem/teknolojilerin önemine bir örnek teşkil etmesi için değinilmiştir. Kent göstergelerine ilişkin ISO 37120:2014 standardı haricinde çok sayıda çalışma mevcuttur. The Cities Alliance projesi (10), Dünya Sağlık Örgütü tarafından yürütülen Sağlıklı Kentler Projesi (11), Metropolis projesi (12), Uluslararası Yerel Çevre Girişimleri Merkezi- International Center for Local Environmental Initiatives projesi (13), Uluslararası Şehir/İlçe Yönetim Ortaklığı- International City/County Management Association projesi (14), bu çalışmalardan bir kaçıdır. Kent göstergelerine ilişkin tüm çalışmalar, büyük verinin tam manası ile anlaşılmasını ve ona ilişkin yöntem/teknolojilerin kullanılmasını gerekli kılmaktadır.

Tablo 1. ISO 37120:2014 Anahtar Performans Göstergeleri ve Alt Gösterge Sayıları

	Profil Göstergeleri	39 Adet
	Anahtar Performans Göstergeleri	Alt Gösterge Sayısı
1	Ekonomi	7
2	Eğitim	7
3	Enerji	7
4	Çevre	8
5	Finans	4
6	Yangın ve Acil Müdahale	6
7	Yönetim	6
8	Sağlık	7
9	Rekreasyon	2
10	Güvenlik	5
11	Barınma	3
12	Katı atık	10
13	Telekomünikasyon ve İnovasyon	3
14	Ulaşım	9
15	Şehir planlaması	4
16	Atık su	5
17	Su ve Sanitasyon	7
	TOPLAM	139

Göstergelere ilişkin verilerin elde edilebileceği kaynaklar Tablo 2.'de verilmiştir. Söz konusu göstergeler incelendiğinde, göstergeleri oluşturan verilerin birbirinden çok farklı (kurumlar, kuruluşlar, araştırma şirketleri vb.) kaynaklarda tutuldukları, başka bir deyişle yüksek çeşitliliğe sahip oldukları görülmektedir. Ayrıca söz konusu veriler, yüksek çeşitliliğin yanında, yüksek hacim ve hıza da sahiptir. Bu özelliğe sahip verilerden yararlanabilmenin yolu, büyük veri kavramı ile ona ilişkin yöntemleri / teknolojileri anlamak ve kullanmaktan geçmektedir.

Tablo 2. ISO 37120:2014 Göstergelerine ilişkin veri kaynakları

Anahtar Performans Göstergeleri	Kaynak
Ekonomi	İlgili bakanlıklar, Patent ofisleri
Eğitim	İlgili bakanlıklar, Anketler ve Sayımlar, Okullar
Enerji	İlgili bakanlıklar, Uluslararası Enerji Ajansı, Dünya Bankası
Çevre	İlgili bakanlıklar, Hava kalitesi izleme yetkilileri ve Ekipmanları
Finans	İlgili bakanlıklar, Kurumlar
Yangın ve Acil Müdahale	İlgili bakanlıklar, Sigorta şirketleri, Afet yönetim merkezleri
Yönetim	İlgili bakanlıklar, Yerel yetkililer
Sağlık	İlgili bakanlıklar, Hastaneler, Sağlık kurumları
Rekreasyon	İlgili bakanlıklar, Şehir planlama departmanları
Güvenlik	İlgili bakanlıklar, Polis, Diğer kolluk kuvvetleri
Barınma	İlgili bakanlıklar, Anketler ve Sayımlar, İlgili dernekler
Katı atık	İlgili bakanlıklar, Belediye atık tesisleri
Telekomünikasyon ve İnovasyon	İlgili bakanlıklar, İnternet sağlayıcılar

Ulaşım	İlgili bakanlıklar, Ulaşım master planları, Hava fotoğrafçılığı
Şehir planlaması	İlgili bakanlıklar, Park ve bahçeler, Planlama departmanları
Atık su	İlgili bakanlıklar, Atık su servisleri
Su ve Sanitasyon	İlgili bakanlıklar, Su tedarik şirketleri

3. Büyük veri

Büyük verinin, çok sayıda veriyi ifade ettiğine inanılsa da; gerçekte, veri miktarından çok daha fazlasını ifade eder. Önde gelen bilişim endüstrisi araştırma grubu Gartner, büyük veriyi, gelişmiş karar almayı sağlama, süreç optimizasyonu ve bilgi keşfi için yeni işleme biçimlerine gereksinim duyan, yüksek hacimli, yüksek hızlı ve/veya yüksek çeşitliliğe sahip bilgi kaynakları olarak tanımlamıştır (15). International Data Corporation (IDC) de Gartner ile benzer olarak verinin hacmi, çeşitliliği ve hızı üzerinde durmuş ve büyük veri teknolojilerinin; yüksek hızla gelen, büyük hacimdeki ve çok çeşitli verilerden ekonomik değer ortaya çıkaran yeni nesil teknoloji ve mimarileri ifade ettiğini belirtmişlerdir (16). Benzer şekilde, National Institute of Standards and Technology (NIST), büyük verinin bu 3 karakteristiğine vurgu yaparak; verimli depolama, manipülasyon ve analiz için ölçeklenebilir bir mimari gerektiren, öncelikli olarak hacim, hız, çeşitlilik ve/veya değişkenlik karakteristiklerine sahip kapsamlı veri setlerinin büyük veri olarak nitelendirilebileceğini kaydetmişlerdir (17). Berkeley Üniversitesi veri bilimi blogunda, yayıncılık, moda, gıda, otomobil, ilaç, pazarlama gibi çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 40'dan fazla üst düzey yönetici ve profesyonelle “Büyük veri nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Big data-startup CEO’su Mark van Rijmenam, büyük verinin yalnızca hacim ile ilgili olmadığını, daha çok, farklı veri setlerinin birleştirilip gerçek zamanlı analiz edilmesi ve organizasyonunuz için bir anlayış oluşturulması ile ilgili olduğunu ifade etmiştir. Del Monte Foods’un CEO’su Timothy Weaver ise; tanımını hacim, çeşitlilik ve hız üzerine kurmuş ve çok sayıda farklı verinin hızla ve farklı yapılarla gelmesinin büyük veriyi oluşturduğunu belirtmiştir. Datahero’nun CEO’su Chris Neumann ise; zaman geçtikçe büyük veri tanımında, hacim, hız ve çeşitliliğin daha yaygın kullanılır olduğunu ve bu durumun bugün de böyle devam ettiğini kaydetmiştir (18).

Hacim; literatürdeki İngilizce karşılığı ile “volume”, tahmin edileceği üzere verinin miktarı ile ilgili bir karakteristiğidir. Üretilen veri hacmi, günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle giderek artmaktadır. Yaşadığımız çağda, veri miktarının exabyte (EB) ve zettabyte (ZB) ölçülmesi beklenmektedir (19). Büyük verinin diğer bir karakteristiği olan çeşitlilik, İngilizce karşılığı ile Variety, büyük verinin çok sayıda farklı kaynaktan çeşitli formatlarda ve yapılarda gelebileceğini ifade eder (20). Büyük verinin üçüncü karakteristiği olan hız, İngilizce karşılığı ile Velocity, verinin artan bir hızda akışı olarak ifade edilebilir. Gerçek zamanlı olarak, yüksek hızda üretilen verilerin kontrol altına alınması ve anlamlı sonuçlar verecek analitik araçların geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Şekil 1’de, İngilizce karşılıklarının baş harfleri dolayısıyla, büyük verinin 3 V’si olarak ifade edilen, hacim (Volume), çeşitlilik (Variety) ve hız (Velocity) karakteristikleri gösterilmektedir.

Şekil 1. Büyük Verinin 3V'si (21)

Büyük veriden, karakteristik özellikleri (hacim, çeşitlilik, hız, vs.) sebebiyle, geleneksel yöntem ve teknolojiler kullanılarak yararlanılması oldukça zordur. Bu nedenle zaman içerisinde, büyük veriden fayda sağlayabilmek amacıyla, çeşitli yöntem ve teknolojiler gelişmiştir. Bu çalışmada, büyük veri ile ilişkili yöntem ve teknolojilerin akıllı kent süreçleri geliştirmek için nasıl kullanıldığı, literatürdeki uygulamalara dayanarak irdelenmiştir.

3.1. Büyük Veri ile İlişkili Yöntem ve Teknolojiler

Büyük veriden, karakteristik özellikleri (hacim, çeşitlilik, hız, vs.) sebebiyle, geleneksel yöntem ve teknolojiler kullanılarak yararlanılması oldukça zordur. Bu nedenle zaman içerisinde, büyük veriden fayda sağlayabilmek amacıyla, çeşitli yöntem ve teknolojiler gelişmiştir.

Bu yöntemlerden biri olan veri madenciliği, büyük veri tabanlarındaki gizli bilgi ve yapıyı açığa çıkarmak için çok sayıda veri analizi aracını kullanan bir süreçtir (22). Veri madenciliği, kimi kişilerce veri tabanlarında bilgi keşfi- *knowledge discovery from database (KDD)* sürecinin tamamı ile aynı anlamda kullanılmaktayken, bir takım kişilerce ise; bilgi keşif sürecinin basit ve temel bir adımı olarak nitelendirilmektedir. Bilgi keşfi süreci aşağıdaki adımlardan oluşmaktadır (23) :

1. Verilerin temizlenmesi (gürültülü ve tutarsız bilginin temizlenmesi)
2. Verilerin birleştirilmesi (çok sayıda veri kaynağının birleştirilmesi)
3. Verilerin seçilmesi (analize uygun verilerin veri tabanından seçilmesi)
4. Verilerin dönüşümü (verilerin analiz süreçleri için uygun formlara dönüştürülmesi)
5. Veri madenciliği (örüntülerin ortaya çıkarılması için uygulanan tüm yöntemler)
6. Örüntülerin değerlendirilmesi (gerçek bilgiyi temsil eden ilginç örüntülerin teşhisi)

7. Gerçek bilginin sunumu (Ortaya çıkan sonuçların görselleştirilmesi, çeşitli sunum teknikleriyle kullanıcıya aktarılması)

Veri madenciliği, büyük veriden işe yarar bilgi çıkarmada, yol gösterici yöntem ve teknikler barındıran bir süreç olmasına karşın, bu sürecin günümüz teknolojisi ile desteklenmesi ve güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde KDD kapsamında sayılan adımların pratik hayata entegrasyonu mümkün olmayacaktır.

Büyük veri analitiğinde önemli yere sahip olan teknolojilerden biri Hadoop'tur. Apache Hadoop yazılım kütüphanesi, basit programlama modellerini kullanarak, bilgisayar kümeleri arasında, büyük veri setlerinin dağıtık işlemlerine izin veren bir çerçevedir. Bir sunucudan binlerce makineye, hesaplama ve depolama olanağı yaratmak için tasarlanmıştır (24).

Hadoop şu üç ana kaynaktan oluşmaktadır (25) :

Hadoop dağıtık dosya sistemi - *Hadoop distributed file system(HDFS)*: Hadoop kümesi içerisinde verilerin depolandığı sistemdir.

MapReduce programlama platformu: Bu programlama modeli, genellikle dağıtılmış, eş zamanlı uygulamalar geliştirmeye ilişkin pek çok programlama zorunluluğu olmaksızın, büyük veri setlerini işlemek için uygulamalar geliştirmek için bir yol sağlamıştır (26).

Hadoop ekosistemi: Veri depolamak veya organize etmek ve hadoop çalıştıran makineleri yönetmek için MapReduce ve HDFS'nin yanında kullanılan veya görev yapan bir araç koleksiyonudur. Örneğin; Hadoop ekosistemi içerisinde, büyük tablolar için yapılandırılmış veriyi depolamayı destekleyen, ölçeklenebilir, dağıtık veri tabanı sunan "HBase", veri özetleme ve geçici sorgulama sağlayan bir veri ambarı altyapısı sunan "Hive", bir üst düzey veri akışı dili ve paralel hesaplama yürütme çerçevesi sunan "Pig", ölçeklenebilir bir makine öğrenmesi ve veri madenciliği kütüphanesi sunan "Mahout" ve benzeri projeler yer almaktadır (24).

Verinin büyümesi ve buna ilişkin yöntem ve teknolojilerin gelişmesi ile birlikte, ilgi çekici yeni çalışma alanları ortaya çıkmaktadır. Bazı belli başlı alanlar şunlardır:

Makine öğrenmesi (Machine Learning): Bilgisayarların, algılayıcılardan veya veri tabanlarından gelen veriye dayalı olarak öğrenmesini olanaklı kılan algoritmaların tasarım ve

geliştirme süreçlerini konu edinen bir bilim dalıdır. Makine öğreniminin odaklandığı konu, bilgisayarlara karmaşık örüntüleri algılama ve veriye dayalı akılcı karar verebilme becerisi kazandırmaktır. (27)

Doğal dil işleme (Natural Language Processing): Doğal dil işleme, doğal dil metninin veya konuşmalarının anlaşılması ve işlenmesi için bilgisayarların nasıl işe yarar bir şekilde kullanılabileceğini araştıran bir uygulama ve araştırma alanıdır (28).

Görselleştirme (Visualization): Eldeki verilerin ortaya koyduğu bilginin anlaşılması için var olan en etkili yöntemlerden biri görselleştirmedir. Bu sebeple zaman içerisinde önemli görselleştirme araç ve teknolojileri geliştirilmiştir. Gephi, ham bağlantı ve düğüm verilerinden ağ görselleştirmesi yapan açık kaynak kodlu bir Java uygulamasıdır. Processing, genel amaçlı interaktif web görselleştirmesi sunan popüler bir araçtır. Protovis, kullanılmaya hazır görselleştirme öğeleri barındıran kapsamlı bir JavaScript çerçevesidir. Fusion tables, Google tarafından çıkarılan büyük miktarda veriyi tablolarda depolamaya olanak tanıyan ve bilgiyi görselleştirmek ve işlemek için araçlar sunan online bir sistemdir. Başlangıçta grafik çizme ve görselleştirme için geleneksel masaüstü uygulaması olarak ortaya çıkan Tableau; daha sonra, online yayıncılık ve içerik düzenleme için desteklenmiştir (29).

Nesnelerin interneti (Internet of Things): Nesnelerin interneti paradigması, bizi çevreleyen pek çok nesnenin bir şekilde ağ üzerinde yer alacağını ifade eder (30). Bugün kabaca, internet erişimi olan 1,5 milyar bilgisayar ve 1 milyarın üzerinde cep telefonu bulunmaktadır. Günümüzdeki “Bilgisayarların interneti” 2020 yılında, 50 ile 100 milyar cihazın internete bağlanmasıyla “Nesnelerin İnterneti” halini alacaktır (31). Business Insider tarafından 2015 yılında Nesnelerin İnterneti ile ilgili yayınlanan raporda çok dikkat çekici bir tahmin yer almaktadır. 2019 yılı itibariyle nesnelerin birbirine bağlanmasıyla ortaya küresel ölçekte 1,7 trilyon dolarlık bir pazar ortaya çıkacağı ön görülmektedir. İşte bu nedenle dev şirketler, nesnelerin interneti ile ilgili; akıllı şehirler, akıllı evler, akıllı binalar kısacası akıllı sistemler başlıklarında çalışmalar yürütmektedirler. Bir yandan fiziksel olarak cihazları birbirine bağlayabilmek için donanım boyutunda çalışmalar yapılırken bir yandan da bu cihazlardan elde edilen verilerin kayıt altına alınması ve analiz edilerek büyük verinin yararlı hale getirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır (32).

Bulut Bilişim (Cloud Computing): Bulut bilişim, yeni bir teknoloji olarak değil, bilgi teknolojileri kaynaklarını sunmak için yeni bir model olarak değerlendirilebilir. Kullanıcıların, sonsuz miktarda bilgi işlem kaynağına erişebileceği bir modeldir. Bulut bilişim ile bilişimin gücü, hiçbir taahhüt vermeden kullanılabilir. Tıpkı, tüketilen kadar elektrik veya su ödendiği gibi bu model, çoğunlukla insanlara sunulan kamu hizmetlerinden yararlanmaya benzetilmektedir (33).

4. Kentlere İlişkin Büyük Veri Uygulamaları

Michael Batty, "Big data, smart cities and city planning." adlı makalesinde, büyük verinin kentler için kısa dönemde nasıl yönetilebileceği üzerinde durmuş ve Londra toplu taşıma sisteminde kullanılan akıllı seyahat kartları verilerini ele alarak, toplu taşıma sistemini iyileştirmek için gerekli olan yeni teori ve analizleri göstermiştir (34). Lois Battencourt, "The uses of big data in cities" adlı makalesinde, büyük verinin kent planlaması için nasıl yararlı bir şekilde kullanılacağını araştırmış ve kent politikalarıyla koordineli yeni veri kaynaklarının, asırlık kentsel sorunlara çözümler getirmek için bazı mühendislik prensiplerine uygulanabilir olduğunu göstermiştir (35). Vilajosana ve arkadaşları, "Bootstrapping smart cities through a self-sustainable model based on big data flows" adlı makalelerinde, sürdürülebilir akıllı kentler için mevcut bilgi ve iletişim teknolojilerini ve bazı örneklerini göstermişlerdir (36). Khan, Anjum ve Kiani, "Cloud based big data analytics for smart future cities." adlı makalelerinde, akıllı kentlerle ilgili teorik perpektif sunmuşlar ve bulut bilişim tabanlı, büyük veri işleme ve analiz sürecini ele almışlardır. Bu sürecin, geleceğin akıllı kentlerinde karar destek sistemi ve istihbarat için geliştirilebileceğini belirtmişlerdir (37). Rabari ve Stroper, "The digital skin of cities: urban theory and research in the age of the sensed and metered city, ubiquitous computing and big data" adlı makalelerinde, kentin sensörlerden ve ölçülen diğer çevresel faktörlerden oluşan dijital yüzünden bahsetmişler ve bu konunun kent teorileri ve araştırmalarında yeni sorular ortaya çıkardığını vurgulamışlardır (38). Kitchin, "The real-time city? Big data and smart urbanism" adlı makalesinde, biraz geçmişe odaklanarak, kentlerin büyük veri üretiminde kullandığı dijital araç ve altyapıyı nasıl birarada kullanabildiğine ilişkin bir dizi örnek sunmuştur (39). Suciü ve arkadaşları, "Smart cities built on resilient cloud computing and secure internet of things" adlı makalelerinde, bulut bilişim ve nesnelerin internetinin bilgi işlem teknolojilerinin geleceği için önemini vurgulamış, heterojen bir biçimde hızla akan verileri otomatik olarak yönetecek ve analiz edecek bulut tabanlı servisler için bir çerçeve sunmuşlardır (40). Bonomi ve arkadaşları,

“Fog computing and its role in the internet of things” adlı makalelerinde sis bilişimi ve onun karakteristiklerini tanımlamışlar ve bu karakteristiklerin sis bilişimi, nesnelerin interneti uygulama ve servislerine (akıllı kentler gibi) uygun bir platform haline getirdiğini savunmuşlardır (41). Zanella ve arkadaşları, “Internet of things for smart cities” adlı makalelerinde, özellikle “kentlerdeki nesnelerin interneti” sistemi üzerinde durmuşlar ve bu sistemin ileri iletişim teknolojilerinden yararlanarak kent yönetimine değer kattığını belirtmişlerdir. Ayrıca bu makalede, kentlerdeki nesnelerin internetine ilişkin teknolojiler, mimariler ve protokollerle ilgili araştırmalar sunulmaktadır. Son olarak, Padova akıllı kent projesi kapsamında ortaya çıkan pratikler ve teknik çözümlere yer verilmiştir (42). Vlacheas ve arkadaşları, “Enabling smart cities through a cognitive management framework for the internet of things” adlı makalelerinde, bağlı nesnelere arasındaki heterojenlik ve ilgili hizmetlerin güvenilir olmayan yapısı gibi; nesnelerin internetinin alacağı önemli rollere engel teşkil edebilecek bazı ana konuları tanımlamışlardır. Bu sorunları çözmek için bilişsel yönetim çerçevesi dinamik olarak değişen, gerçek dünya nesnelere sanallaştırılmış ortamda temsil edilmesi gerektiğini teklif etmişlerdir (43). Jin ve arkadaşları, “An information framework for creating a smart city through internet of things” adlı makalelerinde, akıllı kentlerin, nesnelerin interneti üzerinden gerçekleştirilmesi için bir çerçeve sunmuşlardır. Bu çerçevede, veri yönetimi ve ilgili sistem ve servislerin bulut tabanlı entegrasyonu esas alınmıştır (44). Perera ve arkadaşları, “Sensing as a service model for smart cities supported by internet of things” adlı makalelerinde, bir hizmet modeli olarak nesnelerin internetini, teknolojik, ekonomik ve sosyal perspektiften araştırmışlar ve konu ile ilgili fırsatları tespit etmeye çalışmışlardır (45). Sanchez ve arkadaşları, “Smartsantander: The meeting point between future internet research and experimentation and the smart cities.” adlı makalelerinde, Smartsantander projesini tanıtmaktadırlar. Smartsantander projesi, dünya kenti ölçeğinde, akıllı kentler için tipik uygulamaları ve servisleri destekleyen bir deneysel araştırma tesisi önermektedir (46). Jara, Genoud ve Bocchi, “Big data for smart cities with KNIME a real experience in the SmartSantander testbed” adlı makalelerinde akıllı kentlerde büyük veri analitiği kullanımına örnek olarak Smartsantander projesi verilerini kullanmışlar ve trafik davranışıyla Santander şehrinin sıcaklığı arasında bir ilişki tespit etmişlerdir (47). Khan ve arkadaşları, “Towards cloud based big data analytics for smart future cities.” adlı makalelerinde, akıllı kentler için bulut bilişim tabanlı büyük veri analitiği ile ilgili teorik ve deneysel perpektif sunmuşlar ve büyük veri analizi için analitik hizmet etkinliğini göstermek üzere bir prototip tasarlamışlardır.

Prototip, Hadoop ve Spark ile uygulamaya konmuş ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Suç ve güvenlik, ekonomi ve istihdam göstergelerine ilişkin veriler ele alınmış, zaman içerisindeki pozitif ve negatif eğilimleri gözlemlenmiştir (48). Ji ve arkadaşları, “A cloud-based car parking middleware for IoT-based smart cities: design and implementation” adlı makalelerinde, nesnelerin interneti kavramının önemli bir uygulaması olarak, akıllı kentlerde bulut tabanlı akıllı araba park servisi konseptini sunmuşlardır (49). Strohbach ve arkadaşları, “Towards a big data analytics framework for IoT and smart city applications” adlı makalelerinde, büyük veri ve nesnelerin interneti konularına genel bir bakış sunmuşlar, akıllı şebekeler alanında bir vaka çalışması yaparak büyük veri analitiği gibi konu ile ilişkili üst düzey gereksinimleri göstermişlerdir (50). Munoz ve arkadaşları, “Smart Cities at the Forefront of the Future Internet” adlı makalelerinde, nesnelerin interneti ve internet hizmetlerinin, akıllı kentleri, bir açık yenilik platformuna dönüştürebileceğini tartışmışlardır (51).

5. Sonuç

Bu çalışmada, büyük verinin akıllı kent idealine ulaşmadaki rolünü anlamak amacı ile öncelikle akıllı kent kavramına ilişkin tanımlamalara yer verilmiş ardından akıllı kentlerin büyük veri ile ilişkisini ortaya koymak adına ISO 37120:2014 Standardı örnek olarak kullanılmıştır. Daha sonra büyük veri kavramı ile onunla ilişkin yöntem ve teknolojiler tanıtılmıştır. Son olarak literatür taraması ile; kentlere ilişkin büyük veri uygulamaları irdelenmiştir. Literatürdeki çalışmalar detaylı olarak incelendiğinde, kentlere ilişkin büyük veri uygulamaları ile ilgilenen yönetici ve akademisyenlerin, kentlerin sürdürülebilir kalkınması ve akıllandırılması noktasında, büyük verinin önemli bir rol oynadığını savundukları görülmektedir. Diğer taraftan, büyük veri ile ilişkili olarak; nesnelerin interneti, bulut bilişim, makine öğrenmesi ve veri madenciliği gibi yöntem ve teknolojilerin; geleceğin kentlerini yönetmek, hizmet etkinliğini ve verimliliğini arttırmak, Ar-Ge ve inovasyon çalışmalarını tetiklemek, yeni ürün ve hizmetler üretmek ile ilgili önemi anlaşılmaktadır. Dolayısıyla büyük veriyi, ona ilişkin yöntem ve teknolojiler ile bir bütün olarak ele alıp kent süreçlerine entegre etmek, akıllı kent idealine ulaşmada önemli yarar sağlayacaktır.

Kaynakça

- (1) McCarney P., “The evolution of global city indicators and ISO37120: The first international standard on city indicators”, *Statistical Journal of the IAOS*, 31, 2015, s. 103– 110
- (2) Singh B., “Smart city-smart life”, Dubai Expo 2020, *Middle East Journal of Business Volume 10, Issue 4*, Ekim 2015
- (3) Abella A., Criado M.O. and Heredero C. P., “Information reuse in smart cities’ Ecosystems”, *el profesional de la información*, noviembre-diciembre, v. 24, n. 6., 2015
- (4) Giffinger R., Christian F., Hans K., Robert K., Nataša P.M., Evert M., *Smart cities: Ranking of European medium-sized cities*. Vienna, Austria: Centre of Regional Science (SRF), Vienna University of Technology, 2007.
- (5) <http://www-03.ibm.com/press/us/en/pressrelease/27791.wss> (Erişim Tarihi: 29.11.2016)
- (6) Clarke R. Y., “Smart Cities and the Internet of Everything: The Foundation for Delivering Next-Generation Citizen Services”, *IDC Government Insight*, 2013.
- (7) Vanolo A., “Smartmentality: The Smart City as Disciplinary Strategy”, *Urban Studies*, 2013, s.1-16
- (8) http://www.iso.org/iso/catalogue_detail?csnumber=62436 (Erişim tarihi: 09.11.2016)
- (9) <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:37120:ed-1:v1:en> (Erişim tarihi: 09.11.2016)
- (10) <http://www.citiesalliance.org/monitoring-performance> (Erişim Tarihi: 29.11.2016)
- (11) <http://www.euro.who.int/en/home> (Erişim Tarihi: 29.11.2016)
- (12) <https://www.uclg.org/en/organisation/about> (Erişim Tarihi: 29.11.2016)
- (13) <http://www.iclei.org/> (Erişim Tarihi: 29.11.2016)
- (14) <http://icma.org/en/icma/home> (Erişim Tarihi: 29.11.2016)
- (15) Wessler M., OCP & CISSP, *Big Data Analytics For Dummies*, Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2013
- (16) Gantz J., Reinsel D., “Extracting value from chaos”, *IDC iview* (1142), 2011
- (17) NIST Big Data Public Working Group, *Big data interoperability framework: Definitions*, National Institute of Standards and Technology(NIST), 2015
- (18) <http://datascience.berkeley.edu/what-is-big-data/>
- (19) Davis K. and Patterson D., *Ethics of Big Data*, Published by O’Reilly Media, Inc., 2012,
- (20) Mitchel I., Locke M., Wilson M., Fuller A., *White Book of Big Data*, Fujitsu Services Ltd., 2012
- (21) Russom P., *Big Data Analytics*, TDWI Best Practice Report, TDWI research,
- (22) Oğuzlar A., *Veri Madencilğine Giriş*, Ekin Kitapevi, 2004.
- (23) Han J., Pei J., and Kamber M., *Data mining: concepts and techniques*. Elsevier Inc., 2012.
- (24) <http://hadoop.apache.org/> (Erişim tarihi: 06.10.2016)
- (25) Sitto K., Presser M., *Field Guide to Hadoop: An Introduction to Hadoop, Its Ecosystem, and Aligned Technologies*, O’Reilly Media Inc., 2015
- (26) Grover M., Malaska T., Seidman J. & Shapira G., *Hadoop Application Architectures Designing real-world big data applications*, O’REILLY, 2015.

- (27) https://tr.wikipedia.org/wiki/Makine_öğrenimi (Erişim tarihi: 07.10.2016)
- (28) Chowdhury G. G., “Natural Language Processing”, *Annual Review of Information Science and Technology*, Vol: 37, Issue 1 2003 , s. 51–89
- (29) Warden P., *Big Data Glossary: A Guide to New Generation of Data Tools*, O’Reilly Media Inc., 2011.
- (30) Gubbi J., Buyya R., Marusic S. , Palaniswami M., “Internet of Things (IoT): A vision, architectural elements, and future directions”, *Future Generation Computer Systems*, 29, 2013, s. 1645–1660
- (31) Sundmaecker H., Guillemin P., Friess P., Woelfflé S., *Vision and Challenges for Realising the Internet of Things*, CERP(Cluster of European Research Project on the Internet of Things), European Commission - Information Society and Media DG, 2010.
- (32) <http://www.akillikentler.org/detay/22/6/gelecek-nesnelerin-internetinde.html> (Erişim Tarihi: 10.10.2016)
- (33) Sharma N., Perniu L., Chong R.F., Iyer A, Nandan C., Mitea A.C., Nonvinkere M., Danubianu M., *Database Fundamentals A book for the community by the community*, IBM Corporation, First Edition, 2010
- (34) Batty M., "Big data, smart cities and city planning." *Dialogues in Human Geography* 3.3 (2013): 274-279.
- (35) Bettencourt L. M. (2014). The uses of big data in cities. *Big Data*, 2(1), 12-22.
- (36) Vilajosana I., Llosa J., Martinez B., Domingo-Prieto M., Angles A., & Vilajosana X. (2013). Bootstrapping smart cities through a self-sustainable model based on big data flows. *IEEE Communications Magazine*, 51(6), 128-134.
- (37) Khan, Z., Anjum A., & Kiani S. L. (2013, December). Cloud based big data analytics for smart future cities. In *Proceedings of the 2013 IEEE/ACM 6th international conference on utility and cloud computing* (pp. 381-386). IEEE Computer Society.
- (38) Rabari C., & Storper M. (2014). The digital skin of cities: urban theory and research in the age of the sensed and metered city, ubiquitous computing and big data. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, rsu021. 2011
- (39) Kitchin R. (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism. *GeoJournal*, 79(1), 1-14.
- (40) Suciü G., Vulpe A., Halunga S., Fratu O., Todoran G., & Suciü V. (2013, May). Smart cities built on resilient cloud computing and secure internet of things. In *2013 19th International Conference on Control Systems and Computer Science* (pp. 513-518). IEEE.
- (41) Bonomi F., Milito R., Zhu J., & Addepalli S. (2012, August). Fog computing and its role in the internet of things. In *Proceedings of the first edition of the MCC workshop on Mobile cloud computing* (pp. 13-16). ACM.
- (42) Zanella A., Bui N., Castellani A., Vangelista L., & Zorzi M. (2014). Internet of things for smart cities. *IEEE Internet of Things Journal*, 1(1), 22-32.
- (43) Vlacheas P., Giaffreda R., Stavroulaki V., Kelaidonis D., Foteinos V., Poullos G., & Moessner K. (2013). Enabling smart cities through a cognitive management framework for the internet of things. *IEEE communications magazine*, 51(6), 102-111.
- (44) Jin J., Gubbi J., Marusic S., & Palaniswami M. (2014). An information framework for creating a smart city through internet of things. *IEEE Internet of Things Journal*, 1(2), 112-121
- (45) Perera C., Zaslavsky A., Christen P., & Georgakopoulos D. (2014). Sensing as a service model for smart cities supported by internet of things. *Transactions on Emerging Telecommunications Technologies*, 25(1), 81-93.
- (46) Sanchez L., Galache J. A., Gutierrez V., Hernandez J. M., Bernat J., Gluhak A., & Garcia T. (2011, June). Smartsantander: The meeting point between future internet research and experimentation and the smart cities. In *Future Network & Mobile Summit (FutureNetw)*, 2011 (pp. 1-8). IEEE.

- (47) Jara A. J., Genoud D., & Bocchi Y. (2015). Big data for smart cities with KNIME a real experience in the SmartSantander testbed. *Software: Practice and Experience*, 45(8), 1145-1160.
- (48) Khan Z., Anjum A., Soomro K., & Tahir M. A. (2015). Towards cloud based big data analytics for smart future cities. *Journal of Cloud Computing*, 4(1), 1.
- (49) Ji Z., Ganchev I., O'Droma M., Zhao L., & Zhang X. (2014). A cloud-based car parking middleware for IoT-based smart cities: design and implementation. *Sensors*, 14(12), 22372-22393.
- (50) Strohbach M., Ziekow H., Gazis V., & Akiva N., Towards a big data analytics framework for IoT and smart city applications. In *Modeling and Processing for Next-Generation Big-Data Technologies* (pp. 257-282). Springer International Publishing, 2015
- (51) Muñoz H. J. M., Vercher J. B., Muñoz L., Galache J. A., Presser M., Gómez L. A. H., & Pettersson J. (2011, May). Smart cities at the forefront of the future internet. In *The Future Internet Assembly* (pp. 447-462). Springer Berlin Heidelberg.

Resource About Reshaping Of Food And Beverage Culture By Social Media: Sample Gaziantep City

Öğr.Gör.Zeynep TUÇ

Avrasya Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı
zeynep.tuc@avrasya.edu.tr

Y.Doç.Dr Oya ÖZKANLI

Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi
Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı
ozbayram@gantep.edu.tr

ABSTRACT

General definition of Social Media is useful new generation web Technologies for users and following simultaneous communication of

information sharing on digital platforms. For many people, mobile and online digital sharing platform of Social Media is very important for taking reshape of food culture beside of personal communication because many different food culture and cooking styles sharing in digital platforms by many people. The purposes of this study are analysing the action of reflections on daily life. Food celebrities of social media, not only cause to happening spread of food culture, at the same time it helps improving kitchen part of gastronomy. Based on results researches on this study, we going to talk about Social Media's good effects of food culture. Gaziantep had been chosen for research area and then had been interviewed about 400 women. Results analysed by using SPSS 23.0 program. Some demographic data's of variables, personal characteristic of demographic specialities and usage of Social Media information's observed, which collect by using poll results

Key Words: Social Media, Social Media Tools, Food Culture, Gaziantep

ÖZ

Sosyal medya en genel anlamıyla yeni nesil web teknolojilerinin getirdiği kullanıcı kolaylığı ve iletişim hızıyla yakalanan eş zamanlı bilgi paylaşımının takip edildiği dijital platformdur. Birçok insanın mobil ve

çevrimiçi olduğu dijital çağda paylaşım ve iletişim sınırı olmadan özgür ve özgün tartışma zemini yaratan sosyal medya, kişi ve birey iletişiminin yanında yiyecek içecek alanının yayılmasında ve yeme içme kültürünün yeniden şekillenmesi açısından da son derece önemlidir. Bu çalışmada sosyal medya ünlülerinin yeme içme kültürünün yeniden şekillenmesindeki etkisi ve günlük hayat pratiklerinin dönüşümü üzerine bir analiz amaçlanmıştır. Sosyal medya yemek ünlüleri, sadece yemek kültürünün yayılmasını sağlamıyor, aynı zamanda gastronominin mutfak sanatları olarak ifade edilen kısmının da gelişmesini sağlıyor. Bu çalışmada yaptığım araştırmanın da sonuçlarına dayanarak, sosyal medyanın yeme içme kültürünün yeniden üretilmesindeki katkısını ele alacağız. Araştırma alanı olarak Gaziantep ili seçilmiş ve burada ikamet eden 400 kadınla görüşülmüştür. Çıkan sonuçlar SPSS 23.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Anket verilerinden faydalanılıp bazı demografik değişkenlere ait bilgiler toplanarak kişiye ait demografik özelliklerle sosyal medya kullanımına ilişkin veriler arasında ilişki gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medya, Sosyal medya araçları, Yeme içme kültürü, Gaziantep

GİRİŞ:

Günümüzde internet ve bilgi işlem teknolojileri büyük bir hızla değişmekte ve gelişmektedir. Sürekli gelişen teknolojiler, hem firmaların pazarlama iletişimi ve müşteri ilişkileri süreçlerini farklılaştırmakta, hem de tüketicilerin günlük rutinleri arasında giderek daha büyük oranda yer almaktadırlar. Günümüz rekabet ortamında, firmalar, geleneksel pazarlama iletişimi yöntemleri ile müşterilerine ulaşmayı yeterli görmemekte ve tüketicilerin buldukları tüm mecralarda mesajlarını iletmeye çalışmaktadırlar. Bu durum, firmaların; internet, çevrimiçi veya sosyal medya olarak adlandırılan sanal ortamlardaki medyalarda pazarlama faaliyetlerini yürütmelerine neden olmaktadır. Benzer şekilde tüketiciler de artık sadece geleneksel medya araçlarını değil,

artan şekilde interneti ve mobil iletişim araçlarını da kullanmaktadırlar. Tüketiciler sanal medyalarda, bu medyaların sunduğu sosyal özelliklerden faydalanarak paylaşım yapmakta, diğer kullanıcılar ile bağlantıda kalmakta ve interaktif bir iletişimin tarafı olmaktadır. Her geçen gün interneti ve sosyal medyayı günlük rutinlerinin arasına daha fazla yerleştiren tüketiciler, firmaların da internet ve sosyal medya gibi yeni mecralarda pazarlama faaliyetleri yürütmesine ön ayak olmaktadır.

İnsanların özellikle gündelik yaşamlarına yönelik tercihlerini etkileyerek, onların ne yiyip ne içtiğini, nasıl giyindiğini hatta nasıl davrandığını şekillendiren sosyal medyanın özellikle yeme içme kültürünü nasıl ve hangi yollarla etkilediğini ortaya koymak bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

- Dünya üzerinde her 3 kişiden 2'si sosyal ağları ziyaret etmektedir.
- Türkiye, Avrupa'nın internette en çok zaman geçiren ülkesi durumundadır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK) 2015'te Hane Halkı Bilişim Teknolojileri kullanım araştırmasında bilgisayar ve internet kullanan bireylerin oranının bir önceki yıllara göre daha da arttığını göstermiştir (<http://www.tuik.gov.tr>).

İnternet kullanımı bölgesel farklılıkların yanı sıra sosyo-ekonomik durum, eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyet gibi faktörlere bağlı olarak değişim göstermektedir (Akça, 2014:6).

Bunlarla beraber sosyal medyanın kendine has bir yayılım hızı ve doğası olduğunu kabul edilebilir. Birçok teknolojinin insanlar ve toplumlar için değeri, kullanıcı sayısının artış hızıyla paraleldir. Bu durum aynı zamanda ilgili teknolojinin yayılım karakteri, iletişim ve etkileşim gücüyle de ilgilidir. KARA (2013), yaptığı çalışmada radyo, televizyon ve internet karşılaşması örneğini vermiştir.

1.2. Sosyal Medya Araçları

Diğer medyalarda olduğu gibi sosyal medyanın varlığını sürdürmesi için bir mecraya ihtiyacı vardır. Bu mecraların genel adını sosyal medya araçları diye tanımlayabiliriz. Farklı teknolojilerin ve farklı yöntemlerin kullanıldığı bu araçların en önemli ortak noktası sunduğu hizmet kalitesidir (Kahraman, 2014:21).

Sosyal medya, sanal âlemde bireyin ilgi alanına yönelik konuları besleyen kitlesel medya dışında kalan dedikodu, fısıltı, viral pazarlama gibi kavramların geçtiği ancak bunların arasında bireysel tercihlerinin yapıldığı ve seçici olunabilen özel bir mecradır. Bu tanım göz önünde bulundurulduğunda sosyal ağların yaygınlaşmasının en önemli sebeplerinden biri ağızdan ağza pazarlamanın olmasıdır. Viral kendi kendine yayılan yeni nesil bir reklam metodudur. Sosyal medyanın sınırsızlık ilkesi de ağların talep görmesinin diğer sebeplerindedir (Yamamoto ve Şekeroğlu 2014:7).

1.3. Sosyal Medyanın Kullanım Alanı

Teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşması ile birlikte ülkemizde ve dünyada internet kullanım oranı büyük bir hızla artmaktadır. Tüketicilerin mal ve hizmet alımlarında pazarlamanın bu yeni pazarlama kanalından etkilendikleri görülmektedir (Eröz ve Doğdubay, 2012:133).

Sosyal medya, sürekli güncellenebilmesi, çoklu kullanıma açık olması ve sanal paylaşım alanı olarak tanınması açısından en ideal mecralar arasındadır. İnsanlar sosyal medyada her türlü düşüncelerini yazıp, bu düşünceler üzerine tartışabilmekte ve yeni fikirler ortaya koyabilmektedirler. Bununla beraber kişisel bilgilerinin yanında çeşitli fotoğraflar, videolar, paylaşabilmekte, iş arayabilmekte ve hatta bulabilmekte ayrıca sıkılmadan gerçek dünyayı sanal ortamda yaşayabilmektedirler. Bu durum gün geçtikçe tüm dikkatlerin bu alana yönelmesine sebep olmakta yenilenen sanal dünyaya yeni bir kavramsal çerçeve çizmektedir (Vural ve Bat, 2010:3349).

1.4. Yeme İçme Kültürünün Paylaşım Süreci

İnsanlar sosyal medya olmadan önce yeme-içme faaliyetlerini tarif defterlerinden yürütüyorlardı. İnternetin hayatımıza bu kadar müdahil olmadığı zamanlarda her annenin, annesinden kalan bir tarif defteri olurdu. Ya da her takvim yaprağının arka sayfası günün yemeğini verip, insanlara bu konuda seçenekler sunardı. Sadece yeme-içme faaliyetinin paylaşıldığı ve birbirleriyle bu tarifleri paylaştıkları günler düzenlerlerdi.

İnsanların yedikleri şeyleri saklayıp bir sonraki nesle iletmesi için yemek kitapları oldukça önemlidir. Çünkü bir toplumun neyle beslendiğini bilmek o toplumun hem coğrafi konumu hem de tarım ürünleri hakkında bilgiler verir. “ Ne Yiyorsak oyuz” kavramı tam da böyle bir durumu ifade eder. Türk ve Şahin’e göre (2010) ; Yemek insanın biyolojik gereksinimlerinden en

önemlidir. Ancak beslenme yemeğin kültürel olarak yorumlanış biçimidir. Bu anlamda beslenme insanın yaşamını devam ettirme savaşında ayakta kalmak için kullandığı kültürel adaptasyon araçlarından biridir. Yemek kültürü toplumun üyesi olan bireyler tarafından kültürlenme sonucunda öğrenilen ve bir sonraki kuşağa aktarılan, farklı beslenme davranışlarının bütünüdür. Bütün tarihsel süreç içerisinde yemek kültürü hiçbir zaman ortadan kaybolmamış, karın doyurma eylemi hayatta kalma ve kültür yaratmanın en önemli uyarıcılarından biri olmuştur.

1.5. Yiyecek Kültürünün Oluşmasında Medyanın Etkisi

Blutv kurucusu Aydın Doğan Yalçındağ'ın Media Summit 2016'daki Dijital dönüşüm hakkında yaptığı jenerasyonlarla ilgili konuşmasında, yeni jenerasyonun daha araştırmacı, daha şüpheci ve bilinçli yaklaştığı sonucuna varılmıştır. Gençlerin ne izlediği, dönüşümün en önemli etkenlerindedir. Medyanın hızlı değişimi “yeni medya tanımını da ortaya çıkarmıştır. Facebook, Twitter, Google ya da Youtube gibi (Dijital Dönüşüm, Hürriyet, 04.06.2016).

Sosyal medyanın hayatımızın tam da merkezinde olduğu böyle bir çağda, artık bu bir tercih değildir. İnternet kullanmama ya da herhangi bir sosyal medya aracına kayıt olmamak gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. İnternet aynı zamanda insanların birbirleri arasında iletişim sağladığı haberleşme aracıdır. Artık birçok şeye ulaşma yolu olarak internet görülmektedir. Bu anlamda da sosyal ağların birbirleri arasında entegre olması sosyal ağlar üzerindeki hesaplarınızdan diğer hesaplarımıza geçme kolaylığı, bizi sosyal medyayı kullanmaya itmektedir. Sosyal Medya birçok kavramın ya da durumun değişmesine sebep olmuştur.

1.6. Sosyal Ağlardaki Yemek Blogları

Sosyal medya araçlarının bir kısmı sadece yemek paylaşımını üstlenmiştir. İnsanların birbirleriyle tariflerini paylaştığı siteler, bloglar ve binlerce sayfa mevcuttur. Tarif defterleri yerini artık bu yemek bloglarına bırakmıştır. Bu konuda derya deniz olan internet, farklı ülke mutfaklarına, farklı pişirme ve sunum tekniklerine ve birçok tarife çok kısa sürede ulaşma imkânı sağlamıştır. Ayrıca bu tarifler sadece yazıdan ibaret değildir. Paylaşımların her aşaması

fotoğrafları ya da en iyi ihtimallerle videolar halinde sunulmaktadır. Bu da internet kullanıcılarını yemek blogları sayfasına çekmektedir.

1.6.1. Facebook Yemek Sayfaları

Facebook yemek sayfaları incelendiğinde karşımıza 100'den fazla sayfa çıkmaktadır. Bu sayfalar takipçi sayısının yoğunluğuna göre seçilmiştir. Biz de bunlardan 8 adedini takipçileri fazla olduğu için değerlendirmeye aldık.

Tablo 1.1. Facebook Yemek Sayfaları

Facebook Yemek Sayfaları	Taki
Nefis Yemek Tarifleri	3milyon +
Yemek Tarifleri Sitesi	3 milyon +
Leyla İle Yemek Saatleri	1 milyon +
Yemek Tarifleri	725.619
Yemek.com	714.916
Kolay Yemek Tarifleri	573.867
Kadınca Tarifler Sayfası	390.554
Resimli Yemek Tarifleri	357.452

1.6.2. Instagramdaki Yemek Sayfaları

Instagram'daki kişisel bloglar incelendiğinde yeme-içme alanındaki en fazla fotoğraf ve videoya bu sosyal medyada karşılaşılmıştır. Instagram ilk olarak Kevin Systrom tarafından 16 Temmuz 2010'da bir fotoğraf paylaşmasıyla başlamıştır. Instagram yemek paylaşımının en fazla yapıldığı sosyal medya araçlarının başında gelmektedir. Bu başlık altında yemek paylaşımı yapan instagram sayfalarını incelenmiştir. İlk olarak yabancı sayfalara baktığımızda karşımıza dünya mutfaklarından, ya da sadece mutfak sanatları dediğimiz sunum ve süslemeyi kapsayan birçok sayfa çıkmaktadır. İlk olarak Instagramdaki yabancı sayfalar incelenmiştir.

Tablo 1.2. Instagram Yemek Sayfaları

Instagramdaki Yabancı Yemek Blogları	Takipçi Sayısı
Chocolategrig	1.6 milyon +
Food52	1.3 milyon +
Leesamantha	738 bin +

Iguitsugar	253 bin +
Sliceofpai	135 bin +
Bartsfishtales	71bin +

Instagramın yerli yemek ünlülerine baktığımızda ise yabancı sayfalar kadar fazla oluşu kolaylıkla fark edilmektedir.

Tablo 1.3. Instagramdaki Yerli Yemek Blogları

Instagramdaki Yerli Yemek Blogları	Takipçi Sayısı
Gurukafa	103 bin +
Pinarsdesserts	70 bin +
Bekarevi	19 bin +
Chefmuratbozok	15 bin +
Mojabuka	13 bin +

1.6.3. Yemek Paylaşımı Yapan Bloggerlar

Instagram sayfaları ya da facebook sayfaları, yemek başlığı altında yerli ve yabancı bir çok seçeneğe sahiptir. Yukarıda verdiğimiz örnekler, bu geniş yelpazenin sadece bir kısmını temsil eder. Instagram ve facebook sayfalarının dışında kişisel bloglara baktığımızda ise karşımıza birçok insan tarafından tanınan gastronominin gelişimine birçok katkı sunan aynı zamanda televizyon ünlüleri olan bu kişiler takip edilen popüler hesaplardan yalnızca birkaçıdır.

Tablo 1.4. Yemek Paylaşımı Yapan Bloggerlar

Yemek Paylaşımı Yapan Bloggerlar
Arda'nın Mutfağı
Cafe Fernando
Oktay Usta
Refika'nın Mutfağı
Pelinchef
Portakal Ağacı

1.6.4. Televizyon Programları Ve Yemek Kanalları

Son zamanlarda sosyal medyanın bu kadar revaçta olması, bu alanda paylaşılan yemeklerin fazlaca ilgi görmesi mutfak sanatları kısmına da birçok fayda sağlamıştır. Televizyonlarda sıklıkla karşımıza yemek programları çıkmaktadır. Ve bu furyanın daha da gelişerek devam

edeceği açıkça bellidir. Yemek programları ya da şefleri yarıştıran yarışma programları, mutfığa, aşçılara, yemek pişirme ve sunum olayına farklı bir bakış açısı getirip insanların bu mesleğe ve gastronomiye saygınlığını arttırmıştır. Programların ve sosyal medyanın bu faydası yadsınamaz bir gerçektir. Günümüzün en yaygın kitle iletişim aracı olan televizyon, insanlara bir yandan, hem görsel hem de işitsel uyaran sunarken, bir yandan da gerçek dünyalardan sanal dünyalara kadar birçok durumu göstermektedir. Bunların sonucu olarak da dünyaya açılan bir çeşit pencere görevini üstlenerek birçok evde başköşededir (Atay ve Öncü, 2006).

1.7. Türklerin Beslenme Alışkanlıkları

Beslenme en temel ihtiyaçların başında gelir. Beslenmeyi sadece karnını doyurmaktan daha öte bir durum haline getiren sosyal medya, mutfak sanatları diye adlandırdığımız durumu ve yemek yeme alışkanlıklarımızı değişime uğratmıştır.

Güler (2008), Türk Mutfak Kültürü ve Yeme-İçme Alışkanlıkları hakkında yaptığı araştırma incelendiğinde, göçebe kültüründen, Anadolu, Selçuklu ve Osmanlı geçmişine dayanan Türk Mutfak kültürü, günümüze kadar çok gelişmiş ve olgunlaşmış durumdadır.

Dünyada hemen hemen her mutfağın temel sayılacak bazı özellikleri söz konusudur. Bunlar o mutfağı ötekilerden ayıran özellikler olarak tanımlanır. Çoğu zaman bunlar din ve inanışların kısıtlamaları, bölgeye özgü hayvan varlığı ve bitki varlığı ile sınırlıdır (Karaca ve Karacaoğlu, 2016:11).

Sosyokültürel yapı incelendiğinde ise kadın ve genç kızlar yemek yapıcı ve sunucu, yetişkin erkekler ile genellikle erkek çocuklar yemek alıcı rollere sahiptirler. Burada kadın ve erkeğin eşit olmama, erkeğin ekonomik imkânları sağlayıcı, kadının ise erkeğin kazandığı ile aldığı malzemeleri veya eşyayı kullanarak kadının ev işlerinden olan yemek yapma eylemini gerçekleştirdiği görülür. Buna ilaveten, ritüelsel yemekler görünmeyen varlıklar ile katılımcıları birbirine bağlamakla kalmaz, onlar ciddi sosyal işlevlerde sergilerler (Abdurrezzak, 2014:8).

Mutfak, kültürün temel özelliklerini taşır ve kalıcı değişimler geçirmesi zaman alır. Festivaller, törenler ve eğlencelerde kullanılan yeme içme ritüelleri tam da bu noktada karşımıza çıkar. Bu noktalar, bir mutfağın aynı zamanda kimlikle ilişkisini de ortaya koyar. İkincisi beslenme kültürüdür ki bu daha alt bir düzeyi ifade eder. Sosyoekonomik durumlarla yakından alakalıdır ve daha kolay değişebilir niteliklere sahiptir (Sağır, 2016:276).

1.8. Gaziantep

Gaziantep, bizim mutfak haritamızda en seçkin yerlerden birini hak eden yörelerimizin başında gelmektedir. Türk Antep, Milli Mücadele'nin bu gazi kenti, geçmişten gelen ve Anadolu uygarlıklarının birçoğunun sentezini oluşturmayı başarmıştır. Bununla da yetinmemiştir. Mutfağını, birlikte yaşadığı ve konuk ettiği diğer etnik grupların mutfak kültürleriyle de zenginleştirmeyi bilmiştir (Ünsal,2003:248).

Gaziantep yemekleri çok ve çeşitlidir. Bunda, tarih ve coğrafyasının etkisi vardır. Bu kentin sofralarında, yurdun öbür yörelerinde yapılmakta olan kimi et, sebze, hamur yemeklerinden başka, ata yurdundan göçüp gelirken birlikte getirip korudukları yemeklerle, güney komşumuz Suriye'den geçmiş olanlar da yer almaktadır (Güzelbey, 2003:616).

Gaziantep, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen proje kapsamında UNESCO'nun kültürel çeşitliliği destekleyen ve yaratıcı şehirler kategorisine girmeyi başaran İlk Türk şehri olmuş ve Gastronomi kenti seçilmiştir. Ve bu alanda dünyadaki 17 şehrin içine girmeyi başarmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE KAPSAMI

Toplumlarda görülen gelişim ve değişim sürecine bağlı olarak, insanların yaşam koşullarında da hızlı değişimler olmakta, bu değişimler gıda tüketim alışkanlıklarını da doğrudan etkilemektedir.

Bu araştırma Sosyal Medya Ve Yemek arasında “ İlişki Arayıcı” bir çalışmadır. Tezimizin konusu doğrultusunda sosyal medyanın yemek kültürümüz üzerindeki etkisi Gaziantep örneğinde incelendi. Bu araştırma kapsamında özellikle toplumun değişen yeme-içme alışkanlıklarına sosyal medyanın bir etkisinin olup olmadığı, var ise bu etkinin ne yönde olduğu, bu etkinin hangi araçlarla oluşturulduğu ortaya konulmaya çalışıldı.

Araştırmada anket yöntemi kullanılarak hazırlanan üzerinde çalışılmış sorulardan oluşan anket formu kullanılarak veriler toplanmıştır. Anket verilerinden faydalanılıp bazı demografik değişkenlere ait bilgiler toplanarak kişiye ait demografik özelliklerle sosyal medya kullanımına ilişkin veriler arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Ankette yer alan sorular, 34 sorudan oluşmuştur.

Anketlerin toplanmasından sonra veriler SPSS 23.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Analizlerde tanımlayıcı istatistiklerden yararlanılmış olup ki-kare testinden faydalanılmıştır.

2.1. Yöntem

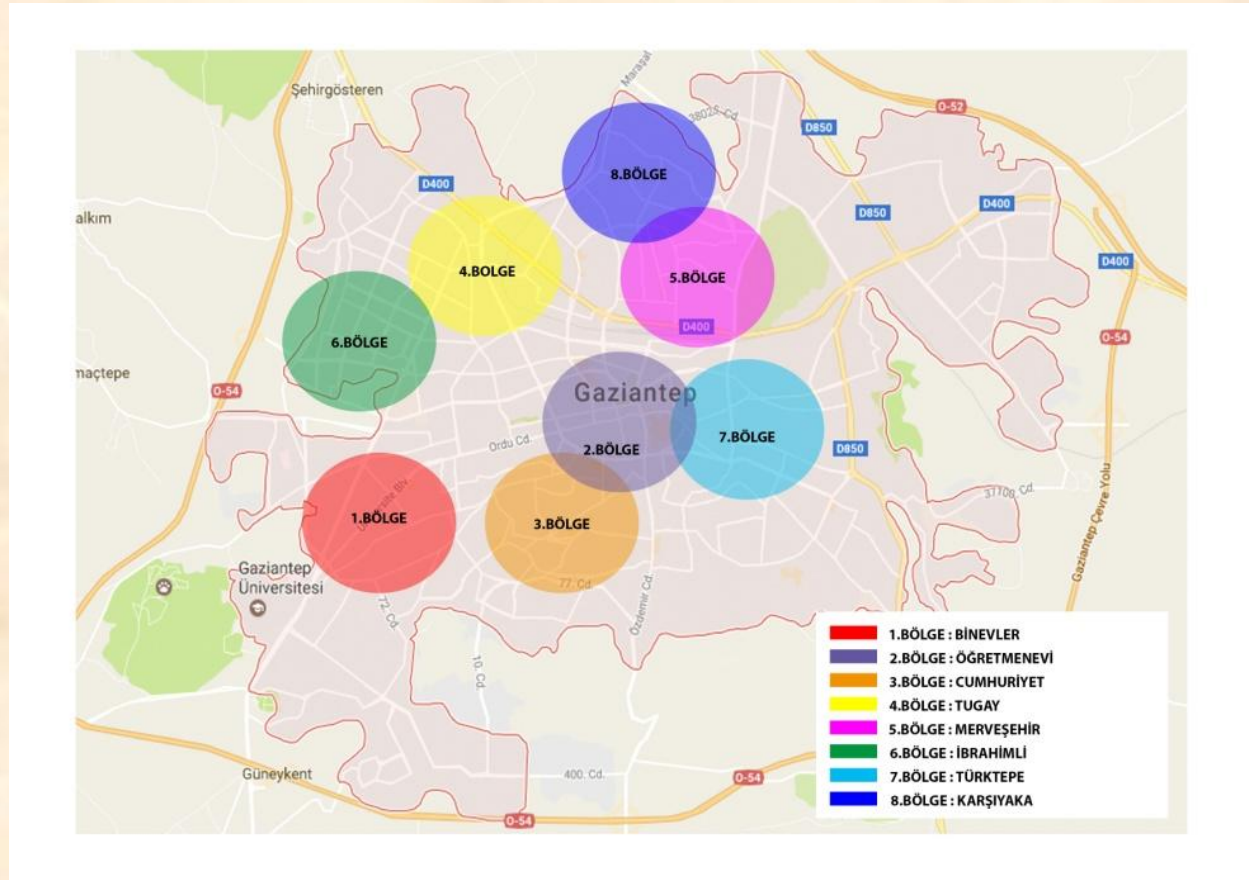
2.1.1. Araştırmanın Alan Seçimi

Araştırma alanı olarak Gaziantep ili seçildi. Bunun nedeni gastronomi turizmi açısından Türkiye'nin en önemli destinasyonlarından biri olmasıdır. İkinci olarak, uygulama sadece kadınlara yapıldı. Bunun nedeni sosyal medya ile değişen yeme içme alışkanlıklarının ne yönde ve nasıl geliştiğinin birincil verilerden elde edilmek istenmesidir. Bir diğer nedeni de kadınların mutfak kültürünün yayılması sürecine olan katkı durumudur. Öğrenilen yemekler diğer kuşaklara anne aracılığıyla iletilir. Ayrıca kadınların ev mutfağında söz sahibi olmasının bu aşamada önemli bir durum olduğu ön görüldü. Diğer bir neden de, bu bölgede yer alan halkın araştırmacılar tarafından tanınması ve bunun da doğru bilgi alabilme ve yorumlamada önemli olmasıdır.

Anket çalışmasının yapıldığı alan da Gaziantep olarak belirlenmiştir. Merkez iki ilçe olan Şehitkamil ve Şahinbey'de kendi içinde 8 bölgeye ayrılmıştır. Bölgeler belirlenirken 4 bölge Şehitkamil ilçesinden 4 bölge de Şahinbey ilçesinden seçilmiştir. Bu seçim yapılırken bölgelerin demografik özellikleri göz önünde bulundurulmuştur. 1.bölge Binevler, 2.bölge Öğretmenevi, 3.bölge Cumhuriyet, 4.bölge Tugay, 5.bölge Merveşehir, 6.bölge İbrahimli, 7.bölge Türktepe son olarak 8.bölge de Karşıya olarak belirlenmiştir.

Kent Akademisi

Resim 1. Anket Çalışmasının Yapıldığı Alan

2.1.2. Soru Formları

Soru formları, düzenli olarak Gaziantep'te yaşayan ailelere ve bu ailelerde yaşayan mutfağa hâkim ve sosyal medya hesaplarını etkin olarak kullanan kadınlara uygulandı. Bunun nedeni, kadınların evdeki gıda tüketiminin yönlendirilmesinde ve temin edilmesinde birinci derecede role ve bilgiye sahip olmalarıdır. Kadınların doğru cevaplar verebilmesi adına gönüllü katılımları dikkate alındı.

2.1.3. Anket Uygulaması

Anket uygulaması yüz yüze görüşme yöntemi ile yapıldı. Uygulama yapılmadan anketörlere uygulama hakkında bilgi verildi. Soru formları yerli ve yabancı literatürde yer alan benzer çalışmalardan elde edildi ve çalışmanın özüne uygun olup olmadığını anlayabilmek için pilot uygulama yapıldı.

2.1.4. İstatistiksel Analiz

Uygulama sonunda toplanan verilerin sonuçları ilgili istatistik programına(SPSS) kodlanarak girildi ve temel istatistiksel yöntemler kullanılarak bulgular verildi.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada kullanılan örneklem grubunun, uygulanan anket formunu doğru ve tarafsız bir şekilde cevaplandığı kabul edilmiştir. Elde edilen sonuçlar bu örgüte özel sonuçlar olduğundan genelleme yapılırken bu faktör göz önüne alınmalıdır. Bu çalışmada, yeme içme kültürünün sosyal medyayla yeniden üretimi sorgulanmaktadır. Katılımcılar kadınlarla sınırlıdır. Ayrıca toplanan nicel verilerin güvenilirliği önemlidir.

3.1. Araştırma Bulguları

Bu bölümde araştırma grubundaki katılımcıların bazı özelliklerine ait tanımlayıcı bulgular ve bu grubun anket sorularına verdikleri cevapların istatistiksel analizleri yer almaktadır.

Tablo 3.1'e göre araştırmaya katılan kişilerin medeni durumları incelendiğinde, %68'nin evli olup %32'lik bölümü ise bekâr olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan kişilerin %41,7'lik kısmı üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırayı 30,3 oranıyla lise mezunları almakla beraber son sırayı %3,5'lik oranla lisansüstü ve üzeri mezunlar almaktadır.

Araştırmaya katılan kişilerin %33,3'lük bölümü 26-35 yaş grubundadır. Katılan kişilerin %59,3'ü çalışmakta olan bireylerden oluşmuştur.

Tablo 3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri ve Birey ile İlgili Bilgiler

Özellikleri (n=400)	Sayısı	%
Bireyin Medeni Durumu		
Evli	272	68,0
Bekâr	128	32,0
Eğitim Durumu		
İlkokul	46	11,5
Ortaokul	52	13,0
Lise	121	30,3
Üniversite	167	41,7
Yüksek lisans ve üzeri	14	3,5
Bireyin Yaşı		
20 yaşın altında	30	7,5
20-25	64	16,0
26-35	133	33,3

36-45	115	28,7
45 ve üzeri yaşta	58	14,5
Çalışma Durumu		
Çalışan	237	59,3
Çalışmayan	163	40,7
Aylık Gelir		
1000 TL ve altı	132	33,0
1001-2000 TL	112	28,0
2001-3000 TL	101	25,3
3001-4000 TL	39	9,7
4000 TL ve üzeri	16	4,0
TOPLAM	400	100,0

Tablo 3.2’de yer alan bilgilere göre anketimizde yer alan 1.bölge, 4.bölge ve 6.bölge gelir durumunun ve eğitim seviyesinin yüksek olduğu bölgeler olarak seçilmiştir. 3.bölge,7.bölge ve 8.bölgeler ise gelir durumunun ve eğitim seviyesinin düşük olduğu yerlerdir. Geriye kalan 2. ve 5.bölge ise daha karma, birçok kesimin ortak yaşadığı yerler olarak seçilmiştir.

Yapılan araştırmaya göre oransal olarak en çok evli yüzdesinin (%15,8) 3. Bölgede olduğunu görmekteyiz. En çok bekâr oranının(%24,2) ise 1. Bölgede olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Medeni Durumu ve Bölgeler Arasındaki İlişki

Bölgeler	Medeni Durum					
	Evli		Bekâr		Toplam	
	N	%	n	%	N	%
1. Bölge	19	7,0	31	24,2	50	12,5
2. Bölge	34	12,5	16	12,5	50	12,5
3. Bölge	43	15,8	7	5,5	50	12,5
4. Bölge	39	14,3	11	8,6	50	12,5
5. Bölge	36	13,2	14	10,9	50	12,5
6. Bölge	43	5,8	7	5,5	50	12,5
7. Bölge	33	12,1	17	13,3	50	12,5
8. Bölge	25	9,3	25	19,5	50	12,5
Toplam	272	100,0	128	100,0	400	100,0

Tablo 3.3'e göre 26-35 yaş grubunun %80,5'i sosyal ağlarda yemek bloglarını takip etmektedir. Sosyal ağlarda yemek bloglarını takip etme durumu ile yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$)

Tablo 3.3. Araştırmaya Katılan Kişilerin Sosyal Ağlarda Yemek Bloklarını Takip Etme Durumu ve Yaş Grubu Arasındaki Bağımsız Ki-Kare Analizi Sonuçları

Yaş Grubu	Sosyal Ağlarda Yemek Bloglarını Takip			
	Evet		Hayır	
	N	%	N	%
20 yaşın altında	17	56,7	13	43,3
20-25	49	76,6	15	23,4
26-35	107	80,5	26	19,5
36-45	92	80,0	23	20,0
45 ve üzeri	42	72,4	16	27,6

$\chi^2=8,229$; $p=0,084$

Tablo 3.4'te ki bilgilere göre 20 yaş altı grubunun %96,7'si yemek tarifi gönderilen bir bloğun olmadığı görülmektedir. Yemek tarifi gönderilen bir bloğun olma durumu ile yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$).

Tablo 3.4. Araştırmaya Katılan Kişilerin Yemek Tarifi Gönderilen Bir Bloğunun Olma Durumu ve Yaş Grubu Arasındaki Bağımsız Ki-Kare Analizi Sonuçları

Yaş Grubu	Yemek Tarifi Gönderilen Bir Bloğun Olma			
	Evet		Hayır	
	N	%	n	%
20 yaşın altında	1	3,3	29	96,7
20-25	5	7,8	59	92,2
26-35	15	11,3	118	88,7
36-45	13	11,3	102	88,7
45 ve üzeri	6	10,3	52	89,7

$\chi^2=2,288$; $p=0,683$

Tablo 3.5'e yer alan verilere göre 36-45 yaş grubunun %93,0'ı facebook kullanmaktadır. Facebook kullanma durumu ile yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Tablo 3.5. Araştırmaya Katılan Kişilerin Sosyal Medya Hesabı Facebook Kullanma Durumu ve Yaş Grubu Arasındaki Bağımsız Ki-Kare Analizi Sonuçları

	Sosyal Medya Facebook Kullanma			
	Evet		Hayır	
Yaş Grubu	N	%	N	%
20 yaşın altında	22	73,3	8	26,7
20-25	50	78,1	14	21,9
26-35	117	88,0	16	12,0
36-45	107	93,0	8	7,0
45 ve üzeri	48	82,8	10	17,2
$\chi^2=12,968$; $p=0,011$				

Tablo 3.6’da ki bilgilere baktığımızda 20 yaş altı grubunun %53,3’ü twitter kullanmaktadır. Twitter kullanma durumu ile yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Facebook kullanan katılımcıların 26-35 ve 36-45 yaş aralığında toplandığını gördüğümüz ankette Twitter kullananların yaş aralığının daha düşük olduğunu görüyoruz. Genel olarak yaş aralıkları incelendiğine Twitter’ın gençlere daha çok hitap ettiğini anlıyoruz. Araştırmamıza katılan katılımcıların yaşının artış göstermesi bu araştırmayı olumlu yönde etkileyecektir. Daha önce de bahsettiğimiz yaş arttıkça mutfakla olan ilişkinin de artıyor olması bizi facebook kullanan kullanıcıları incelemeye daha fazla itmektedir.

Tablo 3.6. Araştırmaya Katılan Kişilerin Sosyal Medya Hesabı Twitter Kullanma Durumu ve Yaş Grubu Arasındaki Bağımsız Ki-Kare Analizi Sonuçları

	Sosyal Medya Twitter Kullanma Durumu			
	Evet		Hayır	
Yaş Grubu	N	%	n	%
20 yaşın altında	16	53,3	14	46,7
20-25	31	48,4	33	51,6
26-35	63	47,4	70	52,6
36-45	48	41,7	67	58,3
45 ve üzeri	13	22,4	45	77,6
$\chi^2=13,227$; $p=0,010$				

Tablo 3.7'e göre 20-25 yaş grubunun %71,9'u instagram kullanmaktadır. Instagram kullanma durumu ile yaş grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Tablo 3.7 Araştırmaya Katılan Kişilerin Sosyal Medya Hesabı Instagram Kullanma Durumu ve Yaş Grubu Arasındaki Bağımsız Ki-Kare Analizi Sonuçları

	Sosyal Medya Instagram Kullanma Durumu			
	Evet		Hayır	
Yaş Grubu	N	%	n	%
20 yaşın altında	21	70,0	9	30,0
20-25	46	71,9	18	28,1
26-35	87	65,4	46	34,6
36-45	59	51,3	56	48,7
45 ve üzeri	19	32,8	39	67,2
$\chi^2=27,118$; $p=0,000$				

Tablo 3.8'e göre sosyal medyadan yararlananların %51,1'i, akraba ve aile fertlerinden tarif yardımı alan %34,8'ü, diğer yerlerden tarif alanların %31'i üniversite mezunudur. Tarifi bilinmeyen yemekler konusunda yardım alınan yer ile eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).Eğitim seviyesi arttıkça sosyal medyadan yararlanma oranı da artmıştır.

Tablo 3.8. Araştırmaya Katılan Kişilerin Tarifi Bilinmeyen Yemeklerde Yardımın Alındığı Yer ve Eğitim Düzeyi Arasındaki Bağımsız Ki-Kare Analizi Sonuçları

	Tarifi Bilinmeyen Yemeklerde Yardımın Alındığı Yer					
	Akraba ve aile		Sosyal		Diğer	
Eğitim Düzeyi	N	%	n	%	n	%
İlkokul	27	15,2	12	6,7	7	16,7
Ortaokul	31	17,4	11	6,1	10	23,8
Lise	54	30,3	57	31,7	10	23,8
Üniversite	62	34,8	92	51,1	13	31,0
Yüksek lisans	4	2,2	8	4,4	2	4,8
$\chi^2 =28,866$; $p=0,000$						

SONUÇ

Yeme içme kültürünün yeniden üretiminin şekillenmesinde sosyal medyanın önemli ölçüde etkisi vardır. Bu etkiyi ölçebilmek için sosyal medya araçları tek tek incelenip, insanların bu araçları ne kadar sıklıkta kullandıkları ölçülmüştür. 400 kadına yapılan bu anket çalışması da bu ilişkiyi ölçmeye yönelik olmuştur. Yapılan çalışma ilişki arayıcı bir çalışmadır.

Araştırmaya katılan kadınların yarısından fazlasının evli olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim durumunun en fazla lise mezunu ve üniversite mezunu olduğu sonucuna varılmıştır. Bireylerin yaş aralığı 26-35 ve 36-45 yaş aralığında toplandığı görülmüştür. Ankete katılan kadınların %60'a yakınının çalıştığı sonucuna varılmış buna rağmen gelir düzeyleri incelendiğinde ise katılımcıların çoğunun düşük gelirli olduğu görülmüştür. Gelir düzeyin en yüksek olduğu bölge 6.bölge olan İbrahimli semtidir. En düşük gelir düzeyine sahip olan bölge ise 8.bölge olan Karşıya semtinin olduğu görülmüştür. Sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiye baktığımızda ise sosyal ağları kullanan bölgelerin birbirine yakın oranlarda olduğu görülmüştür. Sosyal ağları kullanmayan bölgenin ise %38,8 ile en yüksek oranla 7.bölge olan Türktepe olduğu görülmüştür. Katılımcıların %76,75'inin sosyal ağlarda yemek bloglarını takip ettiği, %23,25'inin de sosyal ağlarda yemek bloglarının takip etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Dışarıda yemek yeme sıklığının ölçüldüğü soruya bakıldığında ise çıkan verilerin dışarıda yemek yeme alışkanlığının çok sık olmadığı görülmüştür. Yapılan araştırmaya göre yemeklerin tarifine ulaşırken insanlar en çok sosyal medyadan yararlandığını belirtmiştir. Sosyal medyadan yararlananların %51,1'i, akraba ve aile fertlerinden tarif yardımı alan %34,8'ü, diğer yerlerden tarif alanların %31'i üniversite mezunu oldukları saptanmıştır. Tarifini bilinmeyen yemekler konusunda yardım alınan yer ile eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Yapılan yemeklerin, kimden nasıl öğrendiğini ölçmeye yönelik sorulara verilen cevaplar incelendiğinde yapılan yemeklerin araştırmaya katılan kadınların %83,75'i tarafından anneden veya aile fertlerinden öğrenildiği sonucu çıkmıştır. Yaş aralığı azaldıkça yemeklerin öğrenilme yeri sosyal medya olarak değişmiştir. Yemek kültürünün yayılıp devam etmesinde genç neslin sosyal medyayı etkin kullandığı sonucuna varılmıştır. Çalışmadan çıkan sonuçlar ışığında sosyal medyanın yemekleri öğrenmede ve yemeklerin paylaşılmasında etkili bir araç olduğu sonucuna varılmıştır. Birçok seçimimizi doğrudan etkileyen sosyal medyanın yemek ve

restoran seçimlerimizi de etkilediği görülmüştür. Bu çalışma buna benzer çalışmalara emsal oluşturması amacıyla oluşturulmuştur.

KAYNAKÇA:

1. ABDURREZZAK, A. O. (2014). İŞLEVSEL TEORİ BAĞLAMINDA YEMEK KÜLTÜRÜNÜN İLETİŞİMSEL YÖNÜ. *Electronic Turkish Studies*, ss.9(11).
2. AKCA, E. B. (2014). Dijital Bölünme Kavramı Bağlamında Türkiye’de Ortaokul Öğrencilerinin İnternet ve Sosyal Ağ Kullanımları: Gaziantep İli Örneği1. ss.6
3. Güler, S. (2008). Türk mutfak kültürü ve yeme içme alışkanlıkları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(26), 182-196.
4. Güzelbey, C. C. (1982). Gaziantep’e Özgü Yemekler’. *Türk Mutfağı Sempozyumu Bildirileri*, 31, 87-103
5. KAHRAMAN, M. (2014). Sosyal Medya 101 2.0 , MediaCat Kitapları, İstanbul, ss.17-26
6. KARA, T. (2013). Sosyal Medya Endüstrisi , Beta Basım, İstanbul ss.28-73
7. Karaca, O. Karacaoğlu, S. (2016). Kültür, Din ve Yemek Etkileşimi Çerçevesinde Arap Mutfağının Kavramsal Olarak İncelenmesi: Adana İli Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2). Ss.11
8. SABBAĞ, Ç. (2015). GAZİANTEP YEME İÇME KÜLTÜRÜ. *FIRAT’ TAN VOLGA’ YA*, 199-200
9. Sü Eröz, S., Doğdubay, M. (2012). TURİSTİK ÜRÜN TERCİHİNDE SOSYAL MEDYANIN ROLÜ VE ETİK İLİŞKİSİ, *İİBF Dergisi*, 27 (1), 133-158
10. ŞAVKAY, T. (1998). Gaziantep Mutfağı, Gaziantep, ss.24
11. TELLİ YAMAMOTO, G. KARAMANLI ŞEKEROĞLU Ö. (2014). Sosyal Medya ve Blog. Kriter Yayınları, İstanbul, ss.7-11

12. VURAL, Z. BATI, M. (2010) "YENİ BİR İLETİŞİM ORTAMI OLARAK SOSYAL MEDYA: EGE ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA, İzmir, ss.3349

13. Türk, H., Şahin, K. (2004). Antakya Geleneksel Yemek Kültürü. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2).

İNTERNET KAYNAKLARI

14. Atay,M. Ve E. Ç. Öncü (2006).“Elektronik Bakıcı Televizyon”, <http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=272> Erişim tarihi 8 Mart 2016

15. Dijital Dönüşüm, Hürriyet, 04.06.2016

16. http://unesco.org.tr/dokumanlar/duyurular/ia_sunum.pdf Erişim Tarihi: 6 Haziran 2016

17. <http://www.tursab.org.tr/tr/turizm-verileri/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri> Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2016

Kent Akademisi

Kent Meydanlarının Kent Kimliği İle İlişkisi

Mahmut Turan EKTİREN¹

İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD
mahmutektiren@gmail.com

ÖZ:

Yapılan bu araştırmanın amacı tarihsel süreç içerisinde kent kavramını ele alarak, kent meydanlarının kent kimliği ile ilişkisini incelemektir.

Bu bağlamda, temel olarak meydanlar alt öğeleri ile birlikte sabit değişken, kent kimliği ise edilgen değişken olarak ele alınmıştır. Makalenin temel varsayımı kent meydanı formu ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olduğunu varsayar. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak değerlendirilmiştir. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak değerlendirilmiştir. Bu ilişki, kent kimliği ile toplumun kimliği arasında bir ilişki olarak değerlendirilmiştir.

makalenin konusunu oluşturmaktadır.

Yapılan inceleme sonunda kent kimliği ile kent meydanları arasında ilişkinin tarihsel perspektifte pozitif yönlü olabileceği savından yolu çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, meydan, kimlik, kentleşme, arena.

The Relation Between Urban Space and Urban Characteristics

ABSTRACT

The objective of this study is to study the relation between a city squares and city identities by working on the term of city in a historical process.

In this context, mainly, the squares are the fixed variate with their subentries and city identity is the possible variate. The main hypothesis of this article is that there is a relations between the

¹ İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD, E-posta: mahmutektiren@gmail.com, Tel: 0544 737 96 22

form of the city square and social relations and identity. The subjects of this article are hate; interreacting civic sites characters and the effects of the site on the character and identity.

Al the end of study is is asserted that the relation between city identity and city squares is positive in a historical perspective.

Key Words; City, Square, identity, urbanization, arena.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Kent Akademisi

1.GİRİŞ

1.1.Problem analizi

Kent ile şehir kavramları arasında anlam açısından bir farklılık yoktur ancak algısal olarak bakıldığında şehrin daha eski olanı temsil ettiği, kentin ise daha modern, yeni ve güncel olanı temsil ettiği çeşitli kaynaklarda değinilmektedir. “Şehir deyince eski, kent denilince yeni akla gelmektedir.” (Uçan, 2009, s.182.)

Kent kavramı ile ilgili birçok tanımlama mevcut olması ile birlikte genel anlamda, belirli bir nüfusa (Platon’a göre 5040) sahip tarım dışı ekonomik faaliyetlerin yapıldığı mekanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kentin ekonomi ile ilişkisinin var olduğu ve genelde batı tipi kentlerin pazar ve ticaret merkezlerinin olduğu yerlerde kurulduğu tarihsel süreç içerisinde görülmektedir.

Kent olgusu antik Yunan’da da var olmuştur fakat gerçek anlamda kentleşme bilinci, endüstri devrimi ile birlikte şekillenmiştir. Kentleşme kavramları, sosyal bilim öncesi disiplinler tarafından da irdelenmiştir. Fakat ilk gerçek kuramlar endüstri devrimi döneminin ünlü sosyologları tarafından ortaya konmuştur.

Platon insan karakterinin şehirlere yansıdığını, şehirlerin mevcut durumunun hoş olmamasının insan karakterindeki kirlilikten kaynaklandığını düşünmektedir. Özellikle hocası Sokrates’in ölümünden sonra şehir yönetiminin artık halka bırakılmaması gerektiğini düşünmüştür. Platon mükemmel bir şehrin kurulmasının mümkün olduğu ancak bunun halk tarafından değil de aklının sesini duyan filozof tarafından yapılmasının uygun olacağını düşünmektedir. Platon’un kurmak

istediği şehir algılanan dünyanın ötesinde ideal şehirdir. İdeal olanı yakalayıp değişmez olana ulaşmayı hedefler. *Platon'na göre değişim "kötü", durağanlık ise "iyi"dir. Platon değişimin çıkış noktası bizi ideale ulaştırmak ise, değişiklik bizi ancak yetkin ve iyiden uzaklaştıran bir hareket olmalı; bu hareket yetkin olmayana ve kötüye doğru yönelmedir demektedir.* Buradan da anlaşılacağı üzere Platon ideal şehrin iyi olduğu, tanrısal olduğu ve daha ötesinin olmadığını, bu bağlamda ideale ulaşıldıktan sonra ortaya çıkabilecek değişimin bizi kötüye doğru götüreceğini söylemiştir.

Platon tanrıların yönetimi insanlara devrettikten sonra şehirlerin çöküşe uğradığını düşünmektedir. Tanrıları anlamak ve onların yönlendirilmesi ile oluşan ideal şehirlerin, insanların yönetimi ele alması ile bozulan şeklinin eski formuna dönmesi için, filozofların devreye girerek öncelikle algının ötesinde olanı kavrayıp, tanrısal modelleri kurması gerektiğini düşünmektedir.

Anthony Giddens kapitalizm öncesi kent ile kapitalizm sonrası kent olgusu arasındaki zıtlıklar üzerinde durmaktadır. Giddens'a göre kapitalizm öncesi kent sadece sınırlı bir dizi üretimin

yapıldığı ve ticaretin olduğu bir yapıydı. Halkın büyük çoğunluğu tarımla uğraşıyordu. Ancak kapitalizm ile birlikte üretim araçları değişti. Üretim araçları bir taraftan değişti. Tarım yerini büyük sanayi kuruluşlarına bıraktı. Nüfusun artışı ile beraber tarımsal alanlarda yapılan faaliyetler azaldı ve kırsal nüfus kente, yani gelişen üretim araçlarına doğru yöneldi. Kente bu

denli büyük yönelimler kent olgusunu değişime uğrattı. Giddens, bu büyük göç dalgalarıyla birlikte şehirdeki yaşam alanları da kar amaçlı bir dönüşüme uğradığını Marks'ın metalaşma kavramı ile ilişkilendirmektedir. Kapitalizm ile birlikte kentte yaşam alanlarının alınıp satılabilir olması kent olgusunu karmakarışık bir yapıya büründürmüştür. Giddens'a göre tarımın kapitalistleşmesi ile beraber köy yaşamı ile kent yaşamı arasındaki farklar ortadan kalkmış ve kent-kırsal ayrımı yerine, insan yapısı çevre ile açık alanlardan oluşan çevre olarak

bölümlenmiştir. Kapitalizm öncesi insanlar doğa ile iç içe yaşarken, kapitalizm sonrasında insan ile doğa arasında keskin çizgilerin oluşmasına neden olmuştur.

Lefebvre kentsel gelişimi kapitalist sistem içinde üretilen diğer metaların üretim sürecine etkisi gibi açıklar. Lefebvre'nin kullandığı kavram kapitalizmin ikinci döngüsü olarak açıklamaktadır.

Sermaye gayrimenkul alanda yaptığı yatırımlar ile ikinci döngünün oluşmasını sağlamıştır.

Lefebvre'ye göre çarpık kentleşme ve kurlsız büyüme bu ikinci döngünün oluşması ile ortaya çıkmıştır. Lefebvre'nin ikinci döngüsü ile Giddens'ın yaşam alanlarının alınıp satılıyor olma

görüşü arasında paralel bir durum söz konusudur. Buradan da anlaşılıyor ki kentin gelişimi son

**Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden
Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği)
nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü
açısından yeri korunmuştur.**

David Harvey kentlerdeki değişimi kapitalist sermayenin üretime olan talebi ile ilişkilendirmektedir. Sermaye, üretimde kar oranlarının düşmesi ile arayış içine girer ve

konutlara, fabrikalara, bürolara yatırım yapar. Ancak bu yatırımlar kar marjında bir artışa neden olmadığından dolayı üçüncül döngü yani teknolojiye yatırım yapılmaya başlanır. Teknolojide bu

denli artışı Harvey üçüncül döngünün oluşmasına bağlamaktadır. Sermaye kar marjını arttırmak için sürekli yaşam alanlarının gelişimi üzerine üretim politikası izler ve çevrenin gittikçe yok

olmasına sebep olur. Bu durum şehirlerin gelişimini ve değişimini etkilemiştir.

Buradan da anlaşılacağı üzere son dönemde kent ile ilgili yapılan yorumlar kapitalist üretim şeklinde meydana gelen değişim ile paralel olarak ele alınmaktadır. Eski kent yapılarının Pazar

ve ticaret merkezlerinin etrafına kurulmuş olması, kentlilerin doğa ile iç içe yaşamaları, tarımın işlevsel olduğu eski tip kentler yerine kapitalizmden etkilenen kentlere bırakmıştır. Kapitalizm ile beraber sermayenin kar hırsı yeni arayışlara yönelimi sağlamış ve kentlinin yaşam alanları alınır

satılır bir meta haline gelmiştir. Bu durum kentlerin çarpık bir şekilde değişmesi, doğadan uzaklaşılması vb. durumlara neden olmuştur.

Buraya kadar olan bölümde kentin yaşam alanları ile iç içe olduğunu ve kentlerde meydana gelen değişimin yaşam şekillerinde de değişime neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda kentlerde meydana gelen değişimin insanı bizzat ilgilendirdiği ve değişimlerin sosyolojik bir boyutunun küçümsenmemesi gerektiği düşünülmektedir. Tarım dışı ekonominin kentlerde meydana geldiği düşünüldüğünde, bilim ve teknolojiye meydana gelen değişimlerinde neredeyse tamamının kent patentli olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda kent nüfusunun her geçen gün artması ile beraber

kent mekanlarına olan talep de artmaktadır. Oluşturulan yeni mekanlar daha çok insanı etkileme ve daha fazla insandan etkilenme söz konusudur. Homojen olmayan kent yapısı, birbirinden farklı dillere sahip insanların yaşadığı kentlerde toplumun tamamının rahatlıkla çıkmasına neden olmuştur. Birbirinden farklı sınıfların sosyal grupların tamamının rahatlıkla

girebildiği sosyal mekanların dışında farklı sosyal grupların giremediği kentsel mekanlarında oluştuğu görülmektedir. İnsanların ortak alan olarak kullandıkları mekanların başında da kent meydanları gelmektedir. Kent meydanları insanların ilk defa ortak olarak kullandıkları kentsel formlar oldukları kabul edilmektedir. Bu bağlamda ilk kullanımın ortaya çıkardığı önemi kent meydanları hiç kaybetmemiş ve kentler ile ilgili yapılan araştırmaların her zaman merkezinde yer almıştır.

Bu çalışmada; temel olarak meydanlar alt öğeleri ile birlikte sabit değişken, kent kimliği ise edilgen değişken olarak ele alınmıştır. Makalenin temel varsayımı kent meydanı formu ile toplumsal ilişkiler ve kimlik arasında bir ilişkinin var olduğuna yöneliktir. Birbirleri ile iletişim içinde olan kentsel mekan karakterleri, mekanın karakter ve kimlik üzerindeki etkileri bu makalenin konusunu oluşturmaktadır.

2. KENT İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

2.1. Kent Meydanları

Meydan sözü birçok açıdan farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Bundan dolayı özellikle kent meydanları ile ilgili yazılmış çok sayıda tanım mevcuttur.

TDK'da geçen anlamı ile meydan: “alan, saha, yarışma, eğlence ve karşılaşma yeri, bulunulan yer ve çevresi, fırsat, imkân, vakit anlamlarına gelmektedir.” Tanımlanmadan da anlaşılacağı gibi meydanlar genel çerçevede sosyal ilişkilerin ve faaliyetlerin yoğun olduğu mekânlardır.

Rob Krier'e göre, insanların kent alanlarını meydanlarla kullanmaya başlamış olabileceği görüşünü ortaya atmaktadır. Krier, insanların açık alan etrafında gruplaşması ile ilk meydanların oluşmuş olduğunu düşünmektedir. Bu yerleşim şekli içinde bulunan alanın kontrolü sağlanmış olmakla birlikte dışarıdan **açısından yeri korunmuştur.**

hattı oluşturmuştur. Bu şekilde oluşturulan iç alanın zamanla kutsal mekanların inşası için tercih edildiği, bu mekanların etrafında evlerin inşa edilmesi ile meydan bilincinin oluşmaya başladığı Kerier tarafından dile getirilmektedir (Krier, 1979, s.17.).

Kentsel formlar kendilerini ortaya çıkartan ekonomik, sosyal ve kültürel etkiler altında oluşmakta olduğu gibi aynı şekilde meydanlarda bu faktörlerden etkilenecek oluşmaktadır. Bu bağlamda batı tipi meydanların bu tarz ihtiyaçları karşılamak üzere oluşturulan kamusal alanlar oldukları görülmektedir. Batı demokrasisinde kamusal alanların öncelikle adaletin arandığı yerler olduğu ancak sonraki dönemlerde iktidarın güç paylaşımının bir ürünü haline geldiği yazılmaktadır. Batı tarzı meydanların ortaya çıkışındaki en büyük etkilerden biri de erken dönemde var olan demokrasi ve adalet arayışıdır. Doğrudan demokrasinin işlevsel olabilmesi için halkın bir alanda toplandığı ve yönetim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği göz önüne alınırsa bu alanların, ya meydanlar olduğu ya da sonradan meydana dönüştürülmüş olabileceği düşünülmektedir.

Kent meydanını herhangi bir açık alandan veya mekândan ayıran özelliklerin başında insana kapalılık hissi veren ölçekte olması gelmektedir. Bunun içindir ki meydanın büyüklüğünün kullanıcıların sayısı ile orantılı olması gerektiği şeklindeki görüş önemlidir (Moughtin, s.87.).

Meydanlar insanların kullandıkları ilk kamusal alanlardan biri olması nedeniyle süreç içerisinde üstlendikleri rol itibarıyla kentsel yaşamın en önemli parçalarından biri olmuştur. Meydanların kentin en önemli mekanlarından biri olması nedeniyle kentte sürekli yaşayan ve kenti ziyarete gelenlerin birbirleri ve kent ile ilişki kurmasını sağlar. Ayrıca meydanlar insanlar arasındaki

ilişkiyi güçlendirmek ve yeni kent kültürü bağlamında ilişki kurmak adına kentin kendine özgü bir iletişim alanıdır.

2.2. Kent Kimliği

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Kimlik sözcüğü, “nitelik ve özelliklerde birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü, herhangi bir nesneyi belirtmeye yarayan özellikler bütünü” diye tarif edilmektedir (TDK, **Türkçe Sözlük**, s.1324.).

Kent kimliği bireysel olmaktan ziyade toplumsaldır. Öyle ki bir mimar, heykeltıraş, bestekar vb. sanatçıların eserleri zamanla toplum tarafından benimsenip kent kimliğinin bir parçası haline gelir. Ancak her sanatçının eserinde kendi iç dünyasına dönük ve hiç kimse tarafından değiştirilemeyecek nitelikte izler taşıdığı, bu bağlamda kent kimliğinin bir noktada bireyselleşebileceği de düşünülmelidir. Kentsel mekânı meydana getiren bireylerin de düşüncelerindeki farklılıklar ve sanatçının eserinin kendilerinde bıraktığı farklı izlenim de göz önüne alındığında bu farklı algının da zamanla mekâna yansıdığı düşünülmektedir. Bu bağlamda kent kimliğinin toplumsal nitelik taşıdığı ancak bazı parametrelerin kent kimliğini bireysel karaktere dönüştürdüğü söylenebilir.

Kentsel mekân kenti kullananlardan aldıkları ve kenti kullananlar üzerinde bıraktığı algı ile kent kimliğinin oluşmasında katkı sunar. Bir mekânın kullanımını duygusal deneyimlere, mekanik

davranışlara ve mantıksal çıkarımlara indirgenemeyecek kadar karmaşık bir süreçtir. Çünkü mekanın yapısı ve algısı tüm boyutları içermektedir (Norberg-Schulz, 2000, s.42.). Bir başka tanım ise kentsel kimliği, toplumların yaşayış biçimlerinin ve çevreyle etkileşim düzenlerinin fiziksel mekâna yansıma göstergesidir (Birlik, 2002, s.125). denilmektedir.

Kent kimliği bazı durumlarda zamanla belirli toplumsal kırılmalar sonucu oluşmuştur. “*Kent kimliği, uzun zaman süreci içinde biçimlenen, kentin coğrafi içeriği, kültürel düzeyi, mimarisi, yerel gelenekleri, yaşam biçimi niteliklerinin karışımı olarak tanımlanırken, kent profili ise Wiberg tarafından, kentin sosyo-ekonomik yapısı olarak tanımlanmaktadır.*” (Can, s.27.)

Kent kimliğinin oluşma evresinde insanın da rolü kültür ve mekan kadar önem arz etmektedir.

“*Kentsel mekânın tanım, anlam ve özgün bir kültürel kimlik kazanması ancak, kentte*

yaşayanların kentli kültürünü yansıtacak bir entelektüel kapasiteye sahip olmaları, bir kentlilik

bilinci düzeyine erişmiş olmaları ile anlamla görülmektedir.” (Bilsel, 2002, s.100.)

2.3. Kent Kimliği ve Kent Kimliği ile İlgili Kavramlar
nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından veri korunmuştur.

Kent meydanları, kentin tanım içerisinde meydana getirdiği kültürel ve siyasal kimlikleri de kent

meydanına etki etmiştir. Meydanların biçimleri tarihsel süreç içerisinde politik değişimler yüzünden sürekli dönüşüme uğramış olup var oldukları dönem ile ilgili izler taşımaktadır.

“*Meydanlar, buldukları mekânın büyüklüğü, ya da gösterişliliği, formel ya da informal olması, sunduğu kullanım imkânlarına göre oluşturulduğu dönemdeki kültürü en iyi şekilde yansıtmaktadır. Bu nedendir ki, Antik Yunan kentlerinde içinde çeşitli toplumsal konuların tartışıldığı agoralar, daha sade ve işlevsel yaşam tarzını, ortaçağda düzgün geometrik formlara sahip olmayan ancak birçok heykelin sergilendiği meydanlar, öncelikle yayalara hizmet veren, insanı ön plana çıkararak ve sanatsal yaşam tarzını, rönesansta denge unsurunun egemen olduğu meydanlar, şekilciliği temel alan yaşam tarzını, Barok dönemde hareketliliğin en iyi şekilde ortaya konduğu meydanlar, süslü ve gösterişli yaşam tarzını, modern dönemde artan iş*

yaşantısıyla birlikte artan araç trafiğine cevap veren, kent dokusu içinde sıkışık kalmış durumda olan meydanlar ise daha mekanik bir yaşam tarzını ortaya koymaktadır” (Çulcuoğlu, 1995, s.19-20.).

Kent meydan ilişkisi incelendiğinde görülen en güzel örneklerden biri Antik Yunan döneminden kalan agoralardır. Agoralardan öncede özellikle Sümerler döneminden kalma kent meydanlarının var olduğu bilinmektedir. Ancak tarihte ilk kez kentin içinde biçimlenen ve kentin kimliğinin bir parçası hatta ana unsurlardan biri haline gelmiştir agoralar.

“Agora halkın bir araya geldiği yer anlamındadır. Sözcük gerçekte toplanma anlamını taşır. Helenler siyasal, ticarî ya da toplumsal işleri için agorada toplanırlardı. Agora yalnızca kamusal bir yer değil, aynı zamanda kentin merkezi, atan kalbiydi. Agora, işlevlerindeki kaçınılmaz

yayılma ve özelleşmeye karşın, eski görevlerini de gerçek anlamda sürdürdü. Özünde, bölünmeyen bir bütün ya da en azından şiddetle direnen bir bütün olarak kaldı. Burada yaşayanlar için sürekli olarak bir yaşam alanı oluşturdu. Toplumsal yaşam, iş ve siyaset için de gündelik bir sahne oluştururdu.” (Can, s.79.).

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna İstinaden Yayın Kurulu Kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Agoralara özellikle Açık hava tiyatroları, filozofların tartışma mekanları, stadyumlar, Pazar yeri mahkeme binası vb. mekanlar yer almaktaydı. Bu mekanlar kentin kimliğiydi aynı zamanda. Bu bağlamda özellikle köy meydanları vb. oluşumlardan sonra kentle ilişki kuran ve kentin kimliğini oluşturan ana unsurlardan biri agoralardı.

Agoralar gibi özellikle kent kimliği ile ilişki kurabilen meydanların biri de Roma forumudur. Eski Yunan döneminin devamı olan Roma kentleri Yunan kentlerinden farkı geometrinin önem kazandığı bir ortamda ölçekli olmasıdır. Savaş tarihinin neredeyse en büyük ordularına sahip olan Roma, ordu için kentlerini ve bu bağlamda kent meydanlarını büyütmüşlerdir. Ordunun özellikle kutlama alanı olan Roma meydanları kendine has özellikleri ile agoralar gibi kent kimliğine

önemli katkı sağlamıştır. Agoralarda olduğu gibi forumlarda dinsel, siyasal ve kültürel izler taşımaktaydı.

Ortaçağ dönemi kent meydanları büyük bölümü ile ilk çağın izlerini taşımaktaydı. Ortaçağ sonrası Avrupa’da özellikle Rönesans hareketi ile birlikte meydana gelen ekonomik canlanma sonrasında ortaçağda ayakta kalan şehirler büyümüş ve bu şehirlere yenileri eklenmiştir. İtalyan kentleri buna örnek verilebilir.

“Bu kentlerin en önemli bölümünü piazza yani meydan oluşturmaktadır. Piazza antikite ve ortaçağdaki öncellerinden çok daha büyük ölçekte ekonomik ve toplumsal hayatın odağı haline

gelmiştir. Bu dönemde ilk bankalar piazzaların etrafında türemiş, nakit akımları ile ekonominin voltajını artırmışlardır. Bu dönemde ilk kez büyük ölçekli iller ve büyük şehirler ve bu fırtınaları çıkarılmıştır da buradaki cezalandırılmıştır. Bunun yanında her kilsenin, her tarikat piazzaya bakan bir dinsel bina edinmenin peşine düşmüş, buralara cephe binaları olmayan

tarikatlar ise vaazları doğrudan meydanlarda vermişlerdir” (Kılıçbay, s.30-31). Meydanların toplumsal hayatın her alanında yer aldığı görülmektedir.

Sanayi inkılabı ile beraber özellikle sınıfların belirginleşmesi ve teknolojiye meydana gelen değişimler kent olgusunu ciddi anlamda etkilemiş ve değişime uğratmıştır. Bundan dolayı birçok kent kuramcısı kentleri sanayi inkılabı öncesi ve sonrası olmak üzere ikiye ayırmaktadır. *“yeni dil, endüstriyel, endüstri toplumu, proletarya, kitle, sosyalizm, sosyalist, kapitalist, kapitalizm, komünist, komünizm gibi kelimeleriyle devrimci ideoloji kendini yeni bir şekilde formüle etmektedir”* (Braudel, s.432.).

Bu dönemde özellikle büyük fabrikaların inşa edilmesi, köyden çalışma amacıyla insanların kente göç edip bu fabrikaların etrafında yaşam alanı oluşturmaları ile beraber yaşamın merkezine fabrikalar yerleşmiştir. Bu bağlamda demir yolları, kıyı şehirlerinde limanlar, istasyonlar ve iskeleler en önemli kentsel mekânlar haline gelmiştir. Kent nüfusunun gittikçe artması ile beraber

kentlerde ciddi boyutlarda büyümeler meydana gelmiştir. Kapalı meydanlar yerini açık meydanlara bırakmıştır.

İslam geleneğinde de şehirlerin meydanlarının kutsal hayat algılayışı ve dini yaşayış biçiminden ayrı kalması düşünülemez. Merkezde kutsal mekan olan camiler ve camilerin yakınında yer alan ticaret merkezinden oluşmaktaydı.

“Meddahlar, ozanlar, yılan oynatıcıları, soytarılar, hacamatçılar, şarlatan hekimler, berberler, yani hukukçuların ve ahlakçıların kuşkuyla baktıkları bütün meslekler burada buluşmaktadır”(Braudel, s.97.). Bu durum o kente özgü ve kent kimliği ile bütünleşmekteydi.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla intihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

İslam şehirlerinde ulu cami ve sokaklar dışında önemli noktalardan biri de çarşılarıdır. “Çarşı: Kentin görünür boyutu en hareketli alışveriş merkezidir. Uzun bir ana caddeye ve buna açılan sokaklardan oluşur. Bu çarşılar, sokaklar, pazarlar, meydanlar, dükkan sahipleri için iş yerlerinin korunmasındaki kolaylık göz önüne alınarak olanaklar el verdikçe üstü kapalı yapılmaktadır. Kentte üretilen her türlü mal ve hizmet ve bunların erbabı burada yer alır. Ana caddeye açılan yan sokaklardan her biri ayrı iş kolunda mal ve hizmet üreten esnaf örgütlerine ayrılmıştır. Özetle söylenecek olursa Bedesten büyük tüccarın bulunduğu ve transit ticarete konu olan malların alınıp satıldığı kapalı alışveriş yeridir. Kentte ülke ve uluslararası pazar için üretim yapan sanat dallarının Bedesten’e çok yakın olması, üretenle pazarlayan arasındaki ilişkinin sağlıklı gelişmesini ve kolaylığını ön görmektedir. Bu, Osmanlı kentlerinin en önemli çarşısı, pazar düzenidir.” (Doğru, s.118.). İslam temel kaynağı olan Kur’an ve hadislerde ticaretin övülmüş olması İslam şehirlerinde çarşıların önemini arttırmıştır.

3. SONUÇ

Neolitik çağdan beri insanların tek başlarına gerçekleştirdikleri eylemlerin boyutu büyüdükçe birlikte hareket etme ve aynı ortamda yaşama gerekliliği duymuşlardır. Bu birlikte yaşama durumu yerleşik hayatla birlikte tarıma geçişin sağlanması sonucu artmıştır. Günümüzde ise

sanayinin gelişmesi ve yaşamın sanayi kuruluşlarının çevresine birikmesi ile beraber doruğa çıkmıştır.

İnsanların bir arada yaşıyor olması onların yaşadıkları ortamda ortak hareket etme, aynı eylemleri gerçekleştirme vb. durumlardan dolayı ortak kültürün oluşmasına neden olmuştur. Bu ortak kültür insanların bir arada yaşadığı yerde bir kimliğin oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda her ortak mekanın kendine özgü kimliği vardır. Kent kuramcılarına göre insanların gerek köylerde

gerekse de şehirlerde ilk olarak kullandıkları ortak mekanlar meydanlardı. Bu meydanlar insanların bir araya gelip sosyal, kültürel, ekonomik vb. ihtiyaçlarını giderme açısından önem arz etmiştir.

Bir kenti veya kentin içinde yer alan meydanı, kentte yaşayan insanların düşünce biçimleri,

kentin yer aldığı coğrafi şartlar, kentin bilimi, sanatı, insanların inandığı kutsal değerler, politik yönlendirmeler vb. olgulardan etkilenerek şekillendirir. Meydanlar şehrin aynası olduğu kadar belleğidir de. Meydanlar teknolojik gelişmelerden çok hızlı etkilenmeyen ve kentin diğer mekanları kadar hızlı değişime uğramayan yerler olması itibari ile kendine has özellikler gösterir.

Caminin şehrin merkezinde olduğu Selçuklu ve Osmanlıda şehrin dışında, spor için özel olarak ayrılmış olan, eski Yunan, Avrupa ve Roma geleneğinden farklı olarak inşa edilmiş mekanlar daha sonraki dönemlerde yavaş yavaş şehir meydanlarına doğru yaklaşmıştır. Osmanlı devletinde ise özellikle bu şekillenmeler Tanzimat ile başlamış ancak Cumhuriyet ile beraber meydan kavramı tam olarak planlı bir şekilde yapılmaya başlanmıştır.

Günümüzde insanların bir araya geldikleri ve ihtiyaçlarını gerçekleştirdikleri ana yerlerin başında AVM'ler gelmektedir. Bu bağlamda AVM'lerin de eski kapalı meydan örnekleri olabilecekleri düşünülmektedir. Birde internet ortamında oluşturulan ortak platformların da günümüzde birer siber meydan oldukları kent kuramcılarının son dönemlerde üstünde durdukları noktalardandır.

Ancak AVM'lerin veya internette kurulan siber meydanların kendine has kimliklerinin var olduğunu söylemek mümkün değildir.

Günümüzde meydanların en temel özellikleri ise kitlelerin eylem alanına dönüşmüş olmasıdır. Özellikle Mısır'da Tahrir meydanı, Rusya Moskova Meydanı, Ukrayna Kiev meydanı, İstanbul Taksim meydanı vb. meydanlar bunlara örnek verilebilir. Bu ülkelerde yapılan eylem biçimlerinin farklı oluşu, kent kimliği ve meydanının farklı oluşundan kaynaklandığı düşünülürse, kent kimliğinin biyolojisinin ideolojiyi de etkilediği görülebilir.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla İntihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

Bal, Hüseyin, **Kent Sosyolojisi**, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2008.

Braudel, Fernand, **Uygarlıkların Grameri**, Çeviren:Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, Ankara, 2006.

Bumin, Kürşat, **Demokrasi Arayışında Kent**, Ayrıntı Yayınevi, 1990.

Cansever, Turgut, **Osmanlı Şehri**, Timaş Yayınevi, 3 Baskı, 2013.

Can, Aynur, **Antik Kent İle Bu Mekânı Üreten Toplumun Değerler Sistemi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi ve Atina Örneği**, Doktora Tezi, İstanbul, 2003.

Christian Norberg-Schulz, **Architecture: Presence, Language, Place**, Random House Inc. Milano,2000, p.42.

Doğru, Halime, **XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1995.

Gaye Çulcuoğlu, **Meydanların Önemi ve Tarihsel Gelişimi**, Bilkent Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 1995, s.19-20.

Hilmî Uçan, **Batı Şehri ve Küresel Şehir**, Hece, Aylık Edebiyat Dergisi, Sayı: 150/151/152, Ankara, 2009, s.182.

Huberman, Leo, **Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla**, İletişim Yayınları, 10. Baskı, 2010.

Kılıçbay, Mehmet Ali, **Şehirler ve Kentler**, Gece Kitapları, Ankara, 1993.

Özden, Kemal, **Kentleşme Yazıları**, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Pirenne , Henri, **Ortaçağ Kentleri**, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2000.

Pirenne, Henri, **Ortaçağ Avrupa'sının Ekonomik Ve Sosyal Tarihi**, İletişim Yayınları, 2.

Baskı, 2012.

Makale, Dergimiz Etik Kurulu ve Etik Kuruluna istinaden Yayın Kurulu kararıyla intihal (benzerlik oranı yüksekliği) nedeniyle yayından kaldırılmış, sayfa sayıları bütünlüğü açısından yeri korunmuştur.

S.Güven Bilsel, **Kent Kültürü, Kültürel Süreklilik, Kimlik Sorunsalı, Yaşanılan Kentel**

Mekân Üzerine, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana, 2002, s.109.

Süheyla Birlik, **Kentsel Kimlik Değişimi: Trabzon/Orta-İç Kale Örneği**, Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, Mimarlar Odası Adana Şubesi, Adana 2002, s.125

Weber, Max , **Şehir**, Yarın Yayınları, 1. Baskı, 2012.

Kent Akademisi

Sayı Ek Dosyası:

MAKALE GERİ ÇEKME AÇIKLAMASI

Makale Adı:

Kent Meydanlarının Kent Kimliği İle İlişkisi

Makale Yazarı:

Mahmut EKTİREN

Makale Linki:

<https://dergipark.org.tr/download/article-file/409286>

Makale Yayın Tarihi:

Cilt 10, Sayı:30 (Volume 10, Issue 2)

AÇIKLAMA

Yukarıda başlığı bulunan makale, intihal oranının yüksekliği ve etik biriminden gelen bilgilendirme nedeniyle geri çekilmiştir.

Söz konusu makalenin linkini kullanan ilgili ve 3. Kişilere duyurulur.

Türkiye’de Yer Alan Şehirlerin Eğitim Performanslarının Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri Kullanılarak Belirlenmesi

Ertuğrul AYYILDIZ

KTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü
ertugrulayyildiz@ktu.edu.tr

Miraç MURAT

KTÜ Endüstri Mühendisliği Bölümü
miracmurat@ktu.edu.tr

ÖZ:

Gelecek nesillerin şekillenmesinde büyük bir öneme sahip olan eğitim, yöneticilerin oldukça önem vermesi gereken bir konudur. Toplumun refah düzeyinin artmasında da tetikleyici olan eğitim kalitesinin iyileştirilmesi amacıyla yöneticiler stratejiler geliştirip, yatırım yapmaktadırlar. Yapılan bu çalışma kapsamında, Türkiye’de yer alan 81 şehrin eğitim performansları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak 9 farklı kriter belirlenmiş, kriterler objektif bir şekilde Entropi yöntemi kullanılarak ağırlıklandırılmıştır. Ardından çok kriterli karar verme yöntemlerinden WASPAS kullanılarak 81 şehrin eğitim performansına göre sıralaması elde edilmiştir. Sonuçlar incelenerek şehirlerin performanslarının nasıl arttırılabileceği tartışılmıştır.

ABSTRACT:

Abstract word limit: 200-300

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Çok Kriterli Karar Verme, Entropi , WASPAS, Türkiye

Abstract

Determination Of Educational Performances By Using Multi Criteria Decision-Making Methods For The Cities In Turkey

Education, which has a great influence in shaping future generations, is something that managers should pay considerable attention to. Managers develop strategies and invest in order to improve

the quality of education which is a trigger in increasing the welfare level of the society. Within the scope of this study, it was aimed to determine the educational performances of the 81 cities in Turkey. In this context, initially 9 different criteria were determined and the criteria were weighted objectively using Entropy method. Then, by using WASPAS among the multi criteria decision making methods, 81 cities were ranked according to their educational performance. It is discussed how the performance of cities can be improved by examining the results.

Key words : Education, Multi Criteria Decision Making, Entropy, WASPAS, Turkey

1. GİRİŞ

Ülkeleri, şehirleri yönetenlerin başlıca görevlerinden biri de insanların huzur içinde yaşayabilmesi için ekonomik ve sosyal alanlarda gerekli kamusal yatırımlar yapmaktır. Bu bağlamda gelecek nesillerin şekillenmesinde anahtar rolde olan eğitim oldukça büyük bir öneme sahiptir. Türkiye’de de oldukça önemsenen eğitim konusunda yöneticiler politikalar geliştirip, yatırımlar yapmaktadırlar ve bu yatırımlar her geçen yıl artmaktadır. 1997 yılında yüzde 84 düzeylerinde olan ilköğretimde okullaşma oranı günümüzde yüzde 95 düzeyini geçmiştir. Yine aynı dönemde ortaöğretimde okullaşma oranı daha yüksek bir artış göstererek yüzde 37’den yüzde 80’e ulaşmıştır[1]. Bu artışlarda beraberinde okul, öğretmen ve öğrenci sayısında artış getirmiştir. Yatırımlarla birlikte eğitimde kalitenin de iyileşmesi beklenmektedir. Eğitimde kalitenin iyileştirilebilmesinin takibi için eğitimle doğrudan ilgili performans ölçümlerine gerek vardır.

Yapılan bu çalışmada, Türkiye’de yer alan 81 şehrin eğitim performansları değerlendirilerek her bir şehrin eksik yönlerini ve avantajlarını tespit edebilmek amaçlanmıştır. Elde edilecek sonuçlarla her bir şehir için geliştirilecek eğitim politikalarına yardımcı bir çalışma olması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda şehirlerin eğitimle ilgili yayınlanan istatistikleri incelenmiş, değerlendirmeler yapılarak eğitim performansını en fazla etkileyen kriterler belirlenmiştir. Kriterler, her bir kriterin etkisinin farklı olabileceği düşünülerek ağırlıklandırılmış ve daha sonra çok kriterli karar verme (ÇKKV) yöntemlerinden yardım alınarak şehirlerin eğitim kalitesi performanslarının sıralamaları elde edilmiştir. Şehirler, sıralamaları incelenerek eğitim kalitesinde performans düşüklüğüne neden olan etmenler araştırılmıştır. Ayrıca görece olarak kötü

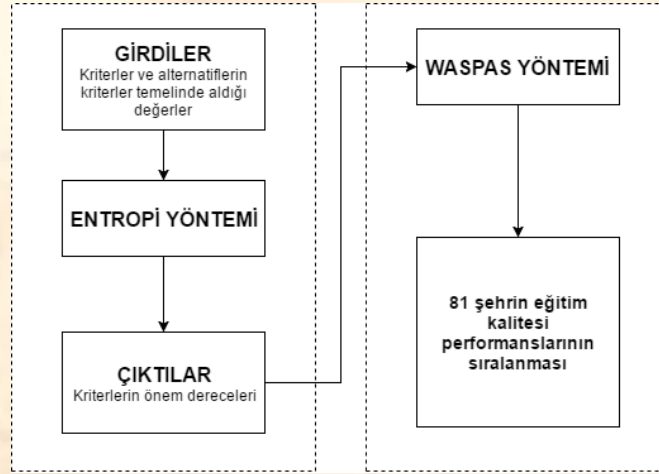

performans gösteren şehirlerin, benzer imkanlara sahip iyi performans gösteren şehirlerle kıyaslanarak hangi alanlarda yatırımlar yaparak eğitim kalite performansını iyileştirilebileceği irdelenmiştir. Şehirlerin eğitim kalitesi performanslarının değerlendirilmesinde Entropi ve WASPAS (Weighted Aggregated Sum Product ASsessment) yöntemlerinin ilişkilendirilmesiyle oluşan iki basamaklı hibrit bir ÇKKV yöntemi kullanılmıştır. Önerilen hibrit yöntemin ilk basamağında kriter ağırlıklarını objektif bir şekilde belirleyen Entropi yöntemi kullanılarak ağırlıklar belirlenmiş devamında ise WASPAS yöntemi kullanılarak şehirlerin sıralaması elde edilmiştir. Literatürde yer alan çalışmalar incelendiğinde bu iki basamaklı hibrit yöntemin daha önce 3 farklı çalışmada kullanıldığı görülmüştür. Bagočius, Zavadskas ve Turskis çalışmalarında deniz limanı seçim probleminde kriter ağırlıklarını Entropi yöntemiyle belirledikten sonra WASPAS ile de sonuca ulaşmışlardır[2]. Déjus and Antuchevičienė ise aynı hibrit yöntemi kullanarak iş güvenliği ve sağlığıyla ilgili bir çok kriterli karar verme probleminde çözüm getirmişlerdir[3]. Ghorabae vd ise yaptıkları çalışmada yeşil tedarikçi seçimi problemini çözmede bu hibrit yöntemin bulanık yaklaşımına yer vermişlerdir[4].

Yapılan bu çalışmada, ele alınan kriterler belirlenirken ilk olarak eğitim kalitesinde kilit rol oynayan öğretmen ve dersliklere odaklanılmıştır. Bu bağlamda eğitimin temelini oluşturan ilkökul ve ortaokullarda öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ile derslik başına düşen öğrenci sayısı kriter olarak belirlenmiştir. Ardından okullaşma oranının hızla arttığı orta öğretimde de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve derslik başına düşen öğrenci sayısı kriter olarak belirlenmiştir. Ayrıca ilkökul öncesinde dahi eğitimin başlayabileceği gerçeği göz önünde bulundurularak okul öncesi eğitimde net okullaşma oranı da dikkate alınmıştır. Sadece fiziksel imkanların eğitim kalite performansını ölçmede yeterli olmayacağı düşünülerek TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması, YGS puan ortalaması, fakülte veya yüksek okul mezunlarının oranı dikkate alınmış ve böylece şehirlerdeki eğitim çıktıları probleme entegre edilmiştir. Son kriter ise halkın kamunun sağladığı eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı olarak belirlenerek, toplumun genel izlenimi de dikkate alınmıştır.

2. YÖNTEM VE UYGULAMA

TUIK'in 2015 yılında yayımladığı illerde yaşam endeksi ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın aynı yıl yayımladığı milli eğitim istatistikleri çalışmada dikkate alınmıştır. Yapılan çalışmada, mevcut seksen bir şehrin eğitim kalitesi performansları, entropi yöntemi ile kriter ağırlıklarının belirlendiği daha sonra bu ağırlıkların WASPAS yönteminde kullanıldığı hibrit bir yaklaşım ile değerlendirilmiştir. Önerilen hibrit yaklaşıma ait akış Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. Önerilen Hibrit Yaklaşım

2.1. Entropi Yöntemi ve Kriter Ağırlıklarının Belirlenmesi

Çok Kriterli Karar Verme problemlerinde kriter ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan çeşitli yöntemlerden biri olan Entropi yöntemi (ağırlıkların belirlenmesinde) nesnellik sağladığından sık tercih edilen bir yöntemdir. Bu yöntem, Shannon'un 1948 yılında önerdiği, bilginin belirsizliğinin olasılık teorisi ile ölçümü olan entropi mantığına dayanmaktadır[5]. Kriterler ağırlıklandırılırken her bir kriterin aldığı değerler aralığı kriterin öneminin belirlenmesinde rol alır. Kriterler hakkında yeterli bilgi var ise bu yöntem uygulanabilir[6]. Daha büyük aralığa sahip kriterler daha büyük entropi değeri ve dolayısıyla daha büyük önem derecesine sahip olurlar[7]. Entropi yöntemiyle kriter ağırlıkları eşitlik 1 kullanılarak belirlenir[8].

$$w_j = \frac{1 - e_j}{\sum_{j=1}^m (1 - e_j)} \quad (1)$$

Burada w_j j. kriterin ağırlığı e_j de entropi değeridir ve m alternatif sayısını göstermektedir. Kriter ağırlıklarının belirlenmesinde kullanılan e entropi değeri eşitlik 2 ile hesaplanır.

$$e_j = -k \sum_{i=1}^m r_{ij} \ln(r_{ij}) \quad (2)$$

Eşitlik 2'de k değeri entropi katsayısıdır ve $k = (\ln(m))^{-1}$ ile elde edilir. r_{ij} normalize edilmiş kriter değerlerinden alternatif i için j . kritere karşılık gelen değeridir.

Çalışma kapsamında eğitim kalite performansını belirlemek amacıyla yapılan araştırmalar sonucu 9 kriter dikkate alınmıştır ve kriter ağırlıkları Entropi yöntemi ile belirlenmiştir. Dikkate alınan kriterler aşağıda listelenmiştir.

- **Kriter 1:** Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı (%)
- **Kriter 2:** TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması (puan)
- **Kriter 3:** YGS puan ortalaması (puan)
- **Kriter 4:** Fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı (%)
- **Kriter 5:** Kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)
- **Kriter 6:** Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul ve ortaokul öğrencisi)
- **Kriter 7:** Derslik başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul ve ortaokul öğrencisi)
- **Kriter 8:** Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (orta öğretim öğrencisi)
- **Kriter 9:** Derslik başına düşen öğrenci sayısı (orta öğretim öğrencisi)

Yukarıda verilen kriterlerin ilk 5 tanesinin verisi TUIK'in 2015 yılında yayımladığı illerde yaşam endeksi raporunda[9], diğer 4 tanesinin verisi ise Milli Eğitim Bakanlığı'nın aynı yıl yayımladığı milli eğitim istatistikleri[10] raporundan alınmıştır. Çalışmada Türkiye'deki 81 şehrin eğitim kalitesi performansı incelenmiştir. Kullanılan karar matrisi Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Kullanılan Karar Matrisi

	Kriter 1	Kriter 2	Kriter 3	Kriter 4	Kriter 5	Kriter 6	Kriter 7	Kriter 8	Kriter 9
Adana	28.4	281.9	200.5	14.2	63.9	17.5	29	14	24
Adıyaman	30	289.3	197.1	12.3	69	16	26	13	25
Afyonkarahisar	31.8	295.5	195.5	10.8	88.9	13.5	17	13	20
Ağrı	25.4	233.7	189.9	8.6	65.3	18.5	26	15	25
Aksaray	30.9	297	199.5	10.1	81.1	15	18	13	19
Amasya	47.1	317.4	195.5	13.4	87.5	12	16	12	19
Ankara	35.3	317.6	187.1	22.7	58	15	27	10	17
Antalya	41.7	319.1	204.3	16.1	62.2	15	23	11	19
Ardahan	35.8	270.1	178.6	10.5	72.8	14	15	16	15
Artvin	43.5	306.2	188.1	14.3	83.2	12	14	12	20
Aydın	40	304.4	202.5	14	70.8	13	18	10	18
Balıkesir	37.3	316.2	199.9	14.2	82.7	13	20	11	21
Bartın	37.5	298.6	194.5	10.7	78.6	13.5	15	12	14
Batman	26.9	253.7	196.8	12.3	66.3	19.5	29	16	28
Bayburt	29.1	307.8	202	12.8	72.9	13.5	15	14	21
Bilecik	39.6	314.3	198.1	13.9	76.8	16	19	11	14
Bingöl	28.7	292.5	193.5	11.8	68.3	20	14	13	21

Bitlis	30.7	263.5	193.4	11.4	69	21	14	14	24
Bolu	39	318.1	198	14.2	81.5	13	19	12	21
Burdur	42.4	328.8	203.8	13.4	74.6	11	15	12	17
Bursa	35.5	310.6	202.2	14.5	73.5	17	30	11	18
Çanakkale	41.7	319.4	199.5	15.2	75.5	12.5	19	12	19
Çankırı	39.5	306.2	192.9	11.5	79.6	15	16	13	18
Çorum	34.8	313.2	200.6	10.8	69.2	14	18	12	16
Denizli	41.5	320.1	204	13.6	71.7	13	20	10	18
Diyarbakır	29.2	251.5	195.3	11.9	66.1	20	33	16	27
Düzce	37	298.7	195.6	12.1	52.8	14.5	19	13	23
Edirne	42.5	303.8	201.2	14.1	78.4	12.5	16	10	19
Elazığ	35.6	300.5	202.1	14.4	70.4	15.5	25	13	22
Erzincan	39	313.8	197.6	15.9	75.4	12	15	11	16
Erzurum	27.9	275	200.4	13.3	73.3	20	14	13	22
Eskişehir	41.2	323.3	202.4	18.2	57.7	13.5	23	11	18
Gaziantep	25	261.8	197.8	11	80.4	21.5	34	17	23
Giresun	47.2	315.2	195.3	12.6	83.7	13.5	17	12	19
Gümüşhane	28.8	322	198.3	13.8	84.1	12.5	13	13	22
Hakkari	23.5	235.3	179	12.9	48.2	18.5	30	15	27
Hatay	41	292.2	200.3	12.2	64.9	17	25	13	21
Iğdır	31	248.5	191.6	11.7	77.8	16.5	24	16	25

Tablo 1'in devamı

	Kriter 1	Kriter 2	Kriter 3	Kriter 4	Kriter 5	Kriter 6	Kriter 7	Kriter 8	Kriter 9
Isparta	39.9	324.6	202	15.6	86.6	12	17	10	18
İstanbul	27.5	298.2	202	17.6	61.6	20.5	34	11	19
İzmir	35.4	303.9	202.5	17.7	65.9	14.5	16	11	19
Kahramanmaraş	27.6	291.7	196.7	11.1	82.5	17	27	16	23
Karabük	36.1	327.7	203.3	14.6	75.7	13	18	12	21
Karaman	37.2	307	202.5	12.6	83	14.5	17	13	18
Kars	30.7	253.9	189.9	11.2	74.6	15	18	14	26
Kastamonu	36.2	314.3	195	11.7	86.1	13.5	18	12	21
Kayseri	27.7	305.7	205.8	14.7	69.6	16.5	26	12	20
Kırıkkale	34	307.1	198.6	14	81.7	12.5	17	10	16
Kırklareli	43.9	310.9	199.9	14	75.8	15	17	13	21
Kırşehir	37	331.3	204.4	13.9	81.9	10.5	16	11	19
Kilis	30	257.9	202.8	11.8	82	17.5	21	17	27
Kocaeli	36.1	309.1	200.9	15.7	66.5	17	23	13	21
Konya	31.8	299.2	202.6	13	78.2	14.5	23	12	20
Kütahya	37.2	318.5	199.8	12.1	85.5	12.5	16	13	20
Malatya	34	309.4	203.9	15.5	69.1	13.5	23	11	20
Manisa	32.8	302.9	196.5	11.5	81.6	14	20	12	21
Mardin	26.4	241.9	189	10.2	67.3	19.5	27	17	26
Mersin	45.3	297.4	201.8	14.5	72.4	14.5	27	12	21

Muğla	38.3	324.5	198.8	16.1	66.8	12.5	18	10	18
Muş	26.9	251.7	191.2	8.9	63.7	18.5	22	16	23
Nevşehir	46.7	310.3	199.9	11.9	76.9	13	16	12	19
Niğde	31.6	294.3	202.5	11.8	81.6	14	18	13	21
Ordu	34.9	307.4	196.8	11.1	77.8	14	21	11	18
Osmaniye	28.6	309.5	198.9	13.9	73.4	15	24	13	21
Rize	39.1	306.7	194.5	13.5	84.4	13.5	17	12	16
Sakarya	37	303.4	198.3	12.5	80.6	16.5	22	14	23
Samsun	39.2	304.8	201	13.5	80.5	13.5	21	12	21
Siirt	39.2	239	194.5	12.6	68.8	20	27	15	22
Sinop	38.9	299	196.6	11.9	87.5	14	17	11	18
Sivas	29	306.7	200.3	13.2	72.4	14.5	18	13	21
Şanlıurfa	28.8	215.3	190.6	8.6	74	22.5	34	16	25
Şırnak	26.1	224.1	182.9	11.1	61.7	21	32	17	25
Tekirdağ	32.5	301	197.5	13.3	76.9	18.5	27	13	18
Tokat	47.9	301.8	198.3	11.8	78.6	13	17	13	21
Trabzon	40.7	312.2	200.8	15.5	71.7	13	19	12	22
Tunceli	53.2	338	199.1	17.9	63.3	10.5	13	8	16
Uşak	35.1	306.9	200.3	12.1	84.7	12.5	18	12	19
Van	31	237.1	192.3	9.5	66.7	19.5	27	15	24
Yalova	39.8	316.6	207.9	16	70.8	13.5	18	12	23
Yozgat	32.6	300.7	195.6	9.9	82.5	13	16	13	20
Zonguldak	30.1	310.4	196	11.8	72.8	15	20	13	20

Karar matrisi kullanılarak yapılan hesaplamalar sonucunda Entropi yöntemi kullanılarak kriter ağırlıkları aşağıdaki gibi bulunmuştur. En büyük önem derecesine sahip kriter; derslik başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul ve ortaokul öğrencisi) iken, en düşük önem derecesine sahip kriter YGS puan ortalaması çıkmıştır.

- ✓ $w_1 = 0,135$ Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı (%)
- ✓ $w_2 = 0,039$ TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması (puan)
- ✓ $w_3 = 0,003$ YGS puan ortalaması (puan)
- ✓ $w_4 = 0,133$ Fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı (%)
- ✓ $w_5 = 0,058$ Kamunun eğitim hizmetlerinden memnuniyet oranı (%)
- ✓ $w_6 = 0,146$ Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul ve ortaokul öğrencisi)
- ✓ $w_7 = 0,290$ Derslik başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul ve ortaokul öğrencisi)
- ✓ $w_8 = 0,098$ Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (orta öğretim öğrencisi)

✓ $w_9 = 0,098$ Derslik başına düşen öğrenci sayısı (orta öğretim öğrencisi)

2.2. WASPAS Yöntemi ve Alternatiflerin Sıralanması

WASPAS, çok kriterli karar verme teknikleri olan ağırlıklı toplam ve ağırlıklı çarpım yöntemlerinin birleşimidir. Zavadskas, Turskis, Antucheviciene ve Zakarevicius 2012 yılında önerdikleri modelin diğer yöntemlerden daha fazla doğruluğa sahip olduğunu söylemişlerdir[11]. Yüksek doğruluğa sahip bu yöntem çeşitli çalışmalarda uygulanmıştır. Bagočius, Zavadskas ve Turskis WASPAS yöntemi ile liman yapımı için yer seçimi problemine çözüm aramışlardır. Staniūnas, Medineckienė, Zavadskas ve Kalibatas COPRAS, WASPAS ve TOPSIS yöntemlerini kullanarak çok katlı(konutlu) evlerin modernize edilip edilmemesi kararı için ekolojik-ekonomik değerlendirme yapmışlardır[12]. [Hashemkhani Zolfani ve arkadaşları](#) SWARA ve WASPAS yöntemlerini ile alışveriş merkezi yer seçimi problemine çözüm aramışlardır[13]. [Bagočius ve arkadaşları](#) Baltık Denizi açık denizde rüzgar türbini kurulumu için rüzgar alanlarını ve türbin tipini belirlemek amacıyla WASPAS yöntemini uygulamıştır[4]. [Vafaeipour ve arkadaşları](#) güneş enerjisi projelerinin hayata geçirilmesi için değerlendirilen bölgelerin önceliklerinin belirlenmesi çalışmasını WASPAS modelini uygulayarak gerçekleştirmiştir[14]. Déjus and Antuchevičienė WASPAS modeli iş sahasında, işçi sağlığı ve işyeri güvenliği ile ilgili alınması gerekli önlemlerin belirlenmesini araştırmıştır[3]. [E.K. Zavadskas, M.J. Skibniewski, J. Antucheviciene](#), web of science veri tabanında yer alan inşaat mühendisliği dergilerini WASPAS yöntemiyle başarılarına göre sıralamış ve bu sıralamayı dergilerin ISI Impact Faktörleri ile kıyaslamıştır[15].

WASPAS yöntemini oluşturan iki ÇKKV olan Ağırlıklı toplam ve Ağırlıklı çarpım yöntemlerinin hesaplama adımları sırasıyla aşağıdaki gibidir.

Alternatif i için toplam göreceli önem değeri Q_i^S eşitlik 3'te gösterildiği gibi normalize edilmiş kriter değerleri ile kriter ağırlıklarının çarpımlarının toplamıdır.

$$Q_i^S = \sum_{j=1}^n \bar{x}_{ij} w_j \quad (3)$$

Burada $\bar{x}_{ij}$ normalize edilmiş kriter değerlerini, w_{ij} de kriter ağırlıklarını göstermektedir. $\bar{x}_{ij}$, fayda kriteri ise eşitlik 4 maliyet kriteri ise eşitlik 5 ile hesaplanır.

$$\bar{x}_{ij} = \frac{x_{ij}}{\max x_{ij}} \quad (4)$$

$$\bar{x}_{ij} = \frac{\min x_{ij}}{x_{ij}} \quad (5)$$

Ağırlıklı çarpım modelinde hesaplama adımlarındaki farklılık ise alternatiflerin göreceli önemlerinin hesaplanmasıdır ve eşitlik 6'da gösterilmiştir.

$$Q_i^P = \prod_{j=1}^n (\bar{x}_{ij})^{w_j} \quad (6)$$

Bu iki modelin birleşimi olan WASPAS, alternatiflerin göreceli önemlerinin hesaplanması için eşitlik 7'yi kullanmaktadır.

$$Q_i = \lambda Q_i^S + (1 - \lambda) Q_i^P, \lambda = 0, \dots, 1 \quad (7)$$

Burada $\lambda = 1$ iken WASPAS modeli Ağırlıklı Toplam Modeline, $\lambda = 0$ iken Ağırlıklı Çarpım modeline dönüşmektedir.

Diğer ÇKKV yöntemleri gibi WASPAS da sıralama yapabilmek için alternatiflerin en uygun göreceli önemlerini hesaplamaktadır. Hesaplanan göreceli önemlere göre alternatifler sıralanmakta ve karar aşamasında kullanılmaktadır.

Çalışma kapsamında 81 şehir Tablo 1'deki veriler kullanılarak WASPAS yöntemiyle sıralanmıştır. Yöntem uygulanırken kriter ağırlıkları olarak Entropi yöntemiyle hesaplanan ağırlıklar kullanılmıştır. 81 şehrin WASPAS yöntemiyle kullanılarak elde ettiği değer ve sıralaması Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. WASPAS Yöntemi ile Elde Edilen Sıralama

Sıra	Şehir	Skor	Sıra	Şehir	Skor	Sıra	Şehir	Skor
1	Tunceli	0.940	28	Karabük	0.723	55	Konya	0.646
2	Erzincan	0.815	29	Trabzon	0.722	56	Kocaeli	0.643
3	Artvin	0.813	30	Karaman	0.721	57	Kars	0.641

4	Burdur	0.808	31	Bolu	0.720	58	Sakarya	0.634
5	Isparta	0.792	32	Uşak	0.719	59	Elazığ	0.628
6	Amasya	0.791	33	Bayburt	0.715	60	Osmaniye	0.622
7	Kırşehir	0.790	34	Balıkesir	0.712	61	Hatay	0.617
8	Edirne	0.787	35	Eskişehir	0.710	62	Bursa	0.617
9	Gümüşhane	0.773	36	Yozgat	0.706	63	Kayseri	0.608
10	Bartın	0.766	37	Kastamonu	0.705	64	Tekirdağ	0.602
11	Kırıkkale	0.765	38	Çorum	0.701	65	Kilis	0.592
12	Nevşehir	0.763	39	Afyonkarahisar	0.697	66	Adıyaman	0.582
13	Muğla	0.761	40	Erzurum	0.690	67	Iğdır	0.580
14	İzmir	0.758	41	Samsun	0.690	68	Siirt	0.575
15	Giresun	0.756	42	Ankara	0.690	69	İstanbul	0.568
16	Rize	0.755	43	Antalya	0.687	70	Adana	0.559
17	Aydın	0.748	44	Bingöl	0.684	71	Kahramanmaraş	0.558
18	Kütahya	0.743	45	Niğde	0.680	72	Muş	0.553
19	Çanakkale	0.741	46	Malatya	0.675	73	Van	0.533
20	Tokat	0.740	47	Ordu	0.675	74	Batman	0.520
21	Sinop	0.738	48	Sivas	0.674	75	Ağrı	0.519
22	Bilecik	0.731	49	Bitlis	0.667	76	Mardin	0.516
23	Denizli	0.730	50	Manisa	0.667	77	Hakkari	0.506
24	Kırklareli	0.729	51	Aksaray	0.666	78	Diyarbakır	0.505
25	Yalova	0.727	52	Düzce	0.659	79	Gaziantep	0.494
26	Çankırı	0.727	53	Mersin	0.653	80	Şırnak	0.489
27	Ardahan	0.725	54	Zonguldak	0.648	81	Şanlıurfa	0.476

3. SONUÇ

Çalışma sonucunda elde edilen sonuçlar irdelendiğinde nüfus olarak daha az olan şehirlerin nüfusu çok olan şehirlere oranla daha iyi bir performans sergilediği görülmektedir. Bu durumun bir göstergesi olarak ilk 12 de yer alan şehirlerin tamamının büyükşehir belediyesi olmaması olarak gösterilebilir. Performansı en yüksek büyükşehir belediyesine sahip şehirler Türkiye'nin batı kesiminde yer alan Muğla ve İzmir'dir. Bu iki şehir 81 şehrin içerisinde sırasıyla 13. ve 14. sırada yer almaktadırlar. En kötü performansa sahip büyükşehir belediyesine sahip şehirler ise son 4 sırada yer alan Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'dır.

Türkiye nüfusunun yüzde 20'sine sahip İstanbul ise çalışma sonucunda ancak 69. olabilmıştır. Bunun nedeni olarak öğretmen başına düşen ilk ve ortaokul öğrenci sayısı ve derslik başına düşen ilk ve ortaokul öğrenci sayısının bir hayli yüksek olması gösterilebilir. Şehirde yer alan ilk ve

ortaokul seviyesinde derslik ve öğretmen sayısı arttırılarak şehrin eğitim kalite performansı arttırabilir. Bunu yapmak amacıyla şehre yeni ilk ve ortaokul düzeyinde okullar açmak düşünülebilir.

Çalışma sonucunda diğer şehirlerden çok daha etkili bir performans gösteren Tunceli şehrine bakılacak olursa, bu başarının nedeni olarak okul öncesi okullaşma oranında, TEOG puan ortalamasında, derslik başına ilk ve ortaokul öğrenci sayısında, derslik başına orta öğretim öğrenci sayısında en iyi değerlere sahip ve diğer birçok kriterde de oldukça iyi değerlere sahip olduğu görülebilmektedir.

İkinci ve üçüncü sırada kendine yer bulan Erzincan ve Artvin şehirleri de Türkiye'nin nispeten küçük şehirlerindedirler. Bu kadar yüksek bir performans gösterebilmelerinin nedeni olarak tüm kriterlerde iyi seviyelerde olması gösterilebilir.

Türkiye'nin başkenti Ankara ise en yüksek fakülte mezunu oranına sahip olmasına rağmen ancak 42. olabirmiştir. Üst sıralarda yer alamamasının nedenleri olarak derslik başına düşen ilk ve ortaokul öğrenci sayısının fazlalığı ve halkın genel memnuniyetinin düşük olması gösterilebilir. Yöneticiler halkın memnuniyetini yükseltebilecek stratejiler geliştirerek performansını arttırmayı başarabilirler.

Okul öncesi okullaşma oranı, öğretmen başına düşen ilk ve ortaokul öğrenci sayısı, derslik başına düşen ilk ve ortaokul öğrenci sayısı, öğretmen başına düşen orta öğretim öğrenci sayısı, derslik başına düşen orta öğretim öğrenci sayısı oldukça kötü değerlere sahip olan, ülkenin en büyük şehirlerinden Adana kendisine ancak 70. sırada yer bulabirmiştir. Yöneticiler bu istatistikleri daha iyi hale getirecek stratejiler geliştirerek şehrin performansını yükseltebilir.

Türkiye'de yer alan 81 şehir içerisinde sonuncu sırada yer alan Şanlıurfa ise ele alınan 9 kriter içerisinde 5'inde en kötü değere sahiptir. Eğitim kalite performansının oldukça düşük olması da bu nedenle kaçınılmazdır.

4. KAYNAKÇA

[1] "TÜİK Eğitim İstatistikleri-2015". http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018_23

- adresinden 23 Mayıs 2017 tarihinde erişildi.
- [2] V. Bagočius, K. E. Zavadskas, and Z. Turskis, “Multi-criteria selection of a deep-water port in Klaipeda,” *Procedia Eng.*, vol. 57, pp. 144–148, 2013.
- [3] T. Dėjus and J. Antuchevičienė, “Assessment of health and safety solutions at a construction site,” *J. Civ. Eng. Manag.*, vol. 19, no. 5, pp. 728–737, 2013.
- [4] M. K. Ghorabae, E. K. Zavadskas, M. Amiri, and A. Esmaili, “Multi-criteria evaluation of green suppliers using an extended WASPAS method with interval type-2 fuzzy sets,” *J. Clean. Prod.*, vol. 137, pp. 213–229, 2016.
- [5] C. E. Shannon, “A mathematical theory of communication, bell System technical Journal 27: 379-423 and 623–656,” *Math. Rev. MR10, 133e*, 1948.
- [6] C.-L. Hwang and K. Yoon, *Multiple attribute decision making: methods and applications a state-of-the-art survey*, vol. 186. Springer Science & Business Media, 2012.
- [7] N. Ömürberk and E. Aksoy, “Bir Petrol Şirketinin Çok Kriterli Karar Verme Teknikleri ile Performans Değerlendirmesi,” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilim. Fakültesi Derg.*, vol. 21, no. 3, 2016.
- [8] T.-C. Wang and H.-D. Lee, “Developing a fuzzy TOPSIS approach based on subjective weights and objective weights,” *Expert Syst. Appl.*, vol. 36, no. 5, pp. 8980–8985, 2009.
- [9] “TÜİK İllerde Yaşam Endeksi-2016.” http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1106 adresinden 23 Mayıs 2017 tarihinde erişildi.
- [10] “Milli Eğitim İstatistikleri-2015.” <http://sgb.meb.gov.tr/www/resmi-istatistikler/icerik/64> adresinden 23 Mayıs 2017 tarihinde erişildi.
- [11] E. K. Zavadskas, Z. Turskis, J. Antucheviciene, and A. Zakarevicius, “Optimization of weighted aggregated sum product assessment,” *Elektron. ir elektrotechnika*, vol. 122, no. 6, pp. 3–6, 2012.
- [12] M. Staniūnas, M. Medineckienė, E. K. Zavadskas, and D. Kalibatas, “To modernize or not: Ecological–economical assessment of multi-dwelling houses modernization,” *Arch. Civ. Mech. Eng.*, vol. 13, no. 1, pp. 88–98, 2013.
- [13] S. Hashemkhani Zolfani, M. H. Aghdaie, A. Derakhti, E. K. Zavadskas, and M. H. Morshed Varzandeh, “Decision making on business issues with foresight perspective; an application of new hybrid MCDM model in shopping mall locating,” *Expert Syst. Appl.*, vol. 40, no. 17, pp. 7111–7121, 2013.

- [14] M. Vafaeipour, S. Hashemkhani Zolfani, M. H. Morshed Varzandeh, A. Derakhti, and M. Keshavarz Eshkalag, “Assessment of regions priority for implementation of solar projects in Iran: New application of a hybrid multi-criteria decision making approach,” *Energy Convers. Manag.*, vol. 86, pp. 653–663, 2014.
- [15] E. K. Zavadskas, M. J. Skibniewski, and J. Antucheviciene, “Performance analysis of Civil Engineering Journals based on the Web of Science® database,” *Arch. Civ. Mech. Eng.*, vol. 14, no. 4, pp. 519–527, Aug. 2014.

